

ALEKSANDER VIDEČNIK

*Žgornjesavinjske
vistorije*

Nekatere ljudi štejemo za neutrudne in potem to včasih pozabimo posebej povedati, drugič pa se ponudi priložnost - kje drugje kot v njihovem izdelku! Pri Aleksandru Videčniku, zbiralcu ljudskega izročila iz Zgornje Savinjske doline, ki je predstavljeno v tej knjigi, je neutrudnost kar samoumevna in ustvarjalnost tolikšna, da jo težko dohajajo čelo najmarljivejši bralci.

Odkar se je leta 1978 kot upokojeni direktor Celjske mestne hranilnice preselil v Mozirje, objavlja zgodovinske in narodopisne prispevke iz Zgornje Savinjske doline v različnih časopisih in tudi strokovnih revijah. Njegova bibliografija obsega nad 2100 objavljenih člankov. V knjižni obliki pa so izšla zgodovinska in narodopisna dela, ki se nanašajo na Zgornjo Savinjsko dolino, ter dela o denarništvu in hranilništvu s širšega celjskega področja (med drugim Delavsko gibanje v Gornji Savinjski dolini, 1983; Podobe iz preteklosti Mozirja, 1985; O

ALEKSANDER VIDEČNIK

*Žgornjesavinjske
vistorije*

Mozirje, 1998

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

398.2(497.4-116)

VIDEČNIK, Aleksander

Zgornjesavinjske vistorije / Aleksander Videčnik. – Mozirje:

Zavod za kulturo, 1998

72552192

SLAVA ZGORNJE SAVINJSKE DOLINE

Zdi se, da se s to najobsežnejšo Videčnikovo knjigo popisovanj vsega, kar je danes mogoče vedeti o zgornjesavinjskih ljudeh in njihovem življenju, polagoma izpolnjuje piščev prvotni načrt: razgrniti nadrobno fresko tega sveta, sestaviti nekakšno novodobno »slavo zgornjesavinjske doline«. Saj je dolina po geografsko in v mnogočem tudi zgodovinsko že kar dobro razpoznana, z njo se je tudi doslej trudila spoštovanja vredna truma učenih mož, in se še muja; tisto, čemur lahko rečemo zgodovina življenja, pa je slejkoprej le ostajalo ob strani; če seveda izvzamemo Frana Kocbeka in morda še koga. Aleksander Videčnik je vzel v svoje vztrajne, sistematične, plemenito radovedne roke prav to in svoje delo zmeraj spet nekoliko skromno utemeljuje s pripombo »da se ne bo pozabilo«. Seveda gre za spomin (in pozabo), toda kaj nas veže v skupnost skozi čas drugega kot »spomin« – tako kot nas sproti, zaživa povezuje prostor, v katerem živimo, sorodstvenost, jezik, vrednote, ki jih skupaj priznavamo in spreminjamo v soobstojanje? Tako gre seveda v skritem ozadju njegovega dela za precej več kot za ljubeznivo, starožitno in v glavnem brezobvezno zgodbičarstvo – gre za oblikovanje in bogatenje zavesti o sebi, o lastni samosvojesti; o tem, recimo, kaj Zgornja Savinjska, ta lepi in obenem arhaični kot slovenskega alpskega sveta, pomeni v celoti slovenske civilizacije; na kakšne načine sporoča nekdanje čase današnjosti; kaj pomeni njeno izročilo, razmetano po obširnih in samotnih bregovih, kjer je izginjanje upočasnjeno, v naši časovni verigi, v slovenskem trajanju. To seveda niso samo zgornjesavinjska vprašanja – z njimi stoji dolina nekako samoumevno v osredju slovenske narodne določenosti, ki ji tako kot drugi naši predeli in pokrajine dodaja svoje posebnosti, jo z njimi sotvori in souresničuje. Videčnikove zbirke in zapisi torej niso samo reševanje nečesa pred pozabo in kot take tudi ne strežejo samo dolinski pripadnosti, temveč so dragocen prispevek k skupnemu slovenskemu samorazpoznavanju.

Na kar kaže biti v tej knjigi še posebej pozoren, je bogastvo pripovednega izročila, ki ga je avtor z neutrudnim in mnogoletnim povpraševanjem zbral – in to ob vsem tistem, kar je svojčas zapisal že Kocbek. Skoraj neverjetno se zdi, da so sledi tega izročila še zmeraj tako bogate; resda je toliko bogatejše, kolikor dlje od dna doline se ga najde, in res se je mogoče ob njem sklicevati le na stare, celo že zelo stare ljudi, ampak tu je - neponarejeno, antikvarno starožitno, pogosto nadvse poetično. Drugo: pozornosti vredna je očitna in obenem izvirna včlenjenost tega izročila v slovensko ljudskokulturno celoto: motiv o pravem in resničnem za-

kladu, ki da je ženski otrok in ne najdeno oziroma izkopano zlato, najdemo na primer že tudi pri zgodnjem Janezu Mencingerju, ki ga je očitno pobral iz ljudskega pripovedovanja v bohinjskem kotu; o Turkih pred Solčavo je različica podobne pripovedke, ki jo je že prejšnje stoletje Šajnik zapisal na Koroškem, v kapeljskem kotu – v zvezi s cerkvico svetega Lenarta za Olševo. Veliko pa je povsem tukajšnjih, in to v širokem repertoarijskem obsegu – bodisi glede tematike bodisi glede oblike. Kar nekaj jih je, ki ne zmorejo čisto skriti šaljive godčevskosti (o čemer je avtor pripravil in natisnil posebno publikacijo), drugič spet gre za docela rudimentaren zapis kakšnega praznovernega prepričevanja ali za vremenske prerokbe, tretjič se oglasi prava ljudska novela in končno je dodano poglavje o posebnejih v dolini; na prvi pogled se zdi, da ne gredo čisto dobro zraven, po premisleku pa se zazdijo zabavne ali vsaj bridkozabavne zgodbe o njih nekakšen substratno-humusni svet za nastajanje nekdanjih praznovernih zgodb; zlasti nekatere posebnice med njimi se ne razlikujejo dosti od coprnih, njihovi zviti preživitveni domisleki in goljufijice pa so v drugih časih bržkone tudi po bližnjicah prehajali v prazno vero in strašljive posplošitve. Je pač tako na tem svetu, da si ne znamo ob vsem znanju odgovoriti na celo vrsto vprašanj in si jih zato razlagamo z bolj ali manj verjetnimi ali izmišljenimi zgodbami (tako imenovana etiologija) in z uganjanjem o posebnih zmožnostih teh ali onih posameznikov med nami.

V tem smislu torej pomeni Videčnikova nova knjiga nadvse pomembno dopolnitev njegovega dosedanjega dela in truda – vsega tistega, kar je za prihodnje védenje ohranil o Zgornji Savinjski dolini – o njenih obrtnikih, kulturnikih, gozdnih delavcih, o godcih, o zdravilnih rožah in čarovnijah in o vsem drugem. Prav neverjeten je v tej svoji vztrajnosti in postopoma postaja pravi mali Valvasor za Zgornjo Savinjsko dolino današnjih in polpreteklih dni; iz njegovega dela pa se postopoma sestavlja, kot smo omenili že na začetku, svojevrstna »slava« te doline.

Matjaž Kmecl

UVOD

Vsa ljudstva tega sveta poznajo razna verovanja, vraže in seveda legende v zvezi s posameznimi pojavi ali tudi s povsem določenim krajem. V naših razmerah so ljudje veliko pripovedovali o nekdanjih graščicah ali o naravnih pojavih, kot so jezera, ki so potem nenadoma izginila sama od sebe ali pa je k temu pripomogel »škrat«, morda tudi kako drugo bajno bitje, včasih pa kateri od hudobnih graščakov. Tako smemo trditi, da je tudi v tem pogledu ljudska domišljija nenadkriljiva.

Vraževerje se je razvijalo skozi stoletja, tako kot ljudske pripovedi, in se prenašalo iz roda v rod. Vse je seveda dragoceno ljudsko izročilo, ki se v sodobnem času že izgublja, in le še redki pomnijo razne po njihovem pojmovanju »nadnaravne« prigode oziroma dogajanja. Ni odveč poudariti, da je veliko tovrstnega izročila že izginilo iz spomina sedanjega rodu.

V Zgornji Savinjski dolini je bilo včasih, kot ljudje radi povedo, drugačno življenje, z drugačnimi medčloveškimi odnosi. Predvsem v hribovskem predelu Zgornje Savinjske doline je bila uveljavljena medsosedska pomoč pri delu, v raznih težavah in v nesrečah, tako da je to prišlo do veljave tudi, ko je kdo zbolel in je potreboval pomoč domačega zdravilca. Pomoč pri delu se je spet vračala z delom, medtem ko je pri pomoči v bolezni veljalo pravilo, da se »za zdravje plača«. Ko do odročnih domačij še ni bilo cest, ko ljudje še niso znali brati, ko je civilizacija bila še daleč kje v dolini, so bili hribovci trdneje povezani med seboj kot morda dolinci. No, pri nas je za hribovce znan izraz *gorjanci*, za dolince pa *poljanci*. Včasih je beseda hribovci zvenela kar nekam žaljivo. Medtem ko so v ravninskem svetu naši predniki našli obdelovalne površine, so hribovski prebivalci šele morali iztrgati polja in njive iz nederij gozda. To delo je bilo zelo naporno in trdo. Fevdalci so hribovske predele hitro kolonizirali, da bi tudi od tam dobili dajatve. Hribovci so trebili gozdove in s požarjenjem pridobivali rodovitne površine. Že to izredno naporno delo je združevalo sosede v velike delovne skupine, ki so se selile od enega soseda k drugemu. To delo je znano med hribovskimi prebivalci kot požarjenje – rekli so, da delajo *požarje*. Gozdno podrast so po poseku z vrha po strmini zažigali, bolje povedano, ogenj so spravljali z vrha v spodnji del strmine. Za to so imeli posebna orodja, imenovana *krevlji*. Požarjenje je bilo izrazito skupinsko delo, saj ognja drugače ne bi obvladali. Zatem so požgani posejali. Seveda vsa žita niso bila primerna; največ so sejali ajdo, rž ali

soržico. Zemlja je postajala vsako leto plodnejša, saj so jo postopno gnojili. (O tem je pisal Drago Predan v knjigi Kotnikov zbornik, ki je izšla v Celju leta 1956; v njej je opisal tudi orodja, ki so služila za požarjenje.)

Ljudje so torej živeli odmaknjeno, zato so sami iskali priložnosti za srečanja, kot so razne domače prireditve, ki so jih tod imenovali *gavde*. Lahko so to bile *čajevke*, *svečarija* ali pa tudi *jajčarija*. Tedaj so v največjem prostoru kake kmečke hiše pripravili veseljačenje ob domači glasbi. Srečanja so bila v obliki manjših skupin po vaseh pogosta, če pa ne, je zadonela domača harmnika, ki je bila skorajda v vsaki hiši. Znanje igranja pa je šlo iz roda v rod. Najznačilnejša srečanja so bila v času *kožuhanja*, raznih *likofov* in družinskih praznikov. Posebno pomembna je bila ohcet, pa tudi krst novorojenčka je pomenil družinsko slavlje, na katero so prišli sosede in tudi oddaljenejši prebivalci in sorodniki.

Nekoč so bile hude zime in hribovci niso mogli v dolino, vse dokler sneg ni skopnel. Cest seveda ni bilo, ampak so bili le kolovozi, po katerih so z volovsko vprego vozili potrebščine iz doline. Posebno zimski so večeri bili dolgi. Velja omeniti, da so svetili s *treskami* ali kako drugače na preprost način, pač s sredstvi, ki so bila na voljo. Ponekod so imeli v hiši *skrov*, drugod spet *divnik*, ob katerem so se grel in si z njim svetili. Za zimske večere so prihranili popravila ročnega orodja, predenje in tkanje. Povsod po hribih so imeli ovce in volno so sami predelovali v prejo. Na dom so poklicali rokodelca, ki je prišel, kot se reče še danes, v *štiro*.

Tako so prihajali na domačije razni rokodelci, kot so krojači, čevljarji, tkalci, mizarji in drugi. Po navadi je bilo na kmetiji nekaj orodja, drugo pa so prinesli rokodelci s seboj. Zakaj poudarjamo *štiro*? Zato, ker je bilo na kmetiji v tistem času živahno: rokodelci so iz doline prinesli novice; po navadi so bili gostobesedni in vse jim je rado prisluhnilo. Taki večeri so bili pravo doživetje sredi enoličnega življenja, bili pa so tudi priložnost za pripovedovanje raznih vraž, o dogajanju blizu in daleč, seveda pa ni manjkalo pripovedi o tem, kako kje straši. Kar tekmovali so, kdo bo povedal bolj vznemirljivo zgodbo ... Otroke je bilo ob tem, ko so večere prebili na topli peči v *hiši*, hudo strah. Pa tudi odrasli niso radi stopili v temo, če ni bilo potrebno.

Šele z ustanovitvijo Mohorjeve družbe so začele prihajati v naše domove knjige. Seveda je bilo sprva težko najti človeka, ki je bral vsej družini, toda veliko se jih je celo na paši naučilo brati in pisati. Kmalu je bila šolska obveznost, toda le za bivališča, oddaljena od šole do tri kilo-

metre. Postopno se je pismenost večala. Veliko so k temu pripomogli odpuščeni vojaki, ki so se med služenjem vojaškega roka naučili brati in pisati.

Že od poganstva sem so ljudje različne naravne pojave pripisovali močem neznanega, morda tudi božanskega, in v tem so bili domiselni prek vseh možnih pričakovanj. Živelii so pač v naravi in z njo v dobrem in slabem. Vse so pričakovali od nje in iz nje. Nič čudnega torej, če so malikovali sonce, veter, luno, ogenj in podobno. Iz tega izhaja torej močna domišljija, ki so jo pač izražali na način, ki je bil razumljiv le njim. Od tod pripovedi o strahovih, o nadnaravnih bitjih, spoštovali so smrt in verjeli, da pred smrtjo slišijo predznanilo, pozneje so menili, da je možno srečanje s samim vragom. S krščanskimi nazori in nauki se je seveda marsikaj spremenilo, toda povsem ni nikoli zamrlo. Današnji čas ni naklonjen takemu razmišljanju, zato je veliko tega potonilo v pozabo, toda nekatere pojavne oblike so še zdaj ohranjene in opazovane. Naj tu omenimo *cahen* ali spomin je dalo – v obeh primerih gre za neke vrste znak pred smrtjo bližnjega. Seveda je zdaj življenje precej drugačno, tudi po kmečkih domovih. Po hišah ni več toliko ljudi, kot jih je bilo nekoč, torej tudi ni več številnih poslušalcev – toda za kaj takega sploh ni več priložnosti, ker so tradicionalna zimska dela odpadla. Ni več potujočih rokodelcev, ni več potovcev, beračev in podobnih ljudi, ki so prinašali novice v dom. Tudi domačega zdravilstva, takega, kot je bilo nekoč, ni več. Edinole ob kožuhanju se še danes zbere soseska in sorodstvo.

Vzroki za hitro odmiranje tovrstnega ljudskega izročila pa so še drugi. Ob koncu 18. stoletja in še posebej na začetku 19. sta tako država kot cerkev preganjali vraževerje in celo domače zdravilstvo, češ da gre za čarovništvo. Seveda pa je šel čas svojo pot tudi glede razgledanosti ljudi. Vse več je bilo branja po domovih, časopisi so storili svoje pri razsvetljevanju in obveščanju ljudstva, v novejšem času pa nas je zasvojila televizija, tako da skoraj ni časa in tudi ne priložnosti za prijazno družabno življenje. Prav zaradi tega smo dolžni ohraniti izročilo prednikov tudi v tej smeri. Bogato je izročilo verovanja in z njim povezanega napovedovanja vremena; tako denimo še danes radi pogledamo, kateri svetnik je na kalendarju, in po tem sklepamo, kakšno bo takrat vreme.

Kako lahko razumemo nekdanja verovanja, se sprašujemo danes. Naši predniki so, kot smo opisali, živeli drugače, njihova razgledanost je pač bila času in okoliščinam primerna. Razna videnja, prividi in podobno so burili bujno domišljijo, ki je prehajala v prepričanje, da se dejansko

nekaj vidi ali sliši, da pa je to nadnaravno in nerazumljivo, torej da prihaja od drugod. S tem so se pač zadovoljili.

Značilnosti pojavov

Strašilo je največ pri kapelicah, na križiščih kolovozov, ob mejnikih, pri obcestnih križih, v župniščih, pri starih bajtah in opuščenih domovih, v določenih prostorih domačije in okoli pokopališč. Po navadi so videli temno oblečene postave in slišali razne zvoke, celo besede. Furmani so trdili, da na določenem delu katere od cest hudič sede na voz in konji komaj lahko vlečejo prazen voz. Redkeje je bilo slišati, da bi v sami cerkvi strašilo; verjetno iz strahospoštovanja božjega hrama niso omenjali.

Coprnice (čarovnice) so največ videvali kot svetleča se telesa, podobna baklam. Povsod so imele stalna zbirališča, domala vse so bile hudobne in maščevalne, svoje žrtve so smodile. Le redko so se pojavile v človeški podobi. Ljudje so vedeli, katera od vaških žensk je coprnica. Coprnikov je bilo malo, v našem primeru je znan en sam dogodek v zvezi z moškim. Seveda so coprali tudi drugi – take sposobnosti so pripisovali predvsem duhovnikom in škricem. Duhovnik je lahko naredil točo ali neurje. Tudi domačim zdravilcem so pripisovali te lastnosti, toda ne vsem. Znan je primer zdravilca Vida Strgarja v Solčavi, ki je znal priklicati vraga v krog. Največje zmožnosti v tem pogledu so pripisovali imetnikom *kolomona*, ki so ga imenovali kar coprniške bukve.

Žal žene so v ljudskem pripovedništvu dobre, rade pomagajo z nasveti, tudi dela se lotijo, če je njihov prijatelj v zadregi. Videvali so jih kot belo oblečene, lepe ženske, ki so, če so bile povabljene, prerokovale tudi novorojenčkom. Le redko je zaznati tudi črne žal žene, ki so vedno le hudobne in pravo nasprotje belih. Po navadi so žal žene imele dolge, »zlate« lase. Ljudje so jih imeli radi in so o njih spoštljivo govorili.

Veliko bolj pestro je bilo splošno verovanje prednikov. Povezano je bilo lahko z vremenom, lahko z verskimi običaji in razmerami, sem spadajo verovanja o tem, da so pravičniki vedeli za dan svoje smrti. Sicer pa je težko ločiti razne pojave med seboj in jih uvrstiti v eno ali drugo skupino opazovanih dogajanj.

Legende sproščajo ljudsko domišljijo. Največkrat so v zvezi z nedanjimi gradovi, krožijo pa še pripovedi o samostanih in cerkvah. Seve-

da je tudi tu velika mera domišljije. Pogosto srečujemo spreminjanje naravnih okolij, kot denimo pripoved, da je bila vsa mozirska kotlina tja do Šoteske nekoč jezero. Podobne pripovedi so še iz drugih krajev. Svoje zgodbe imajo tudi gore in podobno.

Bolj redko se pojavljajo kot bajna bitja škratje, največkrat v zvezi z raznimi zakladi in nadnaravno močjo. Škrat denimo stoletja grize skalno pregrado, za katero je jezero, vse dokler je ne pregrize in voda odteče, jezero pa izgine. Škratje so le redko opisani kot zle pojave; večkrat se pojavljajo kot človekovi pomočniki, so pa lahko tudi zelo maščevalni, če jih človek izigra.

V nekaterih legendah se pojavljajo zli graščaki. V ljudskem izročilu so grajski le redko dobri in naklonjeni ljudem. Spet se tu in tam pojavi kaka dobra plemkinja, ki je začarana in išče pomoči pri svojem zalem kraljeviču. Nasploh pa so grajski kruti, grabežljivi in do tlačanov brezobzirni.

Našteli smo nekaj osnovnih likov in dogajanj, o katerih bo govor v tem zapisu.

O COPRNICAH

Metuljev Janez in coprnice

V okolici Luč pripovedujejo zgodbo o tem, kako so nekoč coprnice ujele Metuljevega Janeza, ko je šel čez Mlačnikov vrh. Ker je pač nehote zašel mednje, so mu le zabičale, da o tem ne bo pripovedoval, pa naj se zgodi kar koli že. Bale so se, da bi jih prepoznal in potem v vasi povedal, kdo vse se srečuje s hudobcem. Bajе pa se je nekoč ob kozarčku vina Janez le pohvalil, kako je coprnice uštel. Pravijo, da ga je kmalu zatem pri sekanju v gozdu ubilo drevo.

Huda ura

V Lučah so ljudje pripisovali coprnicam točo in hudo uro. Pred nekim neurjem so se ljudje zatekli k cerkovniku, da bi pri coprnicah izprosil milost. Mežnar, ki je vedel, kje se zbirajo, je storil narobe. Namesto da bi jih prosil, jih je naganjal, češ izginite. To so mu coprnice zamerile in oblaki so »začeli skup iti«.

Ljudje so prosili župnika, da naj prežene nevarnost, kar je mogoče le z monštranco. Res je župnik stopil z monštranco v rokah pred cerkveni prag, da bi izprosil ugodno vreme. Toda coprnice so postale še bolj divje in vso točo so »sesule« od cerkvenega praga pa tja do konca »ulice« (današnjega središče Luč).

Migljajoče luči

Na svete tri kralje sta se Mlačnikov oče in sin iz Krnice pozno zvečer vračala domov. Ko sta prispela do Hojenskega špica, sta oba hkrati v daljavi zagledala migljajoče luči. Vedela sta, da v tej smeri ni drugega kot gozd, zato sta trdila, da se tam zbirajo coprnice.

Neznana ženska

Na Riharjevem je živel star mož, ki je bil vse življenje hlapec pri hiši. Blizu kmetije je delal na njivi, ko se je nenadoma ulilo kot iz škafa. Blizu je stal *ovčjak*, kjer so že vedrili ljudje, ki so delali v gozdu. Bila je

tudi skupina delavk v gozdu na Rogatcu. Toda ena izmed njih ni bila znana nikomur in čudno se je obnašala. Rihar je hlapcu naročil, da jo zapre v *ovčjak* in pozneje izpusti. Ženska se je na vse kriplje branila, toda hlapec je bil odločen in jo je zaklenil. Ko jo je kmalu zatem izpustil, je videl le meglico, ki je hitela v Rogatec. Tudi drugi so vse skupaj opazovali in bili so prepričani, da je bila coprnica.

Coprnice osmodijo

Če so coprnice koga dobile v pest, so ga osmodile, da ga je hudo peklo po vsem telesu. Ljudje pa so vedeli, kako so lahko kos coprnijam. Bežali so pod hišni kap, saj tam coprnice niso imele nobene moči več.

Ženska v predpasniku

Neka ženska v okolici Ljubnega je ob slabem vremenu spala v predpasniku. Možu se je to zdelo čudno. Vprašal je soseda, ki je imel kolomon in je torej veliko vedel o coprnijah, kaj naj to pomeni in ali je žena morda coprnica. Sosed mu je svetoval, da naj prereže vezi predpasnika, ko bo žena spet spala v njem. Storil je tako in tedaj se je nanj usula slama, žena pa je izginila in se ni nikoli več vrnila.

Dekla – coprnica

Na veliki kmetiji v bližini Primoža je hlapec vztrajno sledil eni izmed dekel. Sumil je, da je coprnica. Nekoč je videl, kako je iz črne kuhinje skozi dimnik izginila v zrak.

Kmalu se je spet pripravljala na izlet pod nebo. Hlapec se je skrtil in prisluhnil čarobnemu reku, ki ga je dekla izrekla, da se je lahko dvignila v zrak. Vzkljnila je: »Fue, fue, med grmovjem, skalovjem in kušovjem« in že je odfrčala skozi dimnik. Hlapec je sklenil, da bo ob priliki poletel tako, kot je dekla, toda stvar se je slabo iztekla. Izrekel je besede: »Fue, fue, po grmovju, skalovju in kušovju,« to je zadostovalo, da ga je potegnilo skozi dimnik na plano, toda vleklo ga je po tleh – po skalah, grmovju in podrasti v gozdu.

Dolgo je potreboval, da se je končno ustavil, ves krvav je bil in nemalo potolčen. Baje pozneje ni nikoli več poskušal s čarovnijo.

Zbirališče coprnice

V Delcah so se zbirale čarovnice ali pri kapeli, pa v Doršekih, na Gradišču in pri svetem Florjanu. Neke noči so se vaščani v skupini vračali s kožuhanja in že od daleč opazili coprnice pred kapelo. Sicer so ponoči redno obšli kapelo, ker je tam strašilo.

Coprnice v Primožu

Prav živahno je baje bilo življenje coprnice v Primožu. V tistih časih so si ljudje svetili le s *treskami* in le redko je bila pri hiši tudi *lojevka*. Petrolej je bil drag, zato so petrolejke prižigali le ob posebnih priložnostih. Ponoči so si na poti svetili z baklami, ki so jih izdelovali doma iz daljših borovih *tresk*. Tako je bilo marsikdaj videti številne goreče bakle, če so bili ljudje ponoči na poti. Toda v primerjavi z lučmi, ki so jih imeli za coprnice, te niso poplesavale, in po tem so jih tudi ločevali.

Uroki

Večkrat se je dogajalo, da je katera od coprnice komu uročila svinje ali krave. Uročena žival je bolehala in se ni redila oziroma je dajala manj mleka. V Primožu je bila znana coprnica Kropušca, ki se je rada znašala nad kom, če ji ni v vsem ustregel. Tako je nekoč tudi Goršetu uročila svinjo.

Možakar pa ni bil od muh; takoj je vedel, kje mora poiskati tisto, ki je uročila žival. Vedel pa je tudi, kako coprnico osmoditi. Doma je na ognišču močno naložil, da je dajalo veliko vročine.

Toda v ta namen niso bila dobra navadna drva – morala so biti narezana iz lesa, ki je štiri kvatre tičal v zemlji! Le tak les lahko osmodi coprnico. Na ogenj je postavil lonec vode, vanj pa vrgel mehur *jalovke*, da se je kahal. Ko je voda vrela, je zapustil hišo in skrit čakal, kdo bo prišel k hiši, ker ga bo peklo.

Kmalu je pridrvel Kropušek, vdrl v hišo in odnesel iz lope smetano, da je z njo lahko namazal ženo, ki jo je doma hudo smodilo in peklo po vsem telesu. Smetana je morala biti iz hiše, v kateri se je kahal mehur *jalovke* – le taka je lahko pomagala pri opeklinah te vrste. Baje je imela coprnica še srečo, da Gorše ni kahal mehurja do kraja, ker bi jo tako lahko še umoril ...

Tratarjev Tonč

V Radmirju je Vorhova pripovedovala, da je v vsem Zadretju bilo znano, da se coprnice rade zbirajo v Doršekih pri Bočni. Tam blizu sta prebivala Tratarjev Tonč in njegova mati. Tonč je bil v vasi znan kot duhovitež, ki je rad pripovedoval zgodbe, če je le dobil pijačo. Neke noči se je dobre volje vračal s *kožuhanja* proti domu. Zavedal se je, da se lahko sreča s coprnici, zato je nosil pri sebi rožni venec.

Res so ga tiste noči obkolile coprnice in slabo bi se mu godilo, če hude ženske ne bi odganjal od sebe z rožnim vencem. Nekako si je le priboril prehod skozi krog coprnice in tekel proti koči tako zelo, da ni utegnil odkleniti vrat. Kar z njimi vred je padel v lopo, čeprav je že od daleč klical mater, da naj mu odpre vrata, toda ta je trdno spala in ga ni slišala.

Hitro z rajže domov

Pred drugo svetovno vojno in še prej so številni Zgornjesavinjčani krenili na *rajžo*. S splavi so potovali tja do Beograda in še dlje. Vračanje domov je bilo povezano z dolgotrajnim potovanjem, vozili so se z vlaki, in to le s potniškimi, saj so le na njih imeli popust pri vozovnicah.

Običajno so bili zdoma tri tedne. Z vlakom so se pripeljali do Paške vasi, tam pa so vzeli pot pod noge, saj avtobusnih zvez še ni bilo ob vsakem času. Med ljudmi se je šušljalo, če je kdo prišel domov pred drugimi, da ga je coprnica pripeljala.

Nekoč so bili na odhodu domov Šmarčani. Sedeli so v neki gostilni pri Beogradu, ko je beseda nanesla na dolgo pot domov. V Šmartnem pa je bilo tisti dan žegnanje! Natarica je prisluhnila pogovoru in tistega, ki si je najbolj želel hitro domov, poklicala v sosednjo sobo in ga vprašala: »Koliko plačaš – pa boš nocoj doma.« Fant je bil ves iz sebe in obljubil je bogato plačilo. Ženska, ki verjetno sploh ni bila natarica, mu je še zapretila, da ne sme o tem nikomur govoriti, da ne sme imeti nič svetega pri sebi in da mora ravnati, kot mu bo naročila. Tako je tudi storil in čakal.

Pa privede ženska v sobo kozla in reče fantu, da mora sestiti nanj, toda z obrazom proti zadku živali. Tako ko je sedel na kozla, je začutil, da je v zraku, in komaj se je dobro zavedel, že je bil v domačem kraju. Baje so se vožnje te vrste končale v dolini Lizavnice.

Coprnica na Praznikovem

Na Praznikovem v Savinskem Vrhu je živela ženska po imenu Zefa; imela je kolomon in znala je coprati, kar so vedeli vsi ljudje v njeni okolici.

Rdeče mleko

Če je krava dajala rdeče mleko, je bil to znak, da so jo skrivno molzle coprnice. Proti temu so se ljudje branili tako, da so železni drog razbelili in ga zasadili pod kap domače hiše, kjer so bile coprnice na delu. V luknjo so nato vlili mleko prizadete krave, kar je povzročilo, da je coprnico, ki je molzla kravo, hudo peklo in da je bila vsa opečena.

Povezana s hudičem

Na Ljubenskem je živela coprnica. Vsi so vedeli zanjo, zato ob njeni smrti niso dobili gospoda, ker je pač bila povezana s hudičem. Tako so pripovedovali v Konjskem Vrhu.

Z njo strašili otroke

V Pustem Polju je bila znana kot coprnica Kočarjeva Roza. V okoliških vaseh so strašili otroke, da bo prišla ponje in jih odpeljala z metlo, če ne bodo ubogali. Bila je zelo špasno oblečena in sploh je veljala za posebnico, ki je nosila *pruštah* in vedno tudi klobuk. Menda je imela veliko *pruštahov* in klobukov, kar je bilo v tistih časih za žensko nenavadno.

Zbirališče coprnic

V predelu ob Dreti so ljudje vedeli, da se coprnice zadržujejo v Mejah – od Plonove čez Dreto, višje Sečkega grabna in tudi v Plonovskem pruhu, ki leži ob cesti med Pustim Poljem in Krašami.

Izzivanje coprnic

V Primožu je bila velika nedelja, in takrat je bil običaj, da so fantje že ob zori pričeli pritrkavati oziroma zvoniti. V temačnem jutru so prišli

na vrh in v daljavi zagledali premikajoče se luči. Takoj so vedeli, da so to coprnice, ki so se tam rade zbirale. Korajžni so bili in so začeli zle ženske dražiti; vpili so: »Coprnica, veša ti po rit' meša ...« Coprnice so seveda slišale izzivanje, zato so se hitro približale, da bi fante osmodile. Ti pa so vedeli, da jim pod kapom strehe nič ne morejo, in so se urno umaknili k steni cerkve.

Coprnica molzla kravo

Pri Kropovšku je gospodar opazil, da krave nimajo več toliko mleka, in posumil je, da so za to krive coprnice. Res je kmalu ugotovil, da molzejo po srobotu, ki ga vržejo čez streho v hlev. Če je gospodar zjutraj srobot odstranil, ga je drugo jutro spet našel. Potem mu je uspelo coprnice pregnati z žarečim železnim drogom, kot je bilo že opisano.

Ključar Lomšek

Rastočki ključar Lomšek je bil znan kot domači zdravilec, ki je tudi zagovarjal. Ljudje so ga spoštovali in prihajali k njemu po razne nasvete. Nekoč je šel mimo Murčeve kmetije in se tam pogovarjal z gospodarjem. Ta mu je potožil, da coprnice kradejo mleko iz njegovega hleva. Lomšek mu je svetoval: na sveti večer je treba krmo, ki se bo položila na sam sveti dan, postaviti v košu pred hlev, v katerem molzejo coprnice. Vendar mora koš stati zunaj prostora pod kapom. Bajе je to pomagalo.

Premikajoče se luči

Rastočka mati je večkrat videvala premikajoče se luči, kot da bi svetili z baklami. Najhuje je bilo v Drčarjevih požarjih, kjer so se zbirale coprnice in plesale divji ples.

Čudaške žene so coprnice

V Primožu vedo ljudje povedati, da so bile coprnice zelo *zleht* ženske. Večinoma so to bile starejše kočarke in osamljene, navadno čudaške ženske. Zelo so se bali »babe« na Rebrniji. Na splošno so ljudje vedeli za nočne polete coprnic. Če se jim je kdo zameril, pa so ga osmodile, da je trpel hude bolečine. Coprnice so molzle krave tistim, ki so se jim zame-

rili. Edino sredstvo v boju proti njim je bil postopek z žarečim železnim drogom, o katerem smo že pisali. Tu so, v nasprotju z drugimi predeli, menili, da po opravljenem obredu z drogom pridrvi prizadeta coprnica k hiši, kjer je molzla, in jo hudo peče po vsem telesu. Če jo ljudje ogovorijo, je rešena bolečin, če pa jo molče gledajo, je še nadalje izpostavljena pekočim bolečinam.

Coprnik Nejč

Med redkimi coprniki je bil Gorski Nejč v Primožu. O njem pripovedujejo, da je sicer počenjal razne vragolije, ni se pa družil s coprnici, ker so pač bile samo ženske.

Prijatelj coprnic

Tratarjev Tona iz Bočne, o katerem smo že pisali, je bil baje povezan s coprnici, ki so se zadrževale v bližini njegove koč. Ljudje so mu to zamerili, toda Tona je vztrajal v družbi coprnic še naprej.

Nejča so smodili

Gorski Nejč je nekoč molzel tujo kravo, zato so ga »smodili« z železnim drogom, tako da je bil baje ves opečen. Imel je čarobni stol, ki je izžareval posebno moč: kdor je sedel nanj, je bil Nejču povsem podrejen.

Coprniija še drugače

Morda opišemo še drugačen prizor v zvezi s coprnijo. Že smo opisali, kako je hlapec želel posnemati domačo deklo, ki je frčala po zraku. Tokrat je pripoved o možu, ki je posnemal svojo ženo, coprnico.

Opazoval jo je, kako se v kuhinji pripravlja na polet k zbirališču coprnic. Videl je, kako se žena spravlja, da sede na brezovo metlo, in slišal je čarobni rek: »Všič nad grmovjem, nad kušovjem, na Brezovo polje« - in že je izginila pod nebo. Mož si je rekel, da to pač ni nobena umetnost, in sklenil poskusiti ta skrivnostni let. Toda ko je sedel na metlo, je pozabil povedati, da naj leti nad grmičevjem in kušovjem.

Ko ga je dvignilo skozi dimnik, je seveda utrpel hude poškodbe

med grmovjem in podrastjo, in ko je končno pristal v domači kuhinji, je bil ves krvav ... Toda še prej je moral doživeti jezo coprnice. Ko ga je metla prinesla sredi plešočih coprnice na Brezovo polje, bi ga coprnice *frderbale*, če ga ne bi rešila njegova žena.

Brez krave dovolj mleka

V Lučah so poznali žensko, ki ni imela krave, vedno pa je imela pri hiši dovolj mleka. Seveda so vedeli, da ga molze skrivaj in da je coprnica.

Coprnice in škrti

Ponekod zasledimo pripovedi, ki poudarjajo primere, ko so coprnice imele svoje škrate, da so jim prinašali zlato in denar.

Dekla – coprnica

Kortner, kmet nad Mozirjem, je nekoč, še pred drugo svetovno vojno, trdil, da je pri njem služila coprnica. To je sklepal po tem, ker je bila čudaška, počenjala je stvari, ki jih druge deklice niso, jedla je potico iz korenja, če pa ji jed ni ustrezala, je naredila tako, da so polno skledo prekriale gnusne kobilice, kar je vsem okoli mize vzelo tek.

Luči na Koželjevem hribu

Nad Lučami so na praznične dni, okoli božiča, plesali pozno v jutro. Ko se je skupina mladih vračala domov proti Metulju, so se spotoma oglasili še pri Škomnu. Malo pred domačijo so zagledali na Koželjevem hribu 22 luči, ki so postajale vse svetlejše. Vedeli so, da so tam strnjeni gozdovi in da ni v tisti smeri nobene domačije. Vseh petnajst navzočih je štelo luči in torej ni mogel biti privid, so pripovedovali. Rekli so, da so opazovali ples coprnice.

Čevljar in coprnice

Čevljar iz Poljan se je ponoči vračal domov. Pot ga je vodila čez Graščinske travnike. V globokem snegu je le počasi napredoval, zato je

tudi zamujal. V rečiškem zvoniku je ura odbila enajst, ko je prispel do velike hruške.

Tam je zagledal v temi veliko luč, ki ga je domala zaslepila. Premikala se je bliže in se spet oddaljevala in krožila okoli njega. Imel je občutek, da se več luči izmenično pojavlja na obzorju. Prepričan je bil, da ga strašijo coprnice, za katere so ljudje govorili, da se zbirajo tam okoli.

Voli so obstali

Stari Atelšek je neke noči vozil z volmi tovor v Kolovrat pri Mozirju. Za živino je bil hrib velik napor in voz se je le počasi premikal navkreber. Iznenada je pred vprego švignila močna luč. Vola sta takoj obstala in se nista hotela več premakniti.

Veliko truda je bilo treba, da sta končno nadaljevala pot v breg. Atelšek je bil prepričan, da ga ni strašilo, ampak da so to bile coprnice.

Lepo vreme se pokvari

Ko so je večja skupina žensk vračala s cerkvenega slavja v Lenartu nad Gornjim Gradom, je bilo vreme izredno lepo. Vsi so ga bili veseli. Običajno je bilo na ta dan slabo vreme. Domačini so trdili, da je neka ženska (K.) coprnica, da zna delati točo, dež in še kaj. Ženske so se je spominjale v pogovoru, češ, danes je pa ni tu, zato je tako lepo vreme.

Toda kmalu se je K. pojavila pred njimi. Vsa mokra je bila, da je kar kapljalo od nje. Rekla je ženskam: »Zdaj sem pa tu.« Res se je iznenada hudo ulilo, kot da bi se nebo odprlo.

Coprnica nad taverharicami

Nekega večera so se ženske vračale iz *taverha* in šle čez Ježičeve in Grčke njive v Lenart. Na hribu onkraj doline so zagledale luč, ki se je hitro približevala. Nad njimi se je ustavila – vse so vedele, da je to coprnica K., ki je bila kot taka dobro znana.

Ko so se potem ženske pozanimale, če je ob tem času bila doma, je mož izjavil, da je prav tedaj izginila od doma. Da pa ne bi česa opazil, mu je baje namesto same sebe zacoprjala drugo ...

Tujka med hlapci

V Podvolovljeku so na neki kmetiji imeli hlapci ležišča nad hlevom. Ko so nekoč prišli vsi utrujeni z dela, so na enem od ležišč zagledali neznano žensko. Tudi drugi na kmetiji je niso poznali. Starejši hlapec jo je vprašal, od kod je in kaj bi hotela. Odgovarjala je zelo zmedeno in trdila, da je njena ura mimo, zato se ne more ničesar spomniti. Nekdo jo je prijel za roko, da bi ji pomagal z ležišča, pa jo je takoj izpustil, saj je bila ledeno hladna. Hlapci so jo kar pustili, da je tam prespala.

Že zarana so jo slišali odhajati. Brez besed je zlezla po lestvi in se namenila proti gozdu. Nenadoma so videli namesto postave le meglico, ki se je vlekla v višino. Za njo se je na mesto, kjer je nazadnje stala, kmalu usula toča. Hlapci so vedeli, da je med njimi spala coprnica. Dogodek se je razvedel daleč po dolini.

Tri coprnice

Pri Lučah so nižje Strug večkrat opazovali tri coprnice. Vedno je bilo videti, ko da bi gorele tri bakle. Taki prizori ljudi niso presenečali, saj so jih bili navajeni in so sploh imeli te tri coprnice za domače. Menili so, da te že ne morejo biti nevarne ...

Coprnicice imajo ostra kolena

V Gornjem Gradu so nekoč možakarji v gostilni modrovali. Končno so govorili še o coprnica. Menili so, da se coprnica najlažje spozna po kolenih, kar naj bi bila stara resnica: baje imajo coprnice posebej *špičasta* kolena. Ali so bili vinsko navdahnjeni, zgodba ne pripoveduje. Na poti domov se jim ni zgodilo nič posebnega, toda ko so prišli domov, so od svojih žen zahtevali, naj jim pokažejo kolena. Če bi le zasledili posebno ošiljena, bi ugotovili, katera je coprnica. Ni znano, če so žene pozornost svojih mož sprejele z razumevanjem. Govorilo pa se je, da nobena ni imela ošiljenih kolen.

Jama Marmelica

Blizu Mozirja je votlina z imenom Marmelica. Pod skalo v votlini izvira odlična studenčnica. Poleti so ljudje, ki so delali na polju, radi pili

to osvežujočo pijačo. Na poti iz šole domov so v jamo redno zahajali tudi otroci. Po to vodo pa so prihajale tudi coprnice, ki so se tam blizu shajale. Ljudje so se jih kar navadili. Vedeli so, da jih ne smejo razjeziti, ker bi lahko koga izmed njih začarale.

Gospodinje so zvečer rade puščale v kuhinji skledo kislega mleka, ker so coprnice rade prišle v goste. Tudi redoljubne so bile. Potem ko so popile mleko, so posodo umile, pravi izročilo.

Mož se hoče znebiti žene

V okolici Luč pripovedujejo, da se je mož hotel znebiti žene, ki je bila coprnica. Zvito ji je pripovedoval, da bi se rad naučil coprniškega znanja. Ni dolgo čakal, ko mu je dejala: »Tega te vendar lahko naučim jaz, saj znam coprati.« Tudi žena je bila namreč takih misli, saj se je želela znebiti moža.

Peljala ga je za hišo, kjer je bilo gosto grmovje, in mu zaupala čarobni rek: »Smuk nad košovjem in grmovjem.« Žena, ki je že sedela na brezovi metli, je pravkar želela stopiti z metle, ko je mož zaklical: »Smuk po grmovju in košovju« – in že je neslo ženo po grmovju in košovju, da je bila vsa odrgnjena in poškodovana. Bajе ni nikoli več čarala.

Coprnik in živali

V okolici Solčave je živel coprnik, ki je uspel priklicati iz gozda vsako žival. Ko je prišla blizu, je dvignil puško in jo ustrelil. Včasih je to počel kar z domačega praga. Sosed tega ni rad gledal. Opozoril ga je, da se vse skupaj lahko slabo konča. Toda coprnik je bil grob in je zavrnil njegovo opozorilo. Celo grozil mu je, da je kaj lahko on tam na hribu žrtev njegove krogle. Bajе se je to res zgodilo.

Priletela je iz megle

Na Riharjevem v Podvolovljeku je na njivah delalo več fantov. Kar na lepem prileti iz zraka mednje coprnica, ki ni znala govoriti, pa očitno tudi slišala ni. Fantje so jo zaprli na *parno*, da bi jo gospodar zjutraj peljal k župniku. Zjutraj sta šla na pot, ko pa sta prišla do neke mlake, se je coprnica izmuznila in izginila v mlaki.

Klicali so coprnice

Coprnice ni varno klicati, pa vendar so ljudje to počenjali. Če te namreč coprnice dobijo v roke, ti najprej raztrgajo obleko in te potem smodijo.

Marsikje pa so ljudje vedeli povedati, da te po obrazu globoko razkraspajo. Pa vendar, v Zadrečki dolini jih kličejo: »Cundra, cu, cu,« na Rečici: »Veša rit meša,« v Lučah: »Cundra, ku, ku.« Coprnice baje takšno klicanje hudo razburi.

Coprnica s storži

V okolici Gornjega Grada je nekoč Franc Završnik opazil pri Zgornjem Kosu coprnico. Na vsaki rami je imela po en storž. Možakar jo je spoznal in ona je to vedela, zato mu je dejala: »Če me boš izdal, si zapomni, da po lučnem zvonjenju ne smeš več iz hiše, ker te bom ugonobila.«

Ker je Završnik dolgo živel, pripovedovalci menijo, da je o srečanju s coprnico molčal.

Luči v cerkvi

Na Spodnjih Kaleyh ima posestvo Spodnji Košak. Nekega dne, ko sta njegova pastirja pasla vole in se zvečer vračala domov, sta v cerkvi svetega Florjana opazila luči coprnice. Fanta sta lahkomišelnost zavpila, da naj grede vse v rit. Toda te so se zapodile za njima in komaj sta si rešila kožo s tem, ko sta stopila pod domači kap.

Na praznik svetega Florjana

Nekoč je bil običaj, da so tržani Gornjega Grada na praznik svetega Florjana v tej cerkvi zvonili jutranjico. Med potjo so pred Bočno zagledali šviganje luči; tam so se zbirale coprnice. Zato so prvemu, ki je zvonil, naročili, da naj, če bi prišle coprnice do cerkve, navadno zvoni. Sicer je bilo v navadi za to priložnost obvezno pritrkavanje.

Res je ena od njih priletela do cerkve, pa jo je fant tako ozvonil, da je hitro pobegnila.

Coprnica s klobukom

Izpod Rogaškega vrha se je nekdo podal k cerkvi v Šentlenart. Okoli nje pa je prav tedaj letala coprnica. Opazil je, da ima obleko raztrgano, na glavi pa ogromen klobuk. Prepoznal jo je, saj je bila sovaščanka. Pa mu je huda žena zagrozila, da bo, če jo bo izdal, doživel nekaj, kar si bo zapomnil za vse življenje, če bo sploh preživel. Fant je vzel grožnjo resno.

Coprnico za ženo

Spet se je dogodilo, da je mož ugotovil, da je žena coprnica. Prosil jo je, naj ga nauči coprati. Velela mu je stopiti v klet, kjer je na sredo postavila lonec, dejala: »Verjamem v ta pisker in ne v Boga« in takoj za tem sfrčala. Mož pa ni bil enakih misli in je dejal: »Verjamem v Boga in se podelam na ta lonec.« Tako z njegovo coprnijo ni bilo nič, žene pa ni več maral. Baje se je to zgodilo nekje v okolici Florjana.

Pastirja sta se mrzila

Kmet Prodnik iz okolice Solčave je imel tako velik trop ovc, da je zanj potreboval dva pastirja. Eden je pasel stare ovce in mrkače, drugi pa jagnjeta. Je že tako, da si ljudje niso vedno naklonjeni. Tudi pastirja sta se mrzila kot le redkokdo. Jagnjičar pa je znal čarati, to so vsi vedeli. Zacopral je ovce, veliko jih je poginilo. Nesrečni pastir je šel po nasvet k župniku, da bi uspel od sebe odvrniti nesrečo. Moder mož mu je povedal, da bo sicer izgubil še eno ovco, potem pa nobene več. Kmalu je na paši zdivjal oven vodnik in ušel v planino. Tam ga je lovil volk, to pa je bil sam vrag. Tako sta se lovila, da se je okoli Olševe vse treslo, toda oven je srečno ušel.

Coprasti Pavel

Pred davnimi leti so na veliko lovili krivolovci. Nekoč so se zaradi delitve plena sprli in pričeli drug na drugega streljati. Najpametnejši med njimi je bil Pavel, ki so mu pravili tudi »coprasti Pavel«. Narezal si je prste in v lastni krvi lovil krogle. S krvjo jih je zacopral, da so letele nazaj na tistega, ki jih je izstrelil.

Žena in mož

Še tretjič podobna zgodba o coprnici z metlo. Žena nekega znane-ga kmeta je bila coprnica. To je vedel tudi mož, ki jo je nekoč skrivaj opazoval, ko se je pripravljala na polet skozi dimnik. Najprej se je nama-zala z nekim mazilom, nato je zajahala metlo in rekla: »Smuk čez grmo-vje, čez tršovje v Beligrad» in že jo je odneslo tja pod oblake. Mož pa ni maral storiti tega, kar je videl, ker je bil prepričan, da je to greh.

Knebovska coprnica

Blizu cerkve svetega Lenarta nad Gornjim Gradom je bila Kne-bovska kmetija. Okoličani so imeli gospodinjo za coprnico. Nekoč je pri-šel k hiši berač in prosil vbogajme. Videl je, da je gospodinja imela na ognjišču hostijo. Vanjo je zabadala iglo, tako da je od hostije kapljala kri. Berač se je prizora prestrašil in zbežal k sosedu Ugovšku. Potožil mu je, da so pri sosedu doma hudobni ljudje. Ljudje so pripovedovali, da so nad Ugovskimi pečmi videli leteti gorečo baklo.

Čarovniški kmet

Le malo je znana pripoved o čarovniškem kmetu Lampretu. Tam, kjer je Perkova pušča, je bila nekoč Pušnikova kmetija. Pred mnogimi leti je na njej živel kmet z imenom Lampret. Bil je čarovnik. Divjačino je lo-vil kar na svojem dvorišču, saj je ta na njegov klic prihajala iz gozda. Ho-dil je tudi na lov v gozd, večkrat v družbi z drugimi lovci. Ljudje so zanj govorili, da je dober lovec, toda slab kmet, saj je kmetijo zanemarjal.

Lampret in njegov brat

Nekoč je Lampret obiskal brata Perka. Na njegovi kmetiji je služil hlapec, ki je bil prav tako čarovnik. Mislil si je, da zna čarati bolje od Lampreta, kar mu je tudi povedal. Lampret mu smeje reče: »Pa se posku-siva. Nekaj ti bom naredil, pa bova videla, če se boš znal izmotati. Potlej se bo pokazalo, kdo je boljši čarovnik.«

Lampret vzame nož, ga nese pod kap in ga tam zasadi v zemljo. Nenadoma je hlapcu tekla kri iz nosu. Lampret pa mu pravi, da naj si po-maga, če je pametnejši od njega. Kar koli je hlapec poskusil, je bilo za-

man. Zato je prosil Lampreta, da naj neha, saj bo sicer umrl. Tedaj je Lampret izdrl nož iz zemlje in hlapcu se je kri ustavila. Ta je rade volje priznal svoj poraz.

Kamničani in Lampret

Kamničani so vedeli za Lampretove čarovniške sposobnosti. Tudi njim je bilo do tega, da ga v tem prekosijo. Nekoga izmed sebe so dali študirati, da bi bil kos Lampretu. Tega so izzvali na srečanje, da bi ugotovili, kdo je sposobnejši čarovnik. Lampret je za kraj srečanja določil Robanov kot. Res so tja prišli Kamničani s svojim čarovnikom. Lampret je predlagal, da postavijo na konec Robanovega travnika sekiro in skozi njeno uho streljajo proti skalam onkraj travnika. »Kdor bo večkrat zadel, bo zmagal,« je še dejal. Kamničani so se strinjali s predlogom.

Prvi je streljal Lampret; zadel je toporišče in skozi njega uho sekire. Nato je streljal kamniški študent. Toda ko je sprožil puško, je krogla zaplesala okoli skupine in se tam blizu zarila v zemljo. Lampret pa pravi mlademu tekmeču: »Toliko si slabši od mene, kolikor je železo slabše od jekla«. Kranjce je hudo jezilo, da Lampretu niso bili kos. Povabili so ga na Kamniško sedlo na skupni lov na gamse. Lampret se ni dal prositi; prišel je s puško na rami. Toda to je začaral, da ni bila vidna.

Ko je vstopil v lovsko koč, kjer so se domenili za srečanje, so se mu Kamničani zahvalili, da je prišel. Šlo je za pretvezo, saj so videli, da nima puške, in že so ga hoteli napasti. Lampret pa smeje sname puško z rame in jo pokaže presenečenim Kamničanom. Hudomušno še doda: »Prinesel sem še smodnika za pokaditi in svinca za poškopiti.« To je zahrbtno Kranjce prestrašilo, da so zbežali.

Lampret in pastir

Neke nedelje je Lampret nagovarjal sosedovega pastirja, naj ga spremlja na lovu okoli Okrešlja. Toda pastir je želel k maši, zato se je branil iti na lov. Lampret mu je zagotavljal, da se ne bo nič zgodilo, če ne gre k maši. Končno ga je pregovoril. Gori med gorami sta sedla in Lampret je pripovedoval pastirju, kaj se ta trenutek dogaja po svetu.

Nenadoma se obrne k fantu in mu reče: »Zdaj nabija ljubljanski grof puško, s katero me misli ustreliti.« Nato vzame svoj klobuk in ukaže

pastirju: »Hitro se ureži v prst in stisni tri kaplje krvi na klobuk.« Komaj je fant to storil, je grof iz Ljubljane ustrelil in krogla je priletela v tiste tri kapljice krvi na klobuku. Tudi grof je bil čarovnik, toda ni dosegal Lampreta. Vedel pa je, da krogla ni zadela. Zato je hitro zbežal in se skril v procesijo, ki je prav tedaj krenila po ljubljanskih ulicah. Lampret je nabil grofovo kroglo v puško in ustrelil; sredi procesije je grofa zadelo, da je mrtev padel na tla.

Brat slabši lovec

Nekoč je Lampreta obiskal brat Perk. Čudil se je, kako je bratovo posestvo propadlo, saj je Lampret tako odličen lovec in vedno kaj dobi, on pa le redko upleni kako žival. Pa ga Lampret vpraša, če želi kaj ustreliti, in to kar na dvorišču kmetije. Na Lampretovo čarovnijo je iz gozda prišlo veliko razne divjačine. Tudi velik jelen je bil na odstrel in prav tega je Perko ustrelil.

Brata na lovu

Perk in Lampret sta krenila skupaj na lov. Lampret je kmalu ustrelil gamsa, Perk pa spet ni imel sreče. Doma je Lampret gamsa takoj odril, Perk pa je bil jezen in poln zavisti. Lampreta je to tako zelo razjezilo, da je stopil v hišo in skozi okno ustrelil brata. Takoj nato je izginil in nikoli več ga niso videli.

Ljudje pripovedujejo, kako je v Lampretovi hiši potem še dolga leta strašilo.

Dušo zastavi vragu

Pravijo, da vsak čarovnik, preden prične čarati, zastavi svojo dušo vragu. Ta mu je zanjo dal »krštalo«, v katerem je čarovnik videl vse, kar se godi po svetu in tudi, kaj je treba storiti za kako čarovnijo.

Lovec Jernik

Na Jezerskem je živel lovec po imenu Jernik. Bil je stalni sprem-ljevalec doktorja Frischaufa po Kamniških planinah. O njem so pripove-

dovali razne zgodbe. Jernik je znal coprati. Nekoč je šel na lov. Nekaj začara in že mu hudič prižene lepega gamsa za odstrel. Gams je padel pod strelom in Jernik ga ponese v pastirsko kočo na Pavšnarjevi planini. Pa pride za njim hudič v lovski opravi, na hitro pogleda gamsa in Jernika, takoj nato pa izgine. Baj je Jernika bilo groza, hitro je pobral gamsa in izginil v dolino. Rekli so da je brezumno bežal.

Jernikove nakane

Znana je zgodba, ko je nekoč neki lovec streljal na divjega petelina, ga zadel in videl, kako je padel z veje. Toda našel ga ni. Spomnil se je na Jernika in bil prepričan, da je ta spet nekaj začaral. Res je po nekaj dnevih našel pod tistim drevesom, s katerega je sestrelil petelina, petelinove ostanke.

Težave z vragom

Pa je Jernik zašel tudi v težave, saj hudič ni bil vedno pripravljen sreči svojemu varovancu. To je občutil na svoji koži, ko je šel po cesti s Spodnjim Vernikom. Tedaj je bil hudič slabe volje in se je lotil Jernika, metal ga je ob tla in na kamenje ob cesti, da se mu je kar bliskalo pred očmi.

Komaj se je pobral, tako hitro je spet padel, prosil je vruga, naj neha, toda njegove prošnje so bile zaman. Vernik je kar strmel, saj ni vedel, od kakšne sile Jernik pada po tleh; to je trajalo vse do začetka vasi, ko je vrag odnehal. Jernika pa ni vprašal, kaj se je dogajalo, ker je vedel za njegove zveze s hudobcem.

Krastava coprnica

Pri kmetu Fitezu kar na vsem lepem krave niso dajale več mleka. Fitez je vedel, da imajo prste vmes coprnice, toda hotel je ugotoviti, katera od njih se je maščevala prav njemu. Razbeljen drog je zabil pod kap hiše in se nato kraspal po obrazu, rokah, nogah in nogah; ljudje so rekli, da se je *guzal* po telesu. Kmalu je zagledal staro Navršnico, in tako je vedel, da je ona molzla njegove krave. Njegova čarovnija pa je povzročila, da je Navršnica povsod tam, kjer se je Fitez drgnil, dobila *grampe*.

Molzla po štriku

Nekoč je na Mlinu služila dekla, ki je zenesljivo vedela, da je kočarka Korenka coprala in bila coprnica. Znala je pomlesti kravo po *štriku*. Vrgla je *štrik* čez štango ob peči in s coprnijo molzla krave tega ali onega kmeta.

Tako je nekoč storila tudi Mlinarjevim. Stari Mlinar je seveda hotel vedeti, kdo mu molze krave. Vzel je žareč železni drog, z njim naredil pod kapom luknjo, vanjo pa vлил mleko krave, ki jo je coprnica molzla. Ko je to storil, se je pričel po telesu *guzati*, in kmalu je prišla v bližino Korenka, vsa krastava po obrazu.

Maslo ni uspelo

Pri Kumru jim iz smetane ni več uspelo narediti masla. Šli so po nasvet k župniku, ta pa jim je svetoval že znano coprnijo z železnim drogom.

Ker so pri kmetu sumili, katera od žensk bi lahko bila coprnica, sta domači dekleti šli obiskat sicer zelo pobožno Nežo iz vasi. Tako je bila pobožna, da je tedaj, ko ni mogla v cerkev, doma molila rožni venec. Res sta jo našli doma, toda bila je vsa krastava. Pogled nanjo je bil grozen, zato sta dekleti hitro zbežali.

Ob jutranjici coprnice zbežijo

Pred davnim časom je mežnar v Lučah zjutraj ob svitu prišel do cerkve, da bi zvonil jutranjico. Nad pokopališčem je videl letati coprnice. Ko se je oglasil zvon, so izginile.

Coprnico so lovili

Neki Riharski hlapec je opazoval coprnico, kako je v gozdu pobirala »štrklje«. Hitro je priklical še druge, ki so v bližini delali, da bi jo skupaj ujeli. Ta je vanje metala »štrklje«, ki so se v zraku vneli in goreči padali med zasledovalce.

Zato so seveda prenehali z zasledovanjem in jadrno zbežali.

Zamera

Če se je kaka družina hudo zamerila kateri izmed coprnic, so lahko doživeli, da jim je sredi kosila spremenila mleko v blato in celo meso je lahko postalo kravjak.

Zacoprara v konja

V bližini Mozirja je živela coprnica, ki je coprala z uzdo. Tisti, ki ji ga je uspelo vpreči, je postal konj in na njem je potem jahala naokoli.

To je pogosto storila tudi lastnemu možu, ki je po taki jezdni noči zjutraj komaj stopil na noge od utrujenosti. Vendar je žena to storila premeteno, tako da mož dolgo ni vedel, da ga lastna žena na ta način izkorišča. Ko pa je končno le ugotovil, je stopil k nazarskemu menihu po nasvet. Ta se je glasil: Ko bo coprnica konja privezala in šla na rajanje med vrstnice, naj skuša konju izdreti uzdo, ko pa se bo ponudila priložnost, naj jo natakne ženi.

Tako je prizadeti mož tudi ravnal in žena se je v trenutku spremenila v kobilo. Mož jo je peljal na dvorišče in jo osedlal, nato pa jezdil vso noč. Zjutraj je bila zelo utrujena in ji ni bilo niti za delo niti se ni lotila česa drugega, kar poležavala je. Mož pa ni odnehal: lepega dne jo je odpeljal h kovaču, da jo podkuje. Kobila se je na moč branila, toda kovač je znal ukrotiti še tako divjo žival.

Ko sta se vrnila domov in se je kobila spet spremenila v ženo, je opazil, da ima podplate ožgane in vidne sledi podkve. Tedaj jo je nagnal od hiše.

Zamrski grad

Na Zamrskem so domačini neki veliki skali pravili Zamrski grad. Tam so se radi zbirali fantje in kako zapeli.

Nekoč so na Grobeljskih njivah opazili luči, ki so se hitro premikale; sprva jih je bilo videti posamezne, kmalu pa so se začele premikati v krogu. Videti je bilo, da coprnice rajajo. Fantje so jih iz prešernosti pričeli klicati in izivati. Hitro so se jim začele približevati. Takrat jih je minil pogum in jadrno so zbežali domov. Pripovedovali so, da jih je bilo še v *špampetih* strah.

Neznana ženska

Pripovedovali so, kaj se je nekoč zgodilo blizu cerkve svetega Antona v Podvolovljeku. Sredi dneva je na dvorišču nenadoma stala ženska, ki je bila vsem domačim neznana. Bila je vidno zmedena in ni odgovarjala na vprašanja domačih. Končno pa je le izdabila: »Grem šore fasat« in izginila. Ljudje, ki so to doživeli, so menili, da je izginila v meglo, saj je lahko bila le coprnica.

Čudna ženska

V starih časih je na Riharsko kmetijo prišla čudna ženska. Družina je pravkar povečerjala, ko je vstopila ženska, ki je ni nihče poznal. Govorila pa je v neznanem jeziku, ki ga ni znal nihče. Ker je bilo že pozno, so jo peljali na hlev, kjer so spali tudi hlapci, in ji s kretnjami pokazali, da lahko tu prespi.

Komaj se je pričelo daniti, je ženska že zlezla na dvorišče in brez besed odšla proti gozdu, kjer je slap Cuc. Nedaleč od kmetije jo je zagrnila megla in izginila je brez sledu. Seveda je bila coprnica.

Miza sredi hiše

Nekoč je gorela lesena kočica v okolici Luč; bila je Mlinarjeva *ofe-rija*. Vse je gorelo, le miza sredi *hiše* ne. Pa je prišla Grobelnica, vrgla nož v gorečo kočico, da se je zasadil v mizo. Ta je potem takoj zagorela. Govorili so o čarovniji.

Župnik in toča

Baje je v Šuncah, tako so pripovedovali ob Lučnici, večkrat uničevala toča, toda le tedaj, ko župnika ni bilo doma. Ljudje niso poznali zagovora, ki odvrne točo. Toda neke noči so se spomnili na rek in ga zapisali na posteljo.

Ko je kmalu spet pretilo neurje, so v odsotnosti župnika izrekli odrešilni zagovor. Toča res ni potolkla polj in njiv, temveč je padala tam, kjer so zgnali živino skupaj. Večje škode tako ni bilo, toda coprnice so se župniku maščevale, ker je povedal ljudem čarobni rek. Od tedaj dalje mu je iz ušes rastlo kurje perje.

Molža coprnice

Na Klemenči jami nad Logarsko dolino so coprnice redno molzle na *štrik*. Pastirica je bila zaradi izgube mleka zelo prizadeta. Ravnala je po stari veri, tisti z žarečim drogom. Coprnica, ki je največ pomolzla, je postala vsa krastava, pa tudi opečena je bila. V Solčavi so jo dobro poznali, toda radi so se je izogibali. Kdo bi že hotel hoditi ob čarovnici.

Župnik roti coprnice

V okolici Rečice ob Savinji pripovedujejo, kako je nekoč v nekem kraju grmelo in se pripravljalo k hudi nevihti. Ljudje so bili v skrbeh, kajti toča kaj lahko uniči njihovo vseletno delo. Pa je domači župnik najprej pozval coprnice in coprnike, naj nehajo kopičiti grozeče oblake. Ker to ni pomagalo, je zagrozil, da bo šel po monštranco z najsvetejšim. To je coprniško družbo po navadi pregnalo.

Res je stopil v cerkev in prinesel na prag monštranco, pa tudi to ni pomagalo pregnati zlih coprnice. Potem je obrnil monštranco k tlom. To je bilo celo za coprnice preveč. Izpod neba padejo na zemljo coprniki in dve coprnici – nevihta pa je bila odvrnjena. Povedati vedo, da se večkrat po nevihti opazi na polju kakšna gola ženska, ki pa ne more izginiti, le noč jo lahko vzame. Sploh pa je verovanje, da je vsak župnik, ki je hotel imeti v fari moč nad coprnicami, moral prej koga krstiti kot pa koga pokopati ...

Jahale so metle

V spodnjem predelu naše doline so se tiste davne dni zbirale coprnice v Blažičevem grabnu. Zgornja vas je ležala toliko višje, da se je čez Savinjo videlo proti Blažičevemu grabnu. Ko so ljudje ponoči hodili tam okoli, so videvali v tej smeri premikajoče se luči. Bajе so coprnice jahale na metlah, luči pa so delale s *pestmi* goreče slame.

Toča v trgovini

Nekaj nenavadnega se je nekoč zgodilo na Rečici v zadrुžni trgovini. Železnikov Franc je bil v mladih letih *komí* v trgovini. Nekoč so se možje v trgovini pogovarjali o toči in coprniyah. Franc se je pritajeno smejal in zatrdil, da lahko vsak čas naredi točo. Seveda je sprožil med na-

vzočimi val smeha in ugovorov, češ da tega ne zmore. Toda fant je vztrajal pri svojem in poudaril, da mora paziti, da toča ne uide iz trgovine na polje. Tedaj bi bila škoda velika.

Ko so ga le še dalje smešili, je naročil, da zamašijo vse odprtine, ki so v prostoru. Celo luknje v ključavnicah so zamašili in nestrpno čakali, kaj bo sledilo. Tudi okna so zastrli, da ne bi kdo videl, kaj se dogaja v trgovini. Potem je Franc nekaj mrmral in pričelo je treskati, grmeti, da je bilo vse strah, tudi toča je klestila. Skriti pod prodajnim pultom so boječe opazovali neverjetni prizor. Franc je kmalu »odcopral« in v trgovini je bilo vse kot prej, o toči pa nobene sledi.

Tudi v Korenovi gostilni v Šentjanžu je Franc nekoč naredil točo. Seveda le v hiši, da ni naredil škode. Ljudje so bili prepričani, da ima doma kolomon in da zmore še kaj drugega. Franc je umrl šele po drugi svetovni vojni, zapustil je veliko knjig, pravijo, da večino v tujih jezikih. Žal so jih domači uničili.

Kdo je coprnica

Ljudje so vedno znova ugibali, kdo med vaščani se ukvarja s copranjem. Toda to je bilo mogoče ugotoviti le s pomočjo stolčka, ki je moral biti narejen v času adventa.

Med polnočnico je moral tisti, ki ga je naredil, klečati na njem in opazovati ženske. Tista, ki se je med povzdigovanjem obrnila k vratom, je bila coprnica. Seveda ni smel pripovedovati, da ve, kdo vse so coprnice. Gotovo bi ga zle žene ponoči, če bi jim prišel v roke, *fentale*.

Tisto noč po polnočnici je moral ostati v cerkvi vse do jutranjice, ki jo je cerkovnik odzvonil ob zori. Coprnice so namreč imele moč le od večernega zvonjenja pa do jutranjice. V tem času so jih fantje radi dražili in klicali: »Cundra, cundra, ta, ta, ta!« Coprnice so ob tem hotele s svojimi »pestmi goreče slame« osmoditi izzivalce. Ti so se zatekli v varno zavetje, pod hišni kap.

Trdil, da je žena coprnica

Neki kmet je vedno znova trdil, da je njegova žena coprnica, saj je ponoči ni doma, poleg njega pa leži *škopnik*. Po navadi so to bila obrekovanja ali celo natolcevanja v škodo lastne žene.

Župnik kroti točo

Hlapec enega od rečiških župnikov izpred stotih let je pripovedoval, da je peljal svojega gospoda na obisk k sosednjemu župniku. Tam je sedel v kuhinji, ko je iznenada zagrmelo. V tem privihra župnik in mu veli takoj zapreči, češ da mora nemudoma domov. Hlapca je imelo, da bi nekaj vprašal, pa mu je župnik to preprečil in ga priganjal k odhodu. Hlapec se je hitro znašel in v kratkem času sta bila že na poti domov. Za vajeti je prijel župnik in šlo je kot Elija, vajeti so mu konji dobesedno strgali iz rok, tako jih je priganjal.

Ko sta se pripeljala više Celin, je župnik popustil vajeti in menil, da je zdaj dobro, saj mu ne morejo več stolči fare. Bal se je, da bi coprnice izrabile njegovo odsotnost in s točo uničile pridelke. Hlapec je vedel povedati, da je tudi gospod menil, da delajo točo coprnice in študentje črnih šol. Sem so seveda spadali tudi župniki sami.

Zacoprana živina

Pred davnimi leti so ljudje verjeli, da je živina, ki ne je in ne daje mleka, zacoprana. Gospodinje so poslale po najbližjo coprnico, da bi živino odcoprala. Že vnaprej je bila coprnica nagrajena z dobrotami, ki jih je imela rada. Pri coprnica ni šlo nič brez daru! Baje so bili tudi hudobni ljudje, ki so coprnici plačali, da je začarala živino sosedu ali komu drugemu. Coprniji niso bile kos nobene rože ali kaka druga zdravila – žival je morala odcoprati coprnica, ki jo je zacoprala.

Nagajale župniku

Nekoč so hotele coprnice domačemu župniku nagajati. Poslale so mu velik hleb masla, ki je lepo dišalo. Župniku se je zdela darežljivost hudih žensk sumljiva in čez hlebec je naredil križ. V tistem trenutku se je spremenil v majhen hlebček. Ta je bil pristen, drugo pa čarovnija.

Kaplan verjel v temne sile

Med pogovorom o nekdanjih coprnijah je neki kaplan menil, da obstajajo temne sile, ki jih nekateri obvladajo in z njimi manipulirajo.

Danes seveda nihče več ne verjame v številne pripovedi naših pre-

dnikov o tem, kako so nekoč letale coprnice, kako so molzle mleko po vrvi in podobno. Nedavno mi je neka modra stara ženica dejala: »Če se je *deda* hotel znebiti svoje žene, jo je proglasil za coprnico in po njej je bilo.« Druga izmed pripovedovalk pa mi je modro dejala: »Ta pravih že niso sežgali; če so znale čarati, so se tudi znale izviti iz krempljev mučiteljev.«

Še eno od mnenj: »Tisti, ki so te uboge reve mučili, da bi priznale zvezo s hudičem, bi bolj zaslužili grmado.« Obtoženke pač niso smele pričakovati pravice, saj je bilo že vnaprej jasno, kako bodo končale. Tudi o takih rečeh so razmišljali ljudje, ki so mi pomagali do zapisovanja teh coprniških zgodb.

Fida v Solčavi

V Solčavi je nekoč živel coprnik, ki je imel tako puško, da je ustrelil človeka med procesijo sredi množice drugih ljudi; gre za sicer znanega zdravilca Fida, ki je baje znal v krog priklicati samega vraga. Ljudje so Fida šteli za učenega človeka, ki je imel množico knjig, veliko tudi v tujih jezikih. Živel je najprej v zijavki, nato pa v koči. Ko je umrl, so se v njegovo kočo za nekaj časa vselili *olcerji*, sicer neradi, pa so se le morali, če so hoteli imeti streho nad glavo.

Neke sobote je eden od stanovalcev ostal v koči, češ, šel bo na lov, ko se zdani. Nedelje so divji lovci izrabili za svoje roparsko početje. Ponoči pa se možakarju prikaže Fida in mu reče, da naj vzame srednjo od treh visečih pušk, ki so mu nekoč pripadale. Nihče se jih ni hotel dotakniti, ker so bile čarovniške.

Ko je *olcer* hotel ustreči prikazni Fida, so se vse tri puške tako tresle in premikale, da si ni upal seči po njej. Fida pa je stopil na podstrešje in se s truščem vrgel na pod; ob tem se je stresla cela kočica. *Olcer* spodaj v koči ni zatisnil očesa, strah ga je bilo, da se še premakniti ni upal. Od tedaj ni nikoli več pomislil na divji lov v nedeljo.

Prevažala splavarje

V Lačji vasi so poznali Mostnaričko, ki je spravljala »*flosarje* iz Hrovatije domov«, kot so pripovedovali. Na željo je to opravila do svojega pristana v Flosarjevem grabnu pod Homcami.

Kri med mlekom

Znano je, da so некоč molzli krave trikrat na dan. Neki kravi v Lačji vasi je med mlekom tekla kri. V bližini kmetije je živela Kraplečka, tako so jo klicali po domače, ki je poznala je razna sredstva proti čarovnijam.

Tako je gospodar poslal ponjo, da bi mu »rešila« kravo. Tudi ona je odredila, da so z železnim drogom – nič ni omenjeno, da bi moral biti žareč – pod strešnim kapom naredili luknjo in vanjo vlili mleko bolne krave. S tistim drogom so potem morali mahati pod vimenom krave. Še en način, kako odpraviti čarovnijo!

Coprnicca sredi dneva

Le redko se zgodi, da se coprnice pojavijo podnevi. Toda Paveljnova Franca nad Bočno jo je videla sredi dneva! Ko je bila nekega dne na poti proti Bočni, je pred seboj opazila žensko, ki je v roki držala smrekovo vejico in *švičkala* koš, ki je šel pred njo bolj počasi. Francka je žensko spoznala; to ji je dala vedeti s tem, ko je za njo pokašljevala in jo hotela prehiteti.

Tedaj sta se koš in baba kar potegnili h kupu lesa ob poti. Baba je že imela koš na rami. Coprnica je vedela, da jo je Francka spoznala, zato ji je zabičala, da mora o srečanju molčati. Res je držala besedo. Ljudem, ki jim je o dogodku pripovedovala, pa je rekla: »Doslej nisem verjela v coprnice, odslej pa še kako.«

Šviganje lučk

Včasih so ljudje opazovali šviganje luči pod nebom. Dejali so: »Glej jih, coprnice.« Ponekod so jim klicali: »Cundra, cu, cu!« Coprnice so imele tako klicanje za nesramnost in so se takoj približale izzivalcem. Ti so jo po navadi hitro ucvrli v hišo ali vsaj pod hišni kap. Tam niso imele nobene moči, so govorili.

Iz dimnika se je kadilo

Na Režekovem nad Mozirjem je некоč živela stara ženska. Sose-dje so jo imeli za coprnico. Kadar se je pripravljal k nevihti, se je iz nje-

nega dimnika močno kadilo. Tedaj so ljudje govorili, da v dimu potuje coprnica med megle.

Štruklji

Na kmetiji blizu Gornjega Grada je bila gospodinja coprnica. O tem so vsi govorili. Pa se je primerilo, da so imeli v *štiri* krojača. Ko je tako pri oknu šival, je opazoval, da gospodinja po dvorišču nabira svinjske dreke. Za kosilo je skuhala štruklje, krojač pa jih je odklonil, ker je verjel, da so iz svinjskih drekov. Coprnice so bile česa takega sposobne! Coprnica je bila seveda užaljena in se mu je baje maščevala. Sukanec, ki ga je uporabljal za šivanje, je na lepem postal trd kot žica.

Spremenila se je v žabo

Neka Gornjegrajčanka (njeno ime ni pomembno) je bila premetena coprnica. Vsi so se je izogibali. Pri cerkvi svetega Florjana je bilo žegnaje. Tudi ona je bila tam. Ko je bilo slovesnosti konec, so ljudje hiteli proti domu. Tako je vzel pot pod noge tudi možakar iz Gornjega Grada. Pred seboj je zagledal žensko-coprnico. Klical jo je, da bi šla skupaj. Toda ona je pospešila korak, ko pa je za njo zaklical: »Počakaj vendar, saj vem, kdo si,« se je spremenila v žabo, skočila pod cesto – in že je ni bilo več videti.

Coprnica ga je zavedla

Neki ugledni Gornjegrajčan je vso noč taval domov. Bilo je okoli leta 1900, ko je bilo pri svetem Florjanu opravilo. Ko ga je žena spraševala, kod je hodil, je dejal, da ga je neka coprnica vodila po napačni poti, tako da je vso noč iskal pot domov.

PRIPOVEDI

Mlinar in povodni mož

Savinja je bila nekoč veliko bolj globoka, kot je danes. Posebno globoki so bili tolmeni ob jezovih, in teh je bilo veliko. Blizu Ljubnega je v tolmenu, globoko pod površino Savinje, imel svoj grad povodni mož. Baje je bil ves sluzasto zelen, in ko je sijala luna, je rad prihajal na suho in tam na vso moč piskal. S tem je privabil vile z Rogatca, ki so rade pople-savale med senenimi kopami in jih pri tem razmetale. Ljubence je jezilo, ker so morali potem ponovno grabiti seno in ga dajati v kope.

Tam blizu je živel mlinar, ki se je nad povodnim možem nenehno jezil, tudi zaradi sena. Nekoč pa je v jezi izrekel hude besede: »Hudič naj vzame vile in povodnega moža!« To je kralja vodnih globin in vile seveda prizadelo. Povodni mož se je sklenil maščevati. Ko je mlinarjev fant že malo odrastel, ga je nekoč potegnil v globino in zaprl v svoj grad. Mlinar je žaloval in tarnal. Vedel je, da se mu je povodni mož maščeval. Kadar je lovil ribe v Savinji, je vedno opazoval globino reke, saj si je mislil, da je njegov sin nekje v globinah kot ujetnik povodnega moža.

Nekoč pa je med ribami zagledal sina, kako se z njimi igra. Skočil je v vodo in ga potegnil iz nje. Doma je ves srečen poslušal pripoved sina, kako mu je uspelo pobegniti iz gradu povodnega moža. Nikoli več ni pre-klel niti vil niti povodnega moža.

Jama na Menini

Stari ljudje so pripovedovali, da je Menina polna jam in da se ena, ki skriva zaklad, vsakih sto let na kresni večer odpre. Zakriva jo ogromna skala. Če ima kdo šibo, s katero si izprosi vhod v jamo, lahko stopi vanjo tudi sicer.

Blizu Gornjega Grada je živela revna kočarka z otrokom, ki je bil rojen prav na kresni večer. Revščina je bila edino, kar je imela. Pa se je nekoč odločila, da pojde v jamo iskat srečo. Blizu tam je utrgala vrbovo vejico in brez težav vstopila v jamo. Vedela je za čarobni rek, ki ji je to omogočil. Otroka je položila ob vhodu na mehke mah. Tako je imela obe roki prosti, da bi nabirala dragocenosti. Res je bilo v jami več zlata in srebra, kot je kamenja v kamnolomu. Kočarka je hitela v predpasnik metati

dragocenosti. Naenkrat zasliši glas: »Hitro zbeži iz jame, zaprla se bo spet za sto let.«

Takoj ko je bila zunaj, je ogromna skala spet zaprla vhod. Tedaj pa se je spomnila na otroka, ki je ostal v jami. Nič ni pomagalo več tolči z vrbovo šibo po skali; ni se premaknila. Tudi jok ni pomagal, pomagala pa je dobra vila z Menine, ki je slišala jok uboge matere. Pristopila je in kočarki dejala, da naj ob letu spet pride pred vhod jame in s solzami zalije skalo pred njo. Jama se odpre le vsakih sto let, njej pa se bo ob letu, če bo ravnala tako, kot ji je svetovala. Res se je zgodilo, kot je napovedala vila. Kočarka je našla otroka zdravega in odhitela proti domu. Na rokah pa je nosila najdražji zaklad.

Dobri velikan

Pravijo, da je nekoč v Šokatu pri Gornjem Gradu živel dobrodušen velikan. Rad je pomagal ljudem, čeprav je bil visok, da je gledal čez vrhove smrek. Ljudje so mu rekli kar Vršiček, saj velikani nasploh nimajo imen. Nikoli ni kradel, kot to počenjajo drugi velikani. Za hrano je imel lasten ovčji trop. Res je najraje pomagal revnim kočarjem, ni pa nikomur odrekel pomoči.

Zgodilo se je, da je kočarka orala z izposojeno kravo. Zemlja je bila težka in slabotna krava ni zmogla napora, tako da je obstala. Ženska je bridko zajokala in si zaželela Vršičkove pomoči. Res jo je velikan slišal in bil je v trenutku na njivi. Izpregel je kravo in se sam ojarmil. Oral je, vse dokler ni bila njiva preorana.

Spet se je zgodilo, da je revnemu kmetu poginila edina krava. Otrocí so bili tako brez mleka, edinega, kar je prej še bilo pri hiši. Vršiček je hitro pomolzel svoje koze in odnesel mleko ubogemu kmetu. Pozimi je bila pomoč velikana še kako potrebna pri drvarjenju in spravilu lesa. Vršiček je hkrati nesel celo klaftro drv iz gozda. Dobro so živeli prebivalci Šokata s pomočjo velikana, dokler ni neki lakomni kmet uperil govoric zoper Vršička. Hujskal je, češ da Vršičkove koze in ovce naredijo veliko škode. Lahkoverne ljudi je prepričeval, da bo vsa njihova živina ostala brez krme, če bo šlo tako naprej.

Velikan je z žalostjo v srcu zapustil Šokat in se preselil na Menino; ljudem okoli Šokata se ni prikazal nikoli več. Pa pravijo ljudje, da se še danes jezi, robanti, kadar nad Menino grmi.

Zakleta kača

Solčava je že od nekdaj skrivnostno lepa vasica sredi vršacev. Tam je pred davnimi leti v skromni koči živela ženica s sinom. Dokler je bil še majhen, je rad pasel koze. Z materjo sta vedno imela mleko.

Ko pa je odrasel, se je polenil, do matere pa je postal oduren. Nič ni bil več »sinček edinček«, ampak – kot je sam dejal – »pob«, ki ne bo več pasel. »Mati naj kar sami pasejo,« je večkrat trdil. Nekoč pa je bilo materi le preveč. Jezna je zaklela: »Da bi postal kača zaglavača.« Ni še končala stavka, že se je fant spremenil v dolgo kačo s človeško glavo. Kača je kmalu zlezla v bližnji gozd.

Ob jutrih se je kača vračala na domači prag in milo jokala. Mati je pač mati in nesrečni sin se ji je smilil, ko je potožil, da je lačen in da hudo trpi. Večkrat je namolzla kozjega mleka in nasitila kačo. Toda zanjo je bilo nesreče preveč; ljudje so rekli, da ji je od žalosti počilo srce. Kača je odslej tavalala in iskala hrano.

Tako je srečala sosedovo kozarico. Dekle se je čudne kače zelo prestrašila in že je hotela zbežati. Pa zasliši človeški glas: »Nikar ne beži, nič hudega ti ne bo. Tak sem, ker nisem hotel materi pasti koz, zdaj pa sem začaran.« Kozarica je pravkar hotela nabrati črnega jagodičevja zase, pa jo je kača opozorila: »Ne dotikaj se tega jagodičevja, ker je strupeno.«

Deklica je bila hvaležna, da ji je zaglavača rešila življenje, in hotela ji je pomagati. Vsa zaskrbljena je vprašala, kako naj to stori. Kača pa ji je naročila: »Pridi čez sedem let prav na ta kraj. Vzemi leskovo šibo in trikrat udari po kači – tedaj ne bom mogel z mesta. Požvižgaj mi, da pridem k tebi.« Revna kozarica je vseh sedem let skrbela, da ne bi zamudila ali pozabila. Res je prav ob roku prišla na določeno mesto in zažvigala.

Hitro je prilezla iz grmovja zaglavača in sikala, da je deklico postalo strah. Pa je vendarle s šibo osvrknila kačo – tedaj ji je padla z glave zlata krona in se skotalila pred njene noge. Ko je švrknila drugič, je kači počila koža.

Udarila je še tretjič in iz kače se je izlevil krasen mladenič. Ves srečen je podaril deklici zlato krono in jo zaprosil za roko. Dolgo sta srečno živela, toda ko sta umrla, krone ni bilo več.

Ostala pa je skala, ob kateri je deklica prvič zagledala zaglavačo. Ljudje ji pravijo Gadovka.

Pastir na Menini

Tam je nekoč vesel fantič pasel živino. Dan mu je minil v petju, žvižganju in vriskanju. Takega je nekega dne našel knez, ki je prišel iz Gornjega Grada na lov.

Knezu se je zdelo čudno to veselje revnega fantiča, pa ga vpraša, zakaj je tako prešernega obnašanja. Fant mu odvrne, da je nad njim neskončno nebo, kot nedolžno oko. Ptički mu pojejo in sončece ga greje ves dan, mar to ni nič? Knez seveda ni razumel, kako je lahko nekdo, ki nima nič, tako vesel in srečen.

Nekega dne je v gradu zbolel in nihče od zdravilcev mu ni znal pomagati. Poklical je najmodrejšega človeka v Zadrebki dolini. Ta pa mu je svetoval, da naj poišče človeka, ki nikoli ne toži. Od njega naj kupi cokle. Te mora knez obuti in ozdravel bo.

Knez se je takoj spomnil na pastirja z Menine. Naročil je svojemu služabniku, da na Menini poišče veselega pastirja, naj mu da mošnjiček zlatnikov za njegove cokle in ga lepo pozdravi. Toda ko se služabnik vrne v grad brez coklov, se knez razhudi in vpraša, ali je dal fantu zlatnike. »Seveda sem mu jih dal,« je rekel, »toda pastir skače bos naokoli in nima niti coklov.« Knez se je od srca nasmejaval in ozdravel.

Pastir na Rogatcu

Na Rogatcu je nekoč živel pastir, ki je imel posebno piščal, na katero je veselo piskal. Na neki strmi skali je nekega dne zagledal lepo žensko z razpletenimi zlatimi lasmi, ki ni mogla nikamor, saj je v strmini zašla. Pastir ji je želel pomagati nazaj domov. Vprašal jo je: »Povej, dobra žena, kje domuješ, da te ponese domov.« Odgovorila mu je: »V oni zijavki sem doma, če moreš, me reši.«

Pastir se je domislil, da bi lepa ženska lahko bila žalik žena. Res ga je vprašala: »Za plačilo ne boš vprašal.« Toda pastir je menil, da nima drugega kot piščal, ona pa je tudi revna – in kaj bi torej sploh govorila o plačilu. Pastir je smeje dejal: »Želel bi si, da bi vsakdo, ki sliši mojo piščal, zaplesal.« Žena mu je velela zapiskati in takoj je odplesala v svojo zijavko.

Tako je piščalka postala čudežna. Z piskanjem si je poslej služil obilno odmerjen kruh, pa ne le na planini.

Na Teru je stal grad

Na vrhu Tera je bil mogočen grad, v njem pa je živel graščak, pravi tiran. Vsi so se ga bali in si želeli, da bi ga kdo ukrotil. Lepega dne je hotel na grad pastir. Pa ga pred vhodom ošabno ogovori grajska dekla: »Kam greš, lenuh, potepuh? Če te vidi graščak, boš ob glavo.« Pastir je deklo ozmerjal z gosjo, nakar je ta zavreščala, da so pritekli vsi hlapci. Pastir je hitro pričel piskati, hlapci pa divje plesati.

Vtem pride jezni graščak in vpraša: »Kaj naj to pomeni? Ob belem dnevu plešete: kdo pa bo delal?« Toda tudi sam graščak se je kmalu znašel med plešočimi. Glasba je trajala tako dolgo, da je debeli mož mrtev padel na tla. Baje so tudi vsi hlapci in dekle odplesali na oni svet. Graščaka so požrli krogarji, grad pa je razpadel.

Kam je izginil pastir, ne ve nihče. Toda, pravijo, tisti, ki bo našel pastirjevo piščal, bo odkril bajni zaklad, ki se skriva pod nekdanjim gradom.

Kako je nastala Igla

Ko so pri nas še živeli velikani, je eden od njih bival na Raduhi. Med Lučami in Solčavo je hodil kar po vrhovih visokih hribov. Jedel je pečene jelene, pil pa Savinjo. Toda ni bil več vesel, saj ni imel žene. Končno jo je dobil; bila je višja od vrhov visokih smrek, velikanu pa je segala le do ramen. Kadar mu je prala hlače, pravijo, je tri dni in noči tekla umazana voda skozi Luče. Srajce ni potreboval, saj so ga grele goste dlake, s katerimi je bil poraščen po vsem telesu.

Toda tudi velikani se starajo. Ko ga je le pričelo mraziti, je prosil ženo, naj mu sešije srajco. Pa ni imela igle, da bi mu jo sešila. Velikan je z vrha Raduhe odlomil veliko koničasto skalo, jo obgrizel, da je bila podobna igli, in jo prinesel ženi, ta pa je pridno nabirala vitice srobot, da je stkala platno za srajco. Marljivo je delala, ko jo je doletela nesreča: z vrha Raduhe se je odtrgala velika skala in jo pokopala pod seboj. Velikan je hudo žaloval in ves divji vrgel iglo v dolino. Ob Savinji se je skala zapirčila v zemljo. Tako je nastala Igla.

Od tedaj je žaloval v neki zijavki. Ko je pil vodo, je je v studencu ob cesti zmanjkalo. Studenec od tedaj imenujejo »presihajoči«, ker je v njem voda le občasno.

Solze, vile in voda

Na Rogatcu so živele vile, ko še ni bilo reke Drete, Menine planine in ne jezera Biba. Vile so se rade igrale s pastirji po pašnikih. Pa se je zgodilo, da so se pastirji sporekli, kdo bo dobil najlepšo vilo za ženo. Najlepša izmed vil se je odločila, da bo tekla. Tisti, ki jo ujame, pa naj bo njen mož. Pastir, najurnejši med pastirji, je že bil tik za njo in že je kazalo, da jo bo ujel.

Tedaj je vila potočila solzo: iz nje je nastala deroča Dreta, ki so jo pastirji z naporom prebredli. Ko so ji bili spet za petami, je izpulila las in ga vrgla na zemljo: takoj je zrastle visoka planina – Menina.

Pastirji so utrujeni prenehali z zasledovanjem vile, toda najmlajši med njimi se ni dal. Šele na vrhu Menine jo je ujel in jo želel poljubiti na čudovito lepe oči. Vila pa je zajokala, jokala je tako dolgo, da se je v solzah popolnoma utopila. Na mestu, kjer je stala, je nastalo jezero Biba. Mladi pastir pa je zaman tekkel za lepo vilo: ni vedel, da se ta bitja ne poročajo.

Črni bik

Solčavani so bili od nekdaj ponosni ljudje. Vedno so dobro gospodarili. Kmetije so dajale prebivalcem varen kruh, čeprav so v strmih legah obdelovali zemljo. Nekoč so se domislili, da bodo kupili bika, kakršnega nimajo nikjer drugje. Zbrali so se na posvet in določili župana, da pojde v Celje na sejem in kupi bika. Res ga je kupil, lepo rejenega in krepkega plemenjaka, toda bil je črne barve.

Ko se je vračal domov, so se mu Lučani gromko smejali, ko je vodil mimo vasi črnega bika. V Solčavi so se ljudje hitro zbrali, da vidijo bika, kakršnega nimajo nikjer drugje. Župan jim je dejal, da je kupil, kar so mu naročili.

Toda že so bili pomisleki. Mežnar je menil, da bo bik za nesrečo kraju in ljudem, saj je črn kot sam vrag. Pomenkovali so se, kaj zdaj storiti, da bi odvrnili nesrečo. Sklenili so bika oprati, pa bo!

Ubogo žival so odvlekli v Savinjo in jo krtačili na vse pretege, tako da je milnica že pobelila vodo. Črna barva pa je še vedno ostala. Ko so za dogodek izvedeli Lučani, so se hudo norčevali iz Solčavanov: »Hej, Solčavani so modrijani! V Savinji so prali črnega bika, domov pa odgnali

– spet črnega bika ...« Solčavani pa so vedeli, da so Lučani pili penasto vodo Savinje. Vrnili so jim milo za drago: »Hej, vsi Lučani so bili pijani, s Savinjo so sirotko pili pa se zredili ...« Od tedaj pa do danes se glede sosedske ljubezni med Lučani in Solčavani ni kaj dosti spremenilo.

Deklica, sirotica

Nekoč je v kraju pod Raduho živel zelo pogolten kmet. Bogat je bil, pa vseeno je grabil, da se je ljudem priskutil. Bogastvo je bilo zanj vse, kar je poznal! Dekle in hlapci, ki so delali pri njem, niso imeli kaj prida znosnega življenja. Tudi mala deklica, pastirica, ne. Delala je le za hlebček kruha ves dan.

Ko je nekega dne na paši izgubila ovčko, jo je gospodar grobo nagnal v noč, da bi jo poiskala. Jokaje je klicala ovčko in tekala v temni noči po pašnikih. V grmu se je od njenega joka prebudila ptičica, ki ji je zapela, da ovce ne bo več našla, ker jo je požrl hudobni medved. Deklica je v obupu še huje jokala, saj se je bala gospodarja.

Njeno tarnanje so slišali palčki, ki so bivali v globokih jamah plnine. Potolažili so deklico in ji ponudili, da pase njihove ovčke, ki so bile majhne kot mehurčki. Pastirica je pasla in pasla, sonce pa nikakor ni zašlo.

Bila je utrujena in je vprašala palčke: »Kdaj bo zašlo sonce, da bom šla k počitku?« Palčki pa so se smejali in ji povedali, da pri njih ni sončka. Svetlobo, ki je pri njih, daje zaklad, ki ga imajo. Samo zlato in srebro je v njem, so ji pojasnili.

Deklica je zaspala tako trdno, da se ni mogla prebuditi. Palčki so jo budili in prosili, naj odžene ovce na pašo, saj že beketajo od lakote. Deklica je vprašala, zakaj jo budijo, saj vendar še ni lune. Palčki pa so ji odvrnili: »Tudi lune ni pri nas, srebrni sij pa je lesk srebra v zakladu.«

Dolgo je pastirica služila pri dobrih palčkih, po sedmih letih pa je prosila, da ji omogočijo oditi nazaj na zemljo. Res so ji dobri možici pokazali pot na zemljo, dali so ji veliko dragocenosti, da jih je komaj nosila v predpasniku.

Ko je njen nekdanji gospodar izvedel za bogastvo, ki ga je dobila deklica, je dejal: »Če so palčki dali srebro in zlato tej zanikrni pastirici, ga bodo dali tudi meni, ki sem mogočen.« Ko se je podal proti Raduhi, ga je

raztrgal velik medved, saj se ga palčki niso usmilili, ko je klical na pomoč. Deklica pa je živela še dolgo in srečno.

Podivjani graščak

Tam pod mogočno Menino je pred stoletji stal mogočen grad. Graščak je bil hujši od zlodeja, so govorili tlačani. Ni dovolj, da je prisilil v nenehno tlako odrasle, tudi otroci so morali delati. Največkrat so pasli grajsko živino po obsežnih *fratah* nad Dreto.

V Homu je živela uboga vdova s sedmimi otroki, in kadar so morali v grad, so milo jokali. Ko so bili spet poklicani na tlako, so tako tarnali, da jih je slišal škrat v Menini. Prišel je k vdovi in ji ponudil, da bo za hrano šel namesto otrok na delo. Pogostila ga je z ajdovimi žganci in kozjim mlekom. Komaj je pojedel, že se je podal v grad. Škrat pa je znal čarati in se je pred graščaka postavil v podobi starega človeka. Ta pa ni maral starih ljudi, ker ne naredijo dovolj. Zavpil je: »Odženi ovce na pašo, ti spaka stara! Gorje, če zvečer v hlev ne privedeš vseh: izpulim ti brado!« Že je v duhu videl, kako bo mučil tega starca, saj ne bo obvladal tropa ovc.

Toda zvečer so bile vse ovce na gradu. Graščak mu reče: »Čeprav si slaboten, si dobro opravil svoje dobro. Jutri pa naj pride vdova iz Homa žet ajdo – povej ji to.« Škrat se je hitro znašel in rekel: »Danes zjutraj je bolna ležala v postelji, bom kar jaz namesto nje prišel na tlako.« Graščak se zareži: »Saj taka spaka, kot si ti, pač ne zna žeti, če pa že hočeš, pridi. Vedi, da ne bo milosti.«

Zjutraj je bil škrat že pred drugimi v ajdi in žel, da so vse žanjice čudile, kako to zmore. Da bi bil naslednje jutro pravočasno na delu, je prespal kar v grajskem hlevu. Za večerjo si je privoščil mleko grajskih krav. Ob dnevu je bil že na njivi in je žel, da mu nihče ni bil kos. Celo graščak je bil zadovoljen z njegovim delom in mu je zato kot najboljšemu žanjcu obljubil žetvino. Škrat izzivalno vpraša: »Koliko mi boste dali, me zanima.« Graščak pa ošabno: »Koliko boš lahko nesel, slaboten, kot si?« Škrat pa je vrgel na rame ajdov stog in se napotil z gradu.

Graščak veli izpustiti hudega bika iz hleva za starcem. Podivjani bik je kar pihal, tako besen je bil. Divjal je za škratom in ga hotel napasti sredi ajdovega strnišča. Toda ni bilo, kot je pričakoval graščak. Škrat je prijel bika za rog in ga zavihtel tja po strnišču. Baje je to graščaka tako

ujezilo, da je od jeze počil. Tlačani so bili njegove smrti veseli, škrate pa so vsi častili kot rešitelja.

Lepa nevesta

Prevzetnost ni dobra lastnost in ima lahko slabe posledice. Mlinar ob Rogačnici je bil skop, da bi še vragu prodal dušo. Imel pa je hčerko, lepotico, ki bo nevesta tistemu, ki jo odtehta z zlatom in blagom. Celo bližnji graščak ni imel toliko denarja, da bi z njim odtehtal deklico. Rada bi se poročila, pa je oče s svojo zahtevo odganjal snubce od hiše. Nekoč je žalostni hčerki na njeno vprašanje, kdaj se bo smela poročiti, odgovoril: »Če pride po tebe sam škrate, da bo le imel veliko denarja.«

To pa je slišal škrate v jami Menine. Tam je imel svoj zaklad. Napotil se je k debelemu mlinarju in ga poklical: »Hej, mlinar, pridi pogledat, koliko zlata sem ti prinesel za tvojo hčerko. Kepa zlata je težja od tebe.« Hčerka je vse to slišala in se ustrašila bradatega in starega snubca. Zajokala je in tožila: »Oče, tega pa že ne maram za moža: majhen je in ves kocinast.« Mlinar pa je odgovoril: »Kocinast ali majhen, le da je bogat.« Kepo zlata je škrate položil na konec deske, da jo je lahko z druge strani odtehtal mlinar.

Ko je sedel na desko, je škrate hitro brcnil v kepo zlata, da je odletela. Mlinar pa je padel z deske in zgrmel proti Rogačnici. Tam se je udril v zemljo. Hčerka je bila vsa prestrašena, škrate pa ji je rekel: »Zdaj lahko vzameš, kogar hočeš – kaj bo meni žena!« Zlata kepa je ostala v Rogačnici, našel pa jo bo tisti, ki bo premaknil živo skalo, ki je zajezila potok.

Terski graščak in pastirji

Graščak terskega gradu je imel nad tristo ovc in je iskal pastirja. Toda nihče ni zdržal v njegovi službi, tako je bil hudoben in krut. Tiste čase so na Ljubnem živeli trije bratje, revni kot cerkvena miš. Sklenili so se potegovati za službo pri hudobnem graščaku. Prvi se je zgledal v gradu in prosil za službo pastirja. Graščak ga premeri od nog do glave in reče: »Vzamem te: jutri zarana pridi, da boš gnal na pašo.«

Prvi brat je ovce gnal na pašnik, in komaj je razgnal trop, že je prišel grajski oskrbnik in dejal: »Graščak hoče ovco, ker ima obisk.« Fant je seveda ubogal in izročil najlepšo ovco oskrbniku. Zvečer je graščak štel

ovce in zavpil: »Ena manjka!« in pri tem grdo pogledal pastirja. Fant mu je povedal, da jo je po njegovem ukazu dal oskrbniku. Nič ni pomagalo dokazovanje: graščak je vpil in pastirja brez plačila nagnal z gradu. Naslednji dan je šel na grad drugi brat in se ponudil za pastirja. Graščak pa mu je dejal, da ovčarja že ima, išče pa kravarja. Fant obljubi, da pride zjutraj na grad in da bo pasel krave.

Krave je odgnal na pašo in si zatrjeval, da že ne bo nasedel oskrbniku, če bi ta hotel kravo, kot se je zgodilo bratu z ovco. Zgodilo pa se je, da je ena od krav med pašo povrgla. Pastir je bil vesel, saj je verjel, da bo graščak vesel enega repa več. Graščak zvečer spet šteje in zavpije: »Ena je preveč.« Fant mu je dopovedoval, da je pač ena od krav povrgla. Nič ni pomagalo: graščak je pastirja nagnal, češ da se ni držal dogovora.

Tretji dan pride na grad najmlajši od bratov. Graščak ga pisano gleda in neprijazno vpraša: »Kaj hočeš, zmene?« Fant ga vpraša, če še potrebuje kravarja. Graščak pa: »Kravarja že imam. Konje lahko paseš, če želiš.« Fant je bil pripravljen za delo s konji. Graščak pa zavpije za njim: »Toda pazi se: vse konje moraš pripeljati zvečer na grad. Si razumel?«

Konji so se mirno pasli po obsežnih pašnikih, sredi poldneva pa stopi hudobni graščak pred grad in zažvižga. Vranec med drugimi konji je zahrzal in oddivjal proti gradu, vendar ga je pastir pravočasno zajahal in ga suval v tebuh, da je v diru pridrvel pred grad in pohodil graščaka. Pastir pa konja ni razjahal: peljal ga je na sejem in ga tam prodal. Z izkupičkom je poplašal oba brata namesto skopega graščaka. Baje je grad po smrti trinoga kmalu razpadel.

Velikani pod Olševo

Prebivalci okoli Olševe so poznali družino velikanov, ki je živela v njihovi bližini. Mati velikanka je segala možu le do ramen, pa je bila velika, da je gledala nad vrhovi visokih smrek. Kako velik je bil potem velikan, si lahko mislimo. Družina velikanov je imela ovc, da jih nihče ne bi mogel prešteti.

Nekoč je sin obeh velikanov med pašo opazil njivo z žitom. Občudoval je zlato žito, opazil pa je, da pada k tlom. Ni vedel, kaj spodjeda lepo rastlino. Spodaj na tleh je videl drobno bitje. Hitro ga je zagrabil in ga odnesel materi, rekoč: »Mati, mati, ulovil sem miško, ki izpodjeda pšenično bilje.« Mati je videla, da ima sin v pesti trepetajočo žanjico, in je

dejala sinku: »Oj, sinček, to ni miška, to je človek. Takoj nesi žanjico nazaj na polje.« Toda sinček se je že igral z drobnim bitjem. Mati je komaj preprečila, da bi se ženici v rokah velikančka kaj zgodilo. Vendar je ubogal mater in odnesel žanjico nazaj.

Tako se je kmalu zgodilo, da je velikanček zagledal, kako pada trava. Spet je pograbil dvoje malih bitij in tekel k očetu. Od daleč je vpil: »Oče, oče, ulovil sem dve kobilici, ki spodjedata travo.« Oče je pojasnil sinu, da to nista kobilici, ampak človeka. Velel je sinu, naj vrne kosca na travnik. Ko sta bila spet prosta, sta zdrvela v vas in pripovedovala ljudem, kaj sta doživela med košnjo.

Podobno se je zgodilo oraču iz Solčave. Velikanček se je z njim in s konjem igral, priganjal je konja, da je preoral vse travnike in pašnike, ovce niso imele več česa jesti in so pocrkale, z njimi pa tudi velikani. Trupla velikanov je prekrila zemlja. Stoletja je trajalo, pa je nastalo gorovje, ki mu danes pravimo Olševa.

Cerkev v grapi

Pod strmim pobočjem Lepenatke so, kdo ve zakaj v taki samoti, postavili cerkev svetega Lenarta. Kar težko jo je najti, tako je odmaknjena od naselij. Svojtčas baje k njej ni vodila nobena pot, nobena steza in ne cesta. Nekam skrivnostno deluje ta preprosta cerkev, obdana z verigo. Domačini pravijo, da bi naj cerkev stala na griču, ki mu pravijo Kogle. Zidali so jo, tako pripovedujejo iz roda v rod tamkajšnji prebivalci, tlačani in graščinski jetniki gosposčine Gornji Grad.

Pa so bile neke sile, ki gradnje niso dopustile. Kar so podnevi pozidali, je bilo ponoči porušeno, kamenje pa se je znašlo v nekaj kilometrov oddaljeni grapi. Tako se je dogajalo, da je ta neznana sila hkrati zidala cerkev tam, kjer stoji zdaj – v grapi pod Lepenatko. Nastala je cerkev svetega Lenarta v skriti grapi in ne v Koglah. To vedo povedati le še redki stari ljudje.

Kdo je zidal cerkev

Ljudsko izročilo pravi, da so gradnjo v Koglah razdirali duhovi, angeli, morda sam vrag. Še danes pripovedujejo o skrivnostnih silah neznanega izvora. Toda nekateri predniki tamkajšnjih prebivalcev so druga-

če razlagali skrivnost, ki to pravzaprav ni bila. Najprej to, zakaj je opasana z verigo. Sveti Lenart je povsod upodobljen z okovi na rokah, torej je to zunanje opozorilo na svetnika, ki je zavetnik ujetnikov in jetnikov.

Drugi spet pripovedujejo, da je cerkev prizadel hud potres in so jo potem »okovali«, da ne bi razpadla ... Slišati je tudi tole: veriga naj bi izvirala iz turških časov, nanjo pa so bili priklenjeni turški ujetniki. Verjetno pa je res le to, da veriga simbolizira jetništvo in zaščitnika jetnikov, svetega Lenarta.

O turškem jetniku

Lenartova cerkev je obdana z bregovi in skalnatim svetom. Kot vse kaže, ni bila nikoli utrjena. Pripovedka pravi, da so nekoč vdrli Turki v to deželo tako iznenada, da se prebivalci niso uspeli poskriti v gozdove. Številne domačine so ujeli kar doma. Priklenili so jih na dolgo verigo. Potem so jih vrage vleкли na Turško v sužnost.

Med ujetniki je bil tudi razgledan in premožen človek, ki je vedel, da je na poti, po kateri so jih vleкли, kapelica svetega Lenarta. Molil je na čast svetnika in se zaobljubil, da mu zgradi cerkev, če ubeži krutim Turkom. Res mu je uspelo pobegniti. Držal se je zaobljube in postavil cerkev v čast svetemu Lenartu. Bajе naj bi bila veriga prav tista, v katero je bil vkljenjen nesrečnež. V zahvalo jo je ovil okoli cerkve.

Meniha v cerkvi

Gornjegrajski benediktinski samostan so razpustili, menihi pa so se razbežali na vse strani. Dva od njih sta se zatekla v majhno sobico nad cerkvijo in se dala zazidati, le majhno odprtino so pustili za prinašanje hrane. Kmetje so hranili skrita meniha. Še danes je vidna čumnata nad cerkvijo, lina pa je razbita. Če se je v njej res kdo skrival, je seveda vprašanje.

Okamenine v Novi Štifti

Blizu Gornjega grada je božjepotna cerkev Nova Štifta. Na mogočnem zidu, ki obdaja cerkev, je videti ob stopnicah k cerkvi dva kamnita kipa. Nekoč je bila na mestu, kjer stoji zdaj cerkev, le skromna kapela.

Sklenili so, da pozidajo dostojno cerkev v čast Mariji. Toda župnik in lastnica zemljišča sta bila proti zidavi. Župnik je bral mašo, po kateri bi ljudi prepričal, da naj ne gradijo cerkve. Žena, lastnica zemljišča, je doma hitro vzela v naročje otroka in odhitela v kapelo, saj je vedela, da domačini ne bodo šli k maši. Toda ravnanje župnika in ženske ni bilo po volji Mariji, pa se je zgodilo. Med povzdigovanjem je nekaj po kapeli zašumelo in okamenela sta tako župnik kot ženska z otrokom v naročju. Kipa stojita baje na mestu, kjer je tedaj stala kapela.

Jezero v Podvolvljeku

Nekoč se je cerkev na koncu doline Lučnice imenovala sveti Anton na jezeru. Pravijo, da je bilo pred cerkvijo jezero, ki ga je polnil potok Brložnica. Prekrasno jezero je segalo vse od cerkve pa do Funtkove ravne. Pripovedovalci to dokazujejo z močvirnim svetom pri Mlinarju in udorninami.

Baje so videvali čudno bradatega moža; vedno je sam hodil okoli cerkve. Ljudje so se ga bali, zato ga nihče ni vprašal, od kod je in kaj išče. Toda opazili so, da je vztrajno vrtal in sekal v skalo hriba Brlogi. Nenadoma pa je pričelo jezero odtekat prav tam, kjer je mož klesal in vrtal. Ljudje so domnevali, da je čudni mož bival v jami pri kmetu Žagarju. Tam in sploh povsod tam okoli je veliko jam, pravijo domačini.

Toda pravljica trdi, da je bil starček sam sveti Anton Puščavnik, in po njem se cerkev zdaj tudi imenuje. Kdaj so cerkev pozidali, ni znano, je pa starejša od tiste v Lučah, vsaj tako govori zgodba o cerkvi svetega Antona v Podvolvljeku.

Kvartopirci in krsta

Pred stoletji so mrtve iz Podvolvljeka pokopavali v Novi Štifti. Pot tja je bila dolga in naporna. Rajnke so morali nositi, saj prevoz ni bil mogoč, ker ni bilo ceste. Nekoč so spet nesli mrliča mimo kmetije Kunšpernik na sedlo Kašni vrh. Tam so malo počili, odložili krsto z mrličem in sedli.

Pa se domisli eden med nosači, da bi za kratek čas vrgli karte. Namesto mize so imeli kar krsto. Ko so tako »nabijali«, je seveda odmevalo v krsti. Kar naenkrat je bilo slišati iz krste mrmranje in vse je kazalo,

da se je mrlič obrnil v njej. Takoj so vedeli, da je to kazen za *špil* za denar, to pa je veljalo za pregrešno. Jadrno so nadaljevali pot do Nove Štifte in med pogrebom prosili za odpuščanje.

Nova hiša v Logarski dolini

Logar je bil mogočen kmet, toda ni mu bilo všeč, da je bival v leseni hiši. Sklenil je pozidati novo, visoko dve nadstropji. Naročil je roko-delce, da so hitro gradili, saj je dobro plačal. Baje je imel za cel voz dragocenosti in skrbelo ga je, kam naj jih med gradnjo spravi.

Domislil se je, da je najboljše skrivališče v domači *frnaži*, ki ni bila daleč od hiše. Dragocenosti največje vrednosti je stlačil v meh in ga skrnil v rov za kurjenje, vse skupaj pa je skrbno zastrl s kamenjem.

Nižje Logarske doline je živel majhen mož, za katerega so vedeli, da zna coprati. Imel je kolomon in ljudje so se ga bali. Hkrati so moža tudi spoštovali, ker je bil dober zdravilec. Imenovali so ga Fida, živel pa je v koči blizu Klemenška. Pa se pojavi Fida pri Logarju in mu reče: »Čuj, Logar, boljše skrivaj tisti svoj zaklad, da ga ne najdejo tatovi.«

Tako je torej bila Logarjeva skrivnost odkrita. Nič ni rekel, le skomignil je, češ kar bo, pa bo. Ko so hišo dogradili in se vanjo vselili, je Logar prinesel zaklad domov in nič ni manjkalo. Fida je sicer vedel zanj, toda niti pomislil ni na krajo, drugim pa tudi ni povedal, kar je vedel.

Turki v Solčavi

Zgodilo se je, da so nekoč Turki pridrli v Solčavo s koroške strani. Branilci so pri Železni Kapli pregradili vodo, pred pregrado pa razgrnili rdeče blago. Turki so pred blagom obstali in menili, da je tod že potekal boj, saj je vse krvavo. Ko so si tako ogledovali »bojišče«, so domačini podrli pregrado, deroča voda je odplavila lepo število vojakov, zato so krenili naprej čez Olševo in prispeli v Solčavo.

Tam pod Olševo je pasel pastir, vsa nižje ležeča dolina pa je bila v megli, zato so ga vprašali za pot. Fant pa je vedel, kaj pomeni turška drhal, in jim je pokazal smer proti skalam in prepadu. Paša je pognal konja in za njim drugi vojaki. Popadali so v prepad. Še danes se pod Olševo najdejo ostanki njihove opreme, pravijo ljudje. Del turške vojske je šel drugo smer, Solčavo pa so oropali na poti v Luče. Tam so v cerkvi na sa-

mem oltarju konjem polagali seno. Divje Turke je Bog kaznoval: vsi so dobili uši, ki so jih neznošno žrle, tako da niso bili sposobni za boj. Paša je spoznal nesrečo in dejal, da teh lažnivih ljudi ne bo več napadel.

Okostnjak na svatbi

Znano je, da so godci na svatbah marsikatero ušpičili. Na svatbenem veselju v Lokah pri Mozirju je bilo vzdušje na višku. Pa prinesejo godci v sobo okostnjak, ki so ga za silo povezali. Bile so kosti fanta, ki je nekoč zapustil dekle, in vsi so vedeli za ta primer.

Na svatbi je bila tudi nesrečna deklica. Vsi svatje so morali plesati okoli okostnjaka in vsakdo izmed njih se je moral rokovati s kostmi nekdanje roke. Seveda je marsikoga ob pogledu na vse to malo pretreslo, toda veljala je korajža. Ko je prišla na vrsto deklica, ki jo je fant nekoč na lepem zapustil, je ob stisku roke okostje nenadoma razpadlo.

Razpoloženja je bilo konec. Sosedje so še dobro pomnili, kako nesrečna je bila deklica. Zvesto je čakala, da se njen fant vrne od vojakov, on pa je medtem spoznal drugo in pozabil na nevesto doma. V vasi se je po tem dogodku govorilo, da je bil to dokaz, da se je fant kesal svoje lahkomišelnosti.

Ljubezen do groba

V okolici Šmartnega ob Dreti sta na majhni kmetiji živela zakonca. Žena je vedno zatrjevala možu, kako bi rada na mestu njega umrla, tako da ga ima rada. Možu je to govorjenje presedalo in je sklenil v tem preizkusiti svojo ženo.

Nekega večera je tožil zaradi hudih bolečin, ki da jih ima v pljučih. »Gotovo bom nocoj umrl, tako čutim,« je dejal mož ženi. Ta je spet trdila, da naj njo vzame smrt in ne njega, ki ga nadvse ljubi. »Pa se ti uleži na moje mesto v posteljo, pa bo smrt tebe vzela, jaz pa bom po tvoji zaslugi živel še naprej,« je glasno razmišljal »težko bolni« mož.

Žena je to res storila, legla je v posteljo in nemirno čakala, kdaj pride smrt. Mož je medtem stekel v kuhinjo, se ogrnil v belo rjuho in počasi stopal proti postelji.

Žena, ki je mislila, da vidi smrt, je hitro zašepetala: »Mož je v ku-

hinji, tja pojdi ponj.« Ker je »smrt« preslišala njeno opozorilo, je žena še enkrat ponovila, da naj gre po moža v kuhinjo. Tik pred posteljo pa mož sname rjuho in smeje reče ženi: »Zdaj sem pa slišal, kako me imaš rada in kako bi namesto mene želela umreti.« Je že tako, zarečenega kruha se veliko poje.

Modra lučka

Pri Jakcu v Podvolovljeku je bila kočica že nekaj let prazna. Zadnja lastnika sta že pred nekaj desetletji umrla. Dogajalo se je pred koncem prejšnjega stoletja, ko je šel mimo kočice stari Korenc.

Bilo je pozno, okoli polnoči menda. V kočici je videl luč, zelo ga je presenetilo, saj je vedel, da je prazna že dolga leta. Približal se je oknu in pogledal skozi pajčevine v notranjost hiše. Zagledal je nekdanjega stanovalca sedeti za pečjo, vsakega na enem koncu klopi. Oba sta strmela proti pragu.

Tam se je videla modra lučka na pokrovu velikega lonca. Takšna lučka se prikaže le na mestu, kjer je zaklad, so verjeli ljudje. Kmalu zatem sta kočico kupila dva revna človeka: tako sta bila uboga, da so jima v vasi zbrali nekaj perila za posteljnino. Toda kmalu se je pokazalo, da sta bogata. Vse sta si lahko privoščila. Sosedje so govorili, da sta našla pod pragom hiše lonca z veliko denarja. Korenc pa je trdil, da je tedaj videl lučko, ki označuje zaklad.

Kako je nastala Preseka

Mozirska kotlina je bila nekoč pod vodo: tam se je razprostiralo veliko in globoko jezero. Na koncu doline v smeri proti sedanjemu Letušu je bila velika skala, neke vrste jez, da voda ni iztekla naprej proti spodnji dolini. Po ljudskem izročilu je nekoč živel na koncu Dobrovlja, tik nad jezerom, graščak čarovnik, na nasprotnem hribu pa drugi grajski gospod. Čarovnik ni maral ob sebi nikogar. Vsakogar je sovražil, tudi sosednjega graščaka.

Nekoč sta se sporekla zaradi tlake na jezeru. Dogovor je bil, da pobira čolnarino vsak dan eden izmed njiju. Tlačani so z brodi prevažali ljudi izpod Dobrovelj na drugo stran, tja pod Kolovrat. Ker ni šlo po volji čarovnika, je s čarovnijo dosegel, da je skala v pregradi popustila in voda

je odtekla. Dolina se je izsušila v dobra polja. Jezero je tako ostalo le še v spominu najstarejših. Bajе je jezero res bilo, vsaj tako pričajo še stara hišna imena v tem predelu mozirske kotline. No, danes je še živo Brodnar.

Leponjivski grad

Na Gregorčevem hribu, nad potokom Ljubija je nekoč stal grad. Gregorčevi vedo veliko povedati o zgodbah, ki so se tam dogajale. Seveda nihče ne ve več, kakšen je bil grad, vendar pa so vidne razvaline nekdanje stavbe. Kako se je graščak pisal, tudi ni znano. Verjetno pa je tam okoli nekoč bilo naselje, saj je z vojaških zemljevidov razvidno ime Gradišče.

Zmotno bi bilo meniti, da pomeni ta beseda kraj, kjer je nekoč stal grad. Ivan Gregorc, ki rade volje razlaga preteklost, pove, da so tam nekoč bivali staroselci, ki so čistili malike. Gre torej za prenos zgodbe iz roda v rod, ker se Gregorc sklicuje na pripovedi starega očeta.

Dejstvo je, da je bil grad lepo grajen; o tem pričajo lepo rezani kamni. Iz ruševin, tako je pripovedoval Lovro Goličnik, šmihelski kronist, so gradili cerkev svetega Mihaela, ki stoji višje na hribu. Tisto o staroselcih je seveda najbrž napačno sklepanje.

Lovro Goličnik je še pripovedoval, da je šmihelski ribnik nekoč služil graščakom, ki so tu gojili ribe za potrebe gradu. Ko so nekoč nižje od ribnika kopali, so naleteli na cevi. Verjetno so v gradu uporabljali vodo iz ribnika za čiščenje ali pa v vodi ribnika sploh ni bilo rib in je bil dejansko zbiralnik vode za grad.

Turki in grad

Baje so bili graščaki zelo bogati. Kot pripovedujejo domačini, so premoženje dobili z ropi, torej so bili roparski vitezi. Pripovedujejo, da so imeli v kleti kadi, polne zlata in srebra.

Morda so prav ti zakladi privedli Turke pred grad, ki so ga izropali in tudi porušili. Imeli so topove, ki so jih postavili na Mihčev hrib, ta pa je blizu nekdanjega gradu. Od tam so obstreljevali grad in ga popolnoma porušili. V kletih je bilo veliko vina in ljudje so pripovedovali, kako je še nekaj dni po tistem tekla spodaj pri studencu kislа voda. Mnogi so iskali bajni zaklad. Turki že niso mogli do njega, ko pa so grad popolnoma razrušili.

Neverjetno se sliši pripovedovanje, po katerem naj bi Turke v dolini Ljubije napadli. Nič ni znanega, kdo naj bi jih napadel. Tako jim ni uspelo odnesti naropanega zlata in draguljev: vse so kar na Mihčevem hribu zakopali in potem zbežali.

Baje čuva ta zaklad še danes hud črn maček. Tam ljudje ponoči ne hodijo radi, saj je nekega nočnega popotnika pregnal prav ta črni maček.

Okoli razvalin straši

Seveda tam, kjer je nekoč stal grad, ne more biti spokojno. Tudi na razvalinah vrh Gregorčevega hriba straši. Nekoč je ob jutranji zori nesel hlapec z neke šmihelske kmetije v mlin poln meh žita. Mlini so bili ob potoku Ljubija in je torej moral mimo razvalin. V jutranjo tišino je bilo slišati izpod ruševin glas: »Rosi se, rosi« in spet: »Rosi se, rosi.« Včasih so se ljudje umivali tudi z roso. Hlapec ni maral za glas izpod podzemlja, ker je mislil, da ga kateri od sosedovih fantov straši. To je bil pogost običaj med domačini. Hitel je naprej, da bi žito še pravi čas spravil v mlin.

Pa še ni stopil dober korak, ko je slišal jezen glas: »O, ti nesrečni človek, če bi bil zdaj umit, bi prišel do zaklada v teh kletih, rešil bi tudi mene, zakletega. Zdaj bom moral čakati, da bo z drevesa, ki še ni vsajeno, padlo seme, iz katerega bo zrastle drevo. Iz lesa tega drevesa bo narejena zibel fanta, ki bo nekoč našel zaklad in mi prinesel mir.« Pravijo, da gre za zakletega graščaka, ki dela pokoro za zla dejanja v svojem življenju.

Strašilo je, da je kaj

Ljudje se še danes izogibajo kraja, kjer naj bi stal grad. Pravijo, da tam straši podnevi in posebej še ponoči. Menijo, da je neko prekletstvo nad to okolico. Ljudi je kar strah razvalin na Gregorčevem hribu. Od kod jim podatek, da naj bi se graščak pisal Gravenberg, ni znano. Baje so o tem pripovedovali stari in predniki.

Graščak je bil hudoben, pa zato tudi po smrti ne najde miru. Seveda je moral biti ropar in ubijalec, če je imel takšne zaklade. Domačinka Ledinekova je nekoč pozno ponoči morala mimo razvalin. Tam je zagledala modrikasto lučko. Kmalu pa je zaslišala pretresljiv otroški jok. Groza jo je bilo in tekla je domov, kolikor so jo nesle noge.

Pa saj so tudi že drugi videli modrikasto luč. Nekateri so spet sli-

šali ob stezi, ki vodi k razvalinam, mrmranje množice. Videli pa niso nikoli nikogar, razen morda nekaterih blede vidnih prikazni.

Menih brez glave

Oče Ledinekove je nekega dne do poznega večera blizu razvalin kosil. Nenadoma je zagledal ogromnega črnega bika brez glave. Že naslednji dan je bila drugačna prikazen – ogromen menih, tudi brez glave. Ja, take reči so videvali ljudje na nekdanji graščinski njivi.

Zanimivo, tudi govedo in druge domače živali niso rade na kraju, na katerem je stal grad. Bajе je bil rudokop pod gradom, kjer so kopali graščinski antimon. Tudi za mlado grofično vedo ljudje, Antimona naj bi ji bilo ime. Prepričani so, da so pod ruševinami obsežne grajske kleti. V njih pa je skrito bogastvo. Sicer pa pripovedujejo pošastne zgodbe v zvezi z gradom. Čudno, zadnja leta pa ne straši več, kot je nekoč.

Ljubenci ukanili vruga

Kdaj je to bilo, ni mogoče uganiti. Toda nekoč na Ljubnem čez Savinjo še ni bilo mostu. Vse, kar so potrebovali, so s splavom prepeljali z ene strani na drugo. Pa so se odločili postaviti lesen most. Navozili so potreben les in pričeli tesati, toda delo jim ni šlo kaj prida od rok.

Nekega dne se tam pojavijo Gornjegrajci, ki so Ljubence radi dražili. Tudi tokrat so jih: »Hej, Ljubenci, če bi tesali sir, bi vam šlo bolje od rok, haha! Ja, če bi bila Savinja vino, bi bil most že zdavnaj nared.« Ljubenci seveda niso ostali dolžni zajedljivim Gornjegrajcem: »Kaj zabavljate, pomagajte raje, saj ni vruga, ki bi nam priskočil na pomoč.«

Vrag seveda takšne klice hitro zasliši in tudi tega je. Pojavi se med tesači, ki ga vprašajo, kdo da je in kaj bi hotel. Vrag pa: »Klicali ste me na pomoč, pa sem tu.« Ljubenci so spoznali v njem vruga in ga vprašali: »Pa znaš tesati?« Odgovor so dobili hitro: »Kdo tega ne bi znal, če ne sam vrag!« Pretkani domačini so najprej vprašali za ceno. Vrag jo je postavil: »Tisti, ki bo prvi šel čez most, bo moj.« Ljubenci so na to pristali in že hkrati razmišljali, kako bodo vruga ugnali. Res je bil most na čudežen način hitro gotov.

Vsi domačini so zvečer šli domov, vrugu pa dejal: »Ti, kosmata spaka, pa kar čakaj tu na tistega, ki bo prvi šel čez most.« Seveda so spo-

ročili vsem, da naj nihče ne gre čez most, dokler je vrag na preži. Po nekaj dnevih so skotalili mlinski kamen z ene strani na drugo in ob tem zavpili vragu: »Zdaj pa bo priteklo prvi čez most – kar ujemi ga!« Vrag je dvignil kamen in ga ogledoval, ko pa je videl, da so ga Ljubenci pretentali, ga je jezen zagnal v Savinjo. Kadar je reka čista, ga še marsikdo opazi na dnu, pod mostom.

Zmaj v jezeru

Za zmaje se ve, da so bili krute živali in zelo požrešni. Tako je bilo tudi z zmajem, ki je živel v velikem jezeru v dolini, ki ji zdaj pravimo Logarska. Prebivalci so mu morali vsak dan pripeljati k jezeru deklico, da jo je zadavil in požrl. Kmalu ni bilo nikjer več dekleta, da bi z njim nasitili hudobnega zmaja. Le grajska deklica v gradu pod Raduho je še trepetala za življenje.

Da bi rešil hčer, je graščak razglasil po vesoljni deželi: »Tisti, ki bo ukrotil zmaja, dobi grad in še lepo hčer za ženo.« Javil se je mlad grajski hlapec. Graščak mu je dal bridki meč in mu naročil, naj zmaju odseka srednjo glavo, kajti imel je tri.

Fant je zavil k jezeru in čakal na zmaja. Res je ta kmalu pomolil glavo iz vode, hlapec pa jo je odsekal. Toda ni bila srednja, tako da je ranjeni zmaj rjul od bolečin in hlapca takoj požrl.

Tudi drvar, ki je kot drugi šel nad zmaja, je doživel enako usodo, saj je prav tako zadel stransko glavo. Kot tretji se je v gradu oglasil mlad pastir in vprašal graščaka, če bo držal obljubo, ki jo je dal. Graščak je pri-trdil in mladi fant se je lepo zahvalil za meč in odšel k jezeru, še prej pa je dejal: »Z zmajem bom opravil brez meča.«

Graščak je menil, da je tudi tokrat zaman poslal nekoga nad zmaja. Toda pastir si je izmislil nakano. Velikega vola je iztrebil, vanj vsul več stotov živega apna in žival spet zašil. Ko je lačni zmaj ob jezeru zagledal vola, ga je hitro požrl.

Toda kmalu je začutil strašne bolečine in pričel je piti vodo. Vso je izpil, da se je jezero izsušilo. Pa je bila bolečina huda kljub veliko popite vode in kmalu je rjoveč poginil. Pastir je dobil, kar je graščak obljubil, in živel je še dolgo srečno in veselo na gradu pod Raduho. V prekrasni dolini pa ni bilo več jezera; lepo je ozelenela, postala je pravi raj – Logarska dolina.

Kruh in palček

Nekoč je bilo povsod dovolj ubogih ljudi, ki so prebivali v skromnih kočah in si z delom služili vsakdanji kruh. Še tako močan človek se navsezadnje postara. Tedaj pa je za kruh hudo, saj si ga ne more več prislužiti. Tako je bilo tudi s starčkom v vasici pod Menino.

Lačen je vzdihoval: »Ko bi mi vsaj kdo dal skorjico kruha, pa čep-rav le toliko, kot ga poje palček!« Tedaj je izpod postelje zaslišal droban glasek: »Ali me ti kličeš? Jaz sem palček.« Starček je palčka postavil na mizo in mu dejal: »Ostani pri meni, da mi ne bo tako dolgčas.« Možic pa ni bil za to: »Me preveč zebe, v moji podzemski kamrici je topleje.« Starček se domisli in odpre pokrovček svoje čedre; v njej je postlal palčku, da mu je bilo toplo.

Tako je palček nosil revežu hrano in drugo, kar je potreboval. Le mleka ni mogel prinesiti. Dedek je nekega jutra dejal, da pojde na sejem v Gornji Grad in tam kupi kozo, ki bo dajala mleko, da ga bosta imela oba dovolj. Palček pa je prosil: »Vzemi me seboj!« Dedek je palčka v čedri res vzela na sejem. Tam so nekateri občudovali lepo čedro in jo hoteli kupiti, pa dedek na to nikakor ni pristal.

Ko je zagledal lepo kozo, je vprašal lastnika, koliko je vredna, ta pa je hitro odgovoril: »Zlatnik in čedra, pa bo vaša.« Nič ni bilo iz kupčije, in dedek tudi ni odgovarjal na ponudbe, da mu ta ali oni sejmar da tobak, saj je bila čedra hladna. Končno je uspel dobiti za zlatnik kozo in z njo je šel proti domu.

Od tedaj dalje je bilo v hiši vedno dovolj mleka. Ko pa je dedek umrl, so vaščani vse njegovo pobrali, le čedre ni maral nihče. Tam v kotu je samevala in tisti, ki jo bo našel, bo imel v življenju veliko sreče, saj ga bo osrečeval palček, ki je še v njej.

Povodni mož v Florjanu

Včasih, tako so vedeli povedati starejši domačini, je bil v Pustoslemskih grabnih povodni mož. Nekoč mu je uspelo ujeti Pustoslemsko. Prisilil jo je, da mu je bila žena. Živela sta v hiši pod vodo in le redko sta prihajala na površje. Včasih mu je žena obirala uši in tedaj je bil hudobni mož dobre volje. Pustoslemska je stalno razmišljala o begu. Nekega dne je bil spet dobro obran uši, pa ga je žena vprašala, kako bi mu lahko ušla. Odgovoril je, da bi to bilo mogoče le, če bi kadila z rožami obrote.

Ko je nekoč spet šel na lov, je žena pohitela proti Pustemu slemenu. Mož pa je opazil njen beg in jo zasledoval. K sreči so imeli doma obroto in so z njo kadili, saj je že od daleč vpila: »Kadite z obroto!« Tako je bila rešena divjega moža.

Divjak v Solčavi

Na Gradišču, pri kmetu Gradišniku, so mlatili. Skedenj je bil poln mlatičev. Nenadoma pa so vsi psi v vasi divje zalajali. Eden od mlatičev je v šali dejal: »Kar tod mimo ženite.« Pri tem je mislil na lovski pogon.

Res je kmalu zatem prilomastil iz gozda velik divji mož, za njim pa trop psov – tako so vsaj mislili mlatiči. Toda niso bili psi: divji mož je tako vpil, kot da bi lajali psi. Ko je mož prišel do skednja, je vrgel del človeške noge mlatiču, ki je prej govoril, in mu zaklical: »Na, tu imaš, ker si mi pomagal loviti.«

Očitno mu je pomagal, ko je dejal, naj ženejo psi mimo skednja.

Divji mož v planini

V solčavskih planinah je nekoč živel divji mož, ki je imel le eno oko. Ko sta se mu približala dva planinca, ju je ujel in zaprl v kočo. Da pa ne bi mogla uiti, je zvalil pred vrata skalo, ki je tehtala kakih deset stotov.

Kmalu je prvega dal na raženj, da bi ga spekel. Drugi, ki je to videl, je hitro vzel nož in mu prebodel edino oko, tako da je divji mož le z muko prenašal bolečine. Kako je drugi planinec odvalil skalo, da je lahko ušel, zgodba ne pove.

Divji mož ga je zasledoval, toda slepi ni mogel ujeti hitrega planinca.

Gorski mož

V bližini Luč je bilo. Žal žene so se gorskega moža bale in tudi pastirjem je bil nevaren. Toda žal ženam, ki so se hodile gret k ljudem, ni prišel do živega. Sploh pa so pastirji vedeli, da se pred gorskim možem lahko rešijo le, če hitro sedejo na štor, v katerega je vrezan križ.

Še danes vsekavajo drvarji križ v štor, ko podrejo drevo.

Prsti Marije

Domačini okoli Luč vedo za odtise Marijinih prstov na Igli. Tam blizu je velika bukev, pod katero je Marija sedela. Sled je dobro vidna. Nasproti Igle pa sta dve zarezi v skalo; napravil ju je Elija, ko se je peljal tod skozi.

Jezer

Ves Matkov kot je bil nekoč pod vodo. Veliko jezero je dajalo dom hudemu *lintverju*, zato se ta kraj še danes imenuje Jezera. Tam okoli so se pasle krave kmeta Žibovta. Če je katera prišla preblizu vode, jo je zmaj ujel in odnesel pod vodo ter tam požrl. V jezeru je bilo dosti rib, ki so jih lovili domačini z mrežami. Sušili so jih na veliki skali, ki ji še danes rečejo Ribča peč.

Skale se je lotil zmaj in nevarnost je bila, da bo popustila. Voda bi vdrla v dolino in nastala bi povodenj. Voda bi segala do vrha solčavskega zvonika. Tako je tudi bilo. Zmaj je prežrl skalo in poplava je naredila svoje. Prinesla pa je tudi zibelko z otrokom in jo odložila pred cerkvenim pragom. Zmaja pa je ubil ogromen macesen, ki je imel tri vrhove. Le tak je lahko ubil zverino. Njegove kosti so po nekaj stoletjih našli na Logarjevih njivah v Logarski dolini.

Zmaj na Olševi

Sredi Olševe je veliko jezero in v njem je živel ogromen zmaj. Ljudje so se bali, da bo ta divja žival nekoč prežrla steno Olševe. Voda bi uničila vse hiše v Solčavi in njeni okolici. Da bi se jezero ne zlilo na koroško stran, berejo vsak teden mašo v Železni Kapli, v Nazarjah pa, da se ne bi zlilo na savinjsko stran.

Zmaj na Ljubenskem

Kmet Kozel blizu Ljubnega je imel dva pastirja ovčarja. Deževalo je že sto dni, fanta pa sta še kar pela in pela. Končno sta odgnala ovce domov. Toda nastala je takšna povodenj, da je ruvala največja drevesa. Odnoslo pa je tudi fanta z ovcami vred. Ljudje so pripovedovali, da je iz Malega grabna zlezal zmaj in povzročil to strašno vodno ujmo.

Mati božja na Čreti

Baje ima kip Matere božje na Čreti prerezan vrat. Ko so namreč kip postavili v oltar, je gledala Marija proti Rečici. Tega pa Vranščani niso prenesli in so kip obrnili na stran, toda glava svetnice je bila še naprej obrnjena proti Rečici.

Pa so modri Vranščani sklenili kipu prežagati vrat in glavo usmeriti proti Vranskemu. Storili so tako in glavo v tej smeri prilepili.

Če natančno pogledamo, pa gleda Marija še vedno proti Rečici. Pripoved pravi, da so cerkev angelci prenesli iz Tabora na Čreto. Tudi o tem pripovedujejo, kako je v zvoniku visel ogromen zvon z donečim glasom.

Turki so izvedeli za ta zvon in so si ga hoteli ogledati, rekoč: »Pojdimo na Štajersko pogledat bika, ki tako strašno kruli.« Toda zvon je, preden so Turki prišli do cerkve, ušel. Turki so cerkev onečastili: na oltar so dajali krmo za konje.

Baje je neki Turek pozabil jerbas za krmo na Čreti. Tega in turško podkev je potem odnesel neki kaplan, ki je na Čreti maševal. Zvon so še dolgo iskali, in ko ga je nekoč zagledala Jugovnikova pastirica, se je pogreznil v zemljo, ljudje pa niso videli drugega kot globoko jamo.

Čudež v Novi Štifti

Ko se je okoli kraja, kjer stoji cerkev v Novi Štifti, raztezal pragozd, je na majhni jasi pasla ovce mutasta deklica. Pa se ji prikaže lepa gospa in jo vpraša, če bi ji dala katero od ovc. Pastirica spregovori: »Moram vprašati starše.« Mutasta deklica je spregovorila! Doma so se čudili, da je dekle govorila, saj je povedala, kaj je doživela na paši.

Takoj so vsi domači sklepali, da je to bila nebeška gospa. Vest o govoreči deklici in prikazni se je hitro razširila blizu in daleč. Ljudje so prihajali na kraj dogodka in na istem mestu pogosto videvali tri plamenčke. Bili so prepričani, da pomeni to Sveto trojico.

Kmalu so izvedeli za dogajanje tudi duhovniki v Gornjem Gradu. Obvestili so škofa in končno papeža. Odločili so, da se na mestu, kjer se prikazala lepa gospa, postavi kapela.

Škof sam si je hotel ogledati prizorišče v Novi Štifti in je tja prija-

hal ves bolan. Sploh ni mogel stati na nogah. Toda na kraju prikazovanja je lahkotno stopil s konja in v nogah ni več čutil bolečin.

Tako je bil prepričan v čudež in odobril zidavo kapele, kjer naj se berejo maše v čast Mariji. Odslej so množično romali k Materi božji v Novo Štifo.

Zidava cerkve v Solčavi

Nekoč je Štifterjev hlapec oral na Vidmu, pa sta nenadoma vola obstala in pričela kopati v zemljo. Kljub priganjanju vola nista hotela dalje. Končno sta pokleknila in hlapec si je ogledal, kaj ju moti. Pa je kmalu ugotovil, da sta bila vola pred Marijinim kipom.

Seveda se je dogodek hitro razvedel. Ljudje so menili, da je to božji namig, naj tam postavijo cerkev. Pričeli so z zidavo, toda kar so podnevi pozidali, je bilo ponoči porušeno in preneseno na grič, kjer danes stoji cerkev.

Ko je bila cerkev dograjena, so v oltar postavili tisti kip Matere božje, pred katerim sta obstala vola. In čeprav je bil majhen, je bil tako težek, da ga več možem ni uspelo dvigniti. Nekateri so hoteli kip preobleči v lepšo obleko, pa jim tudi to ni uspelo. Zdaj stoji na mestu, kjer se je dogajalo Štifterjevemu hlapcu tisto z voli, kapelica.

Gradišče

Nekoč je radovedni pastir zlezal v zijavko. Hodil je in hodil, nenadoma pa je obstal sredi velikega poslopja. V krasni izbi je ležalo ogromno denarja, ki ga je čuval velik črn pes. Zraven so sedele lepe gospodične, ki so pastirju pomagale na plano. Povedale so mu, da so začarane in rešil jih bo lahko le neki kosec.

Pa se je primerilo, da je prav ta pastir nekega jutra tam okoli kosil. K njemu pristopi ena od gospodičen s polno malho denarja in mu reče: »Rosi, rosi.«

Kosec ves preplašen hoče zbežati, pa mu gospodična vsa žalostna potoži: »Nesrečnež! Kako lahko bi me rešil, le z roko bi moral potegniti po rosi! Tako bom morala do sodnega dne čakati na rešitev.« Izginila je in nikdar več je ni videl.

Adamka na Gradišču

Ob vznožju Gradišča pri Bočni leži kmetija Adam. Gospodinja je pogosto hodila na Gradišče nabirat drva. Nekega dne jih je zaman iskala; ni in ni našla drv. V naročju je imela dojenčka. Hodila je še naprej, ko zagleda v neki votlini grmado drv. Seveda jih hoče nabrati, toda te se odmikajo, in ko je tako šla za njimi, se je znašla pred velikimi železnimi vrati.

Tedaj izginejo drva in pojavita se dva psa, ki jima šviga ogenj iz oči in gobca. Adamka je prestrašena in hoče zbežati, toda že so se vrata odprla, ona pa nevede stopi naprej in se znajde v prekrasnih sobanah. Okrog so stale polne kadi zlata. Vsa začudena gre Adamka naprej in prispe do zlatih vrat, ki se odprejo, in tam zagleda začarano gospodično. Ta jo prijazno nagovori: »Kar vzemi si zlata, kolikor hočeš.«

Adamka odloži otroka, da bi si lahko nabrala zlata. Vrata se odprejo in žena odhiti domov, pri tem pa je v prekrasni sobani pozabila otroka. Adamka, vsa nesrečna, ne more več odpreti vrat v votlino. Hiti k župniku po nasvet, kako naj pride do otroka. Modri mož ji svetuje: »Ob letu ob isti uri na istem kraju spet najdeš votlino, toda točno se drži časa.«

Kmetica gre točno ob letu k votlini, kjer jo obljajata grozna psa, ona pa kljub temu odpre vrata, tam najde otroka, ki se je igral sredi dragotin. Spet spregovori zakleta deklica: »Če bi ostal otrok le še malo tu, bi jaz bila rešena. Zdaj bo to spet dolgo trajalo.« Kmetica je potem dalj časa iskala izhod iz votline, ko pa je le prišla na plano, je nihče več ni poznal.

Ljudje pa so govorili, kako je nekoč Adamka izginila na Gradišču.

Bučanje v Gradišču

Pred davnimi leti je kmet Adam zarana kosil. Ko je ravno brusil koso, je z Gradišča zaslišal dekliški glas: »Rosi, rosi.« Kmalu opazi prelepo deklico, ki je imela na sebi čudno obleko. Tri četrtine je je bilo bele, drugo pa črne barve. Tako oblečene ženske še nihče ni videl.

Seveda se je prikazni hudo prestrašil in že je bil na tem, da zbeži. Toda deklica pristopi k njemu in žalostno pove: »Ti si bil rojen, da me rešiš, žal pa nisi storil, kar sem ti velela. Tvojega rodu rod bo zasadil drevesce, katerega tretje bruno bo služilo za izdclavo zibelke, v njej pa bo spalo dete, ki me bo končno rešilo.« Komaj izreče deklica te besede, že je ni bilo več. Na Gradišču od tedaj dalje čudno buči in včasih tudi bobni.

O gradu Rudenek

Lekšetova žena je neke noči šla proti domu, ki leži blizu Rudeneka. Morala je torej mimo razvalin nekdanjega gradu. Ko je šla mimo, stopi k njej belo oblečena ženska in ji brez besed stisne v naročje otroka, nato pa izgine. Lekšetka pride domov vsa presenečena nad srečanjem s čudno žensko in pri luči pogleda otroka. Zelo se je prestrašila, saj je bil črn.

Dobra, kot je bila, položi otroka k svojemu dojenčku v zibelko. Toda črnc je vpil in silil k Lekšetki. Vzela ga je v naročje in ga pričela dojit. Fantek jo je močno grizel. Že se je namenila odnesti otroka pred grad, ko je vstopila v sobo hčerka in zavpila: »Mati, to je hudoba. Vrzite jo v prepad za gradom.« Mati je bila za to, vendar je rekla: »Pa ga bom, toda prej ga krstiva.«

Komaj pade nanj nekaj kapljic blagoslovljene vode, se črnc spremni v prelepo gospo, ki spregovori: »Hvala vama za rešitev. Sem zakleta grajska gospa in zdaj sem končno rešena.« Nenadoma je postalo vse naokoli zelo svetlo in gospa pokaže na Kuglo pri gradu in reče: »Tam kopljita in dobili bosta poplačilo.« Komaj to izgovori, izgine.

Kugla pri Rudeneku

Pravljica pripoveduje, kako so ta griček pred nekdanjim gradom nanosili Turki, in to v vojaških kapah. Tam so namreč pokopali svojega padlega poveljnika. Ker jim je primanjkovalo zemlje za pokop, so jo nanosili, z njo pa so zagrebli padlega.

Negojniški grad

Lastniku tega gradu so ljudje pravili tirški gospod. Njegov brat pa je domoval na Lešjem, zato so mu rekli leški gospod. Brata se nista razumela, prav sovražila sta se. Tako se je zgodilo, da je Leški poslal Tirškemu sod smodnika namesto soda vina. V kleti se je vnel in porušil grad.

Škrat v Gornjem Gradu

Vsi so poznali prijaznega škrata v zelenem plašču in rdeči kapi. Nikomur ni storil nič hudega, zato so gosposdinje po peki položile na prag

majhen hlebček za škrata. Pri taki hiši so imeli vsega dovolj, skratka, srečni so bili. Toda časi se spreminjajo in ljudje z njimi.

K hišam so prihajale mlade gospodinje, ki niso upoštevale starih navad. Neka gospodinja je bila še posebno skopa. Za palčka je na prag položila kamen. Škrat je potem nanosil ogromno kamenja na njive in polja te kmetije. Še celo okoli hiše je bilo polno kamenja. Gospodinja je vedela, zakaj ta nesreča, pa si ni upala povedati zaskrbljenemu možu.

Škrat na planini

Na pašnikih okoli Solčave je pasel mlad pastir. Zarana je v koči zakuril, pristavil mleko za zajtrk in odgnal ovce na pašo. Ko se je vrnil, je našel v ponvi smeti, ogenj pa pogašen. Tako mu je nagajal škrat. Pastir je krepko rentančil, saj je moral posodo pomiti, ogenj pa znova pripraviti. Pa še huje je bilo!

Nekega večera ni naredil križa na vrata hleva. Ponoči se je priti-hotapil škrat in mu odpeljal vse ovce. Pastir je to opazil in zaklical za njim: »Le srečno jih goni, k letu pa priženi vse zdrave nazaj!« Škrat se je razjezil, ker ga je pri tem nečastnem delu videl pastir. Pa mu ni šlo ravno lahko z ovcami. Pozimi je moral krasti seno, da je trop preživel. Pa še strigel jih ni.

Ob letu, ko jih je prignal nazaj, so imele tako dolgo volno, da niso mogle hoditi. Škrat ni nikoli več kradel ovc. Pastir pa je imel težko delo, ko je strigel zapuščene ovce.

Škrat v Vodolah

Ni vse bogastvo, še manj pa velja biti skopuh! Vodušek je bil bogat in velik skopuh. K njemu je redno zahajal škrat, da bi dobil kaj za pod zob. Nekoč so pripravili zanj štruklje, toda pojedla jih je dekla. Škrat ji je rekel: »Ker si pojedla moj štrukelj, boš nesla moj punkelj.« Res so škrti včasih nosili težka bremena, baje so kar žvižgali od napora.

Škrat na Suhem vrhu

Nedaleč od Nove Štife je kmetija Suhovršnik. Sem so stalno zahajali škrtje. Ponoči so nosili žito. Po opravljenem delu so na podstrešju

žvižgali, da je daleč odmevalo. Pa so nekega večera prišli fantje pod okna deklet in opazovali škrate. To jim ni bilo po volji in nikoli več jih ni bilo k Suhovršniku na Suhi vrh.

Hudič v Gradišču

V Gornjem Gradu so vedeli, da biva v Gradišču sam hudič. Nekateri so ga s pomočjo kolomona priklicali, da jim je delil denar. Hudič je imel tudi ime – Hacapikl so mu pravili.

Hudič pri Suhovršniku

Na Suhem vrhu je dobro gospodaril Suhovršnik. Pa se je zgodilo, da mu ničesar ni uspelo, kar bi želel narediti. Posestvo je čedalje bolj propadalo. Gospodarja se je loteval obup. Pa pride nekega dne imeniten gospod v lovski obleki in Suhovršnik mu potoži o težavah. Lovec pa pravi: »Če mi daš hčerko, ti dam zlatnikov, kolikor boš hotel – ves skedenj jih bo poln.«

Gospodar je pristal, da mu da hčerko, in res je bil *pod* pokrit z denarjem. Lovec je vprašal Suhovršnika, kdo bo ves ta denar shranil, kmet pa je menil, da bo najbolje, če ga kar gospod lovec. Komaj to izreče, nastane sredi poda luknja in ves denar izgine skoznjo. Hčerka je vedela za nakane očeta in je to potožila delavcem, ko je na njivo nesla južino. Vsa nesrečna se je vračala domov. Ko je prispela do groblje, je strašno potegnil veter in deklica je izginila.

Ženin šel v nebesa

Baje se je to dogajalo nekje v okolici Gornjega Grada. Mlad fant je hodil po pokopališču in naletel na človeško lobanjo. Nič ni mislil pri tem, ko je lobanjo brcal, vmes pa govoril, da mora rajnki priti na njegovo ohcet. Ko se je pripravljaj na poroko, se je spomnil vabila, ki ga je tedaj izrekel na pokopališču. Zaskrbelo ga je. Šel je k župniku po nasvet.

Župnik je fanta najprej okaral, potem pa mu je svetoval: »Krožnik in žlico bom blagoslovil, ti pa daj mrtvemu, če bi prišel na svatbo, jesti iz tega krožnika.« Na dan svatbe se res pojavi človek, ki ga nihče izmed svatov ni poznal. Ženin je vedel, kdo je, in mu je rekel: »Res si prišel.«

Gostija je trajala kot po navadi – tri dni in noči. Ko je bilo vse končano, pristopi skrivnostni svat k ženinu in mu reče: »Jaz sem bil tri dni na tvoji svatbi, zdaj pridi pa še ti na mojo«. Nič ni pomagalo – ženin je moral z njim. Šla sta na pokopališče, najprej v neko jamo, iz nje pa je vodila pot v prostor, kjer so v kotlu kuhali lobanje. »Tukaj je pekel,« je pojasnil mrtvi. Šla sta naprej; naenkrat sta se znašla v gostem gozdu. Mrtvi reče fantu: »Globoko se pripogibaj, da ne boš utrnil preveč kapljic – tu se duše vicajo.« Na nekem travniku je bilo dosti suhih ovc, tudi to so bile duše, ki so se vicale. Potem sta prišla na lep travnik z debelimi ovcami in oni drugi reče: »Te so že v nebesih.«

Kmalu prideta do hiše, v katero vstopi le ženin; bila je prekrasna. Pa se pojavi oni drugi in vpraša: »Ali greva nazaj v tvoj svet?« Toda ženinu je bilo tako všeč, da je rekel: »Ti si bil na moji svatbi tri dni, jaz pa sem tu šele eno uro.« Mrtvi ga je prihajal spraševati, če pojdetata.

Končno se je ženin odločil, da pojde k nevesti. Ko je bil spet na zemlji, ni ničesar več poznal: vse je bilo drugače, ljudje drugi, le po cerkvi je vedel, da je v svojem kraju. Tudi njega ni nihče poznal. Ura na onem svetu pomeni tukajšnjih sto let! Ko je prišel domov, ga je nevesta čakala. Podala sta si roke in se spremenila v prah. Ljudje pa so videli zleteti v nebo dva golobčka.

Votlina v Tirskih pečeh

V Radmirju vedo povedati zgodbo, kako je bil neki človek obsojen na smrt. Toda ni bilo krvnika, da bi izvršil obsodbo. Peljali so ga k Votnici, jami v Tirskih pečeh. Govorilo se je, da tam ven ni prišel še nihče. Rekli so mu: »Če prideš tu skozi, boš prost, če ne, te bodo umorili.« S seboj so mu dali nekaj živeža in mož je krenil v jamo. Prišel je na visoke skočnike in moral je skakati, da je prišel naprej. Kmalu je naletel na vodo brez dna; tam ga je sprejela bela žena in ga varno prepeljala čez vodo. Tako je hodil in hodil, šest dni je hodil in končno prišel na plano pod Peco. Bil je rešen in od tedaj naprej je živel pošteno; nikdar več ni imel opraviti s sodiščem.

Zaklad v Olševi

Ko je Prodnikov pastir pasel na pašnikih Olševe, je prispel do neke votline. Pogledal je vanjo in zagledal mizo, na kateri je bilo polno drago-

cenosti. Poleg mize so bili še zvrhani škafi zlata in srebra. Nihče ni vedel, od kod pastirju toliko denarja, da je nenehno popival. Kadar je bil ob ves denar, si ga je spet v jami nabral.

Nekoč je nekaj dni zapored popival v Železni Kapli. Pijan je začel vpiti: »Pijmo ga, juhuhu, saj Olševa ga še ima.« To je bilo zanj usodno. Ko je spet prišel po denar, je bila pred jamo ogromna skala in nikdar več ni mogel po zlato.

Rogarjev pastir

Podobno kot Prodnikov je tudi on našel v Potočki zijavki zaklad, ves denar pa je sproti zapil. Bilo je na dan letnega sejma v Železni Kapli (sveti Šimen). Ponesel je s seboj zlato tehtnico, da bi se z njo postavljaj pred dekleti. Tudi on je pijan vpil: »Hejsasa, saj Olševa še ima.« Nikdar več ni našel vhoda v zijavko.

Zaklad je iskal

Že od nekdaj so ljudje iskali zaklade. To je počenjal tudi Grazon, stari pastir. Župnik mu je zaupal zagovor. Na *veliko gospojnico* je šel v Potočko zijavko in izrekel zagovor, kot mu je svetoval župnik. Res je zagledal tri polovnjake, polne zlata, toda te je čuval ogromen pes. Zbežal je, ker se je ustrašil strašnega psa. Toda ljudje pravijo, da se ne smeš ustrašiti psa, pa prideš do zaklada.

Zlati studenec

Pred davnim časom je neki Lah redno prihajal na Okrešelj. Pot ga je vodila čez Kamniško sedlo. Najprej je malo počil pri planšaricah, popil mleko in odšel. Vedno je imel s seboj steklenico, v kakršno so točili slatino.

Ko se je vrnil, je bilo v steklenici zlato. Edini je vedel za studenec, ki z vodo prinaša zlato. Tam je postavil steklenico, da je vanjo tekla voda. Zlato je obležalo na dnu, voda pa je iztekala. Tako je ravnal vsako leto ob istem času. To je trajalo dolga leta. Na smrtni postelji je predal sinovoma načrt, kje je studenec. Bil je v tretji gori od Matka in pokrit s ploščo. Toda sinova nista nikoli odkrila studenca. Tudi domačini niso imeli te sreče.

Riharsko zlato

Rihar je bil mogočen kmet pod Rogatcem v Podvolovljeku. Vedel je za zijavko pri Lehnem kamnu. Tam je teklo zlato. Rihar si je dal iz zlata narediti konja in voz, tako ga je prevzelo zlato. Pastir Brinjevček s priimkom Mlinar je na binkoštno nedeljo pasel ovce okoli zijavke.

Nenadoma je zaslišal v jami nekaj teči, kar padalo je. Šel je za zvokom in prišel v luknjo, videl pa ni nič, čeprav je padalo naprej. Prestrašen je zlezal iz jame. Pozneje je ni nikoli več našel.

Sveti Matija se maščuje

Nekoč so ljudje zelo upoštevali razne sopraznike. Na tak dan se ni smelo delati. Leto 1859 se je pisalo, ko je neka kmetica zbrala drvarje in krenila v gozd podirati drevje. Bilo je prav na dan svetega Matije, ki je zaščitnik drvarjev in sploh gozdnih delavcev.

Delavci so opozorili gospodarico, Vodusko Urško, da ni primeren dan za delo v gozdu. Toda vsi prigovori niso pomagali. Urška je rekla, da naj tisti, ki ne želi delati, kar gre. Delavci so še enkrat opozorili, da nosi sveti Matija sekiro v roki. Urška pa je prešerno odgovorila: »Sveti Matija ima sekiro, jaz pa cepin.« Tako kljubovalno je bilo njeno obnašanje.

Delavci so pričeli s spustom lesa po *riži*. Že pri prvi platanici se je zgodilo. Urška je nosila dolgo krilo, pa jo je prva drveča platanica potegnila za krilo v rižo in ni ji bilo več pomoči. V spomin na ta dogodek so na smreko blizu Knebovška namestili votivno podobo, ki pa je pred leti žal izginila.

Ošabnost se kaznuje

Na odcepu iz Ljubijskega grabna proti Belim Vodam je nekoč mlada deklica na mestu, kjer je najbolj strmo, zagledala lepo gospo. Zaskramovala jo je, kaj neki išče v strmih, neprehodnih skalah, ko je kar zraven lepa pot. Potem se je glasno krohotala, toda ne dolgo.

Lepa ženska je bila Marija, ki je hotela, da dekle okameni. Še danes vedo domačini za čudno pokončno skalo, ki naj bi bila okamenela deklica.

Marno sedlo

Le nekaj korakov od cerkve na Lepi Njivi je jasa, ki ji pravijo Marno sedlo. Baje so Turki, ki so ropali po Lepi Njivi, tam izgubili sedlo. Od tedaj pravijo jasi sedlo, nihče pa ne ve, zakaj Marno sedlo.

Andrejeve vragolije

V Lučah je vsakdo poznal Andreja Lojena – Jelenskega. Pozneje so ga poznali tudi v okolici Ljubnega, saj se je preselil tja. Znano je bilo, da je imel kolomon in zato so mu ljudje pripisovali različne sposobnosti. Tudi njegov sin Martin je bil po očetu. Le vinjen je bil večkrat, česar očetu niso pripisovali. Če so ga prosili, da pride zagovarjat, je dejal: »Tri dni moram biti trezen, potem zmorem to delo.« Imel pa je dobro lastnost, da ni nikoli vzel plačila; rekel je: »Za to reč se ne plačuje.«

Pa je bil Martin boter fantu, ki se je odločil za bogoslovje. Kmalu si je mladi nadobudnež premislil in milo prosil botra, da ga reši iz samostana. To pa tiste čase ni bilo lahko, pravijo. Martinu je naročil, da se bo spremenil v goloba, ki naj ga ulovi in odnese iz cerkve. Tam bo več belih golobov, on pa bo tisti, ki bo iztegnil perut. Tako ga bo boter spoznal. Vse je šlo kot po maslu; fant je v domači vasi mirno živel, Martin pa je, posebno kadar ga je dajal alkohol, pripovedoval, kako nevarno je vse to bilo. Končno bi lahko tudi sam postal eden izmed golobov.

Mozirski grad

Pripovedujejo, da je stal na Štrucljevem. Toda po arheološkem izkopavanju je jasno, da je tam bilo prebivališče iz davnega časa. Nihče ne ve točno, kje je grad v resnici stal. Da je bil, povedo pisni viri. Toda pripoved govori o gradu na Štrucljevem. Do tja je bil speljan vodovod. Pred nekaj stoletji je kmet, ki je oral njivo, našel glinaste cevi. Baje je bil vodovod speljan tja do vznožja Golt. Ta predel se imenuje Peklo.

Njiva

V okolici domnevnega gradu je še danes njiva, ki se imenuje Na gradišču. Tam so nekoč našli človeške lobanje in okostja.

Graščak in njegov sin

O tem, da se na gradovih med seboj niso vedno dobro razumeli, govorijo številne pripovedi. Tudi na mozirskem gradu graščak ni maral svojega sina. Ta je živel v svojem gradu na Brecljevem vrhu. Ko sta se do kraja sporekla, je sin s topovi napadel očetov grad. Prvi izstrelek ni zadel, zato je oče skozi okno mahal z lisičjim repom. To je pomenilo zasmehovanje – še lisica se takšne krogle ne bi ustrašila. Topničarji so drugič merili bolje, pa vendar gradu niso prizadejali kake posebne škode. Graščak je tokrat pomolil skozi okno zlato žlico, kar je pomenilo: Medtem, ko vi streljate, jaz mirno jem. Toda tretjič so zrušili grad in v njegovih ruševinah je umrl tudi graščak.

Mrlič pod gradom

Gradovi in njihove ruševine so vedno privabljali radovedneže. Tudi neki Mozirjan je želel ugotoviti, kaj se skriva v kletih ruševin. Odkopal je vhod in stopil v temačno klet.

Naprej ni mogel, ker je bila prezidana. Tudi to steno je podrl in stopil v veliko klet. Ja, kleti so se kar vrstile, toliko jih je bilo. V zadnji je bilo srhljivo: na *rinkah* so visela okostja nekdanjih jetnikov. Možakar se je ob tem pogledu prestrašil in zbežal, v kleti pa pustil gorečo svečo. Trdijo, da se je včasih videl iz kleti rahel sij svetlobe.

Tlačani brdske graščine

Graščak na gradu Brdce je bil do tlačanov izredno grob in surov. Vsi so trepetali pred njim. Desetine ni bilo nikoli dovolj, tlake pa tudi ne. Sploh ni veljalo nobeno pravilo – graščak je delal, kar je hotel. Za vsako malenkost je vrgel tlačana v ječo, ki je bila zato vedno polna nesrečnikov.

Ko so pobirali desetino, so čakali na dež, da je zmočil žito, in tako so oškodovali kmeta. Snopi so morali namreč čakati na njivi, vse dokler graščinski niso prišli po desetino.

Čudna gospodična

Dolgo je na gradu Brdce gospodovala neka gospodična. O njej so krožile čudne zgodbe. Obnašala se je zelo nenavadno, ljudje so menili, da

ni pri pravi. Njeni delavci so morali podnevi spati in ponoči delati. Nič ni pomagalo tarnanje: gospodična je bila odločna in vztrajna. V hlevu so stali najlepši konji, ona pa se je vozila z vozičkom, v katerega je bil vprežen kozel. Ljudje so ji zato rekli »ci-ci-be«.

Grad v Kalu

Ko so pred nekaj desetletji Markševi v Trnavčah gradili novo gospodarsko poslopje, so za gradnjo uporabljali kamen iz grajskih ruševin. Med zbiranjem kamenja so naleteli na nekatere predmete. Kot še danes vedo, so to bili: dve sulici, kavelj s tremi roglji, lemež za drevo in štirio-glat zvonček za klicanje ljudi. Žal so se predmeti medtem izgubili.

Verjetno pa niso bili edini, ki so bili najdeni med ruševinami gradu. Celo po drugi svetovni vojni so tam pobirali kamenje za gradnjo in naleteli na klet, ki pa je bila prazna. Mimogrede: ljudje pripovedujejo, da so radi iskali kamenje, ker je bilo lepo rezano, in sicer predvsem tisto, ki je bilo vzdano v stene nekdanjega gradu.

Hlevi in ribnik

Baje so stali grajski hlevi kalskega gradu blizu glavne zgradbe, tik ob obzidju. Še pred drugo svetovno vojno so bile ruševine dobro vidne.

Grajski ribnik pa je bil mnogo nižje, na mestu, kjer je zdaj malo močviren travnik in mu pravijo Jezera. Kot pripovedujejo domačini, je prav sredi tega ribnika potonilo že marsikatero živinče. Še vedno pomnijo, da je bilo tam tako močvirno, da so živino, ki je zašla, reševali z drogi in kavli.

Grajski vodnjak

Pripovedujejo, da je sredi grajskega dvorišča stal imeniten vodnjak. Posoda, s katero so lovili vodo, je visela na zlati verigi. Tudi vreteno samo je bilo razkošno izdelano.

Propad kalskega gradu

Izročilo govori, da so grad napadli Turki. Prav tedaj graščaka ni

bilo doma, ker je bil na vojski. Grajska gospa je trdno verjela, da Turki gradu ne morejo zavzeti, saj je bil močno utrjen. Vojake je z najvišjega okna gradu dražila z lisičjim repom. Toda Turki so imeli izredno velik top, ki je z enim samim zadetkom razrušil glavni del gradu. Ljudi in dragocenosti so pokopale ruševine.

Kače v hiši

Še danes stari ljudje opozarjajo, da kač ne smemo ubijati. Tako je stari Lovro, ki je živel v Ljubijemskem grabnu, govoril, da se kače rade maščujejo. Sicer pa so nekoč ljudje verjeli, da kača v hiši pomeni srečo. Seveda so to bile nestrupene živali!

V zgornjem delu doline potoka Ljubija je nekoč stala barvarnica za domače sukno, rekli so ji *ferberija*. To je bila potrebna obrt, saj so domala povsod doma predli in tkali blago za obleke in perilo. *Ferberji* in vavherji so se vedno namestili ob potokih z dosti vode. Pri tem delu je ta bila potrebna tako za pogon kot za izpiranje.

Pri Ferberju je bilo, dokler so obdelovali blago, ogromno kač. Povsod si naletel na kako nestrupenjačo. Domači so nekako živeli z njimi v sožitju in plazilcem sploh niso posvečali pozornosti. Edino za majhne otroke pri hiši jih je skrbelo, saj so se balí, da kateremu kača ne bi zlezla v usta. Drugače pa so verjeli, da tam, kjer je dosti beloušk, ni strupenjač.

Fant in vrag

V okolici Luč so pripovedovali, da je na kmetiji na Proševem služila posebno lepa dekla. Marsikateri fant je vrgel oči na njo. Prav zares pa je hodil k dekletu fant z velike kmetije. Pot na Proševo je zanj bila že kar vsakodnevna. Pa je kmalu opazil, da ga nekdo zasleduje, celo z njim vštric je hodil in ni spregovoril besede.

Fanta to ni posebej motilo, če ne bi nekoč na nogah spremljevalca opazil kremljev, pod coklami jih je zapazil. Tedaj je fantu postalo jasno, da hodi za njim in z njim vrag. Toda kaj naj bi hotel, si ni mogel misliti. Sicer ni bil vpadljivo oblečen ta hudobec, nosil je le izredno širok zelen klobuk. No, to je že bilo nenavadno!

Ko je vse doživeto zaupal prijatelju, ki je hodil v šole, mu je ta svetoval, naj skrbno pazi na vsako krettnjo vruga. Zaupati mu ne sme. Še

to je menil, da je vrag ljubosumen zaradi tako lepe deklice.

Spet некоč sta z vragom prišla do Proševih. Tam pa so veselo rajali. Fant je bil odličen plesalec in že je hotel prositi dekleta za ples, ko ga vrag pregovori, naj gre plesat z njim. Pozabil je na svarilo prijatelja in stopil v krog plesalcev. Vrag ga je vrtel tako hitro, da fant tega ni več zmogel, zunaj je že svitalo, pa sta še vedno plesala. Vrag je med plesom veselo godel: »Putika moja še dolgo ne poje, ljubica tvoja pa sama leži.« Vsi so v strahu zapustili hišo, le vrag in fant sta še plesala. Ko se je zdaniilo, je vrag izginil, fant pa si od napora ni več opomogel in je kmalu umrl.

Hudičeva skala

Sredi grajskega obzidja v Nazarjah stoji velika skala. Na njej je prvotno stal gradič ministeriala oglejskega patriarha. Pozneje so tam postavili cerkvico svetega Jožefa, ki so jo Nemci leta 1942 podrli in tja namestili protiletalsko orožje. Legenda pravi, da je to ogromno skalo prinesel sam hudič. Kako je bilo, bomo povedali.

Blizu Savinje je некоč v revščini živel mali kmet, lahko bi rekli kočar. Kravica je bila vse, kar je imel. Kmetič si je pomagal z ribolovom v Dreti in Savinji. Toda kloštrski in tudi graščinski ribolova niso dovolili.

Nekoč je spet opazoval, kdaj gredo hlapci nazaj v grad. Tedaj je skočil v vodo in pod koreninami nalovil ribe. Že jih je videl v ponvi in ves vesel zavil plen v krpo platna. Tedaj pa zasliši lovski rog in zagleda gručo lovcev in hlapcev, ki so ga seveda hitro opazili. V stiski je zaklel, da mu zdaj naj pomaga sam vrag. Seveda se je ta takoj pojavil in skril kmetiča pred zasledovalci. Potem sta se dogovorila, da ga bo vrag še tri leta varoval pred kaznijo za ribolov. Kot plačilo za to mu bo kmetič prepustil dušo.

Res se je revežu zdaj obrnilo na boljše, celo drugo kravo si je lahko privoščil. Tudi rib je bilo dovolj za prodajo, pa še denar je bil pri hiši. Po dveh letih izobilja se je kmetič le spomnil, da bo vsemu lepemu sledilo peklensko trpljenje. Belil si je glavo, kako hudiča pretentati. To je bilo težko.

Ko se je hudič nekega večera zglasil pri svoji žrtvi, ga je kmetič prosil za uslugo. Veliko skalo naj bi mu prinesel s Črete, da bo na njej zgradil lepšo hišo. Vrag se je hitro lotil dela. Toda ni šlo tako kot sicer. Skala je bila celo zanj pretežka in vse je trajalo predolgo. Njegov čas pa z

jutranjico mine in tedaj mora izginiti. K temu je pripomogel kmetič sam: ko je vrag bil že blizu griča, je udaril po zvonu v cerkvi. Vrag je mislil, da že zvoni jutranjico, in skalo je izpustil med Dreto in Savinjo, kjer stoji še danes. Kmetiča pa ni več nadlegoval, saj mu ni bil kos.

Kolomon v hiši

V Krnici so šli skupinsko k polnočnicam. To je bilo v navadi. Na poti so si svetili z baklami iz borovih *tresk*. Na neki kmetiji je ostal doma le stari hlapec in otrok. Hlapec je utrujen zaspal, otrok pa je staknil v nekem predalu kolomon, ki ga je gospodar skrbno skrival.

Fant je pričel listati po črni knjigi in kmalu med vrati opazil čudnega črnega moža. Ustrašil se je in hitro odložil knjigo, da bi poklical hlapca. V tem pa je mož že izginil. Oče je sredi polnočnega obreda zaslutil, da je doma nekaj narobe. Tekel je proti domu, kolikor je mogel, tam pa je našel vsega preplašenega otroka, ki mu je pripovedoval, kaj se je zgodilo. Potem so po vasi govorili, da je bil med vrati sam hudič, ki ga je priklical kolomon v nepravih rokah.

Jama je nastala

Nekoč sta se v Šmihelu dva soseda dolgo kregala zaradi meje med njivama. Nikakor se nista mogla dogovoriti. Ko sta se spet hudo sporekla in domala stepla, se je pod njima udrla zemlja in izginila sta v globini. Tam je še zdaj globoka jama.

Žito ni dozorelo

V davnih časih baje ni dozorevalo žito niti v Šmihelu in tudi v Radegundi ne. Ljudje so trpeli lakoto in postajali iz leta v leto revnejši. Pa so se nekoč dogovorili, da zgradijo kapelo pod planino. Res so jo, tam, kjer stoji zdaj cerkev svete Radegunde. Posvetili so jo svetemu Vidu.

Od tedaj zori žito v obeh vaseh pod Goltmi.

Živina na planini

Neki Gostečki pastir še na kvatarno soboto ni prignal živine s pla-

nine. Zvečer je slišal tako divje žvižganje in rogoviljenje na Smrekovcu in Ostrem vrhu, da ga je od strahu kar mrazilo. Ko je stopil pred kočo, ni bilo nič videti, le trušč ni utihnil. Zarana je odgnal živino domov, saj je vedel, da bi že morala biti v domačem hlevu.

Pleška prepad

Na kvatrnno soboto so pastirji iz nepremišljenosti metali kamenje v Pleško prepad. Pa se iznenada pojavi pred njimi mali zeleni mož. Vprašal jih je: »Zakaj ste mojemu pobu razbili skledo?« Divje je pograbil dva vola in ju treščil v prepad.

Ognjena kozla

Neki Šmihelčan je opazoval, kako sta v temni noči dva ognjena kozla treščila skupaj. Eden je pridiral s Smrekovca, drugi pa z Ostrega vrha. Po trku sta se ugreznila v zemljo. Tam je še danes globina, v kateri ostaja vse leto sneg.

Kvatrni bik

V okolici Luč je veljalo pravilo, da v kvatrnem času fantje niso hodili k dekletom v vas. Da bi se kdo ne spozabil, so imeli obhode in pazili na kršilce starega reda. Če pa so kakega vasovalca le ujeli, so mu rekli »kvatrni bik«. Seveda se je vest o tem hitro širila. Tak vsiljivec potem ni imel ugleda med fanti, pa tudi dekleta zanj niso marala.

Rakov zaklad

Pokrajina ob Lučnici je glede lepote nekaj posebnega. Danes je seveda bolj poseljena, kot je bila na začetku stoletja, ko se je odigravala resnična zgodba, o kateri bomo pisali.

Na Rakovem posestvu je bila jama, ki so ji rekli Rakov pekel. Ni bila daleč od domačije. Tam blizu pa je bila kmetija Sunčnik, na kateri se je rodil pripovedovalec tega dogodka. Kot hlapec se je uдинjal pri kmetu Riharju, ime mu je bilo Matevž. Vedno znova je otrokom pripovedoval, kako je še pred prvo svetovno vojno neki goljuf izvabil denar od Rakovih,

pa tudi od njegovega očeta, ki si je z *olcerskim* delom nekaj prištedil. Takole je bilo.

Pri Rakovih se je nekoč pojavil lepo oblečen mož, imeli so ga za gospoda. Govoril je zelo prepričljivo in trdil, da pozna skrivnost jame Rakov pekel. Tam da je zlato, le najti ga je treba. On ima izkušnje, ima pa tudi skrivnostno knjigo, tako da bo zagotovo našel zlato. Vsi Raki bodo bogati, nekaj pa bo njegovega za zahtevno delo.

Prvi večer, ko je prespal pri Raku, je zvečer molil z družino rožni venec, molil je naprej. Rekli so, da je *modlil* kot škof. Seveda so domači še bolj verjeli njegovim besedam, saj tak gospod, še pobožen povrhu, pač ne more lagati.

Naslednji dan je šel v jamo in se po nekaj urah vrnil. Domačim je rekel, da je v njej zagotovo zaklad. Pač pa gre tu za te vrste zaklad, ki se najde le, če se prej odkrije njegov dvojček, ta pa je v Sarajevu. Prepričal je domače, da so dali prihranjen denar v posebno kovinsko skrinjico, ki jo je imel s seboj. Kajti to je čarobna skrinjica, s katero bo odkril zlato, seveda pa mora biti v njej denar.

Spet je krenil v jamo. Vrnil se je in dejal, da je v skrinjici premalo denarja, torej ne vleče. Domači so segli po zadnjih prihrankih in jih dali v skrinjico. To je mož skrbno zaklenil, ključ pa dal domačim. Tretji dan je spet prišel iz jame in rekel, da naj zberejo še nekaj denarja, saj se jim bo tisočero poplačalo, ko bo odkril zlato.

Rakovka je šla še k sosedu in ga nagovorila, da je primaknil svoje trdo prislužene prihranke. Seveda mu je obljubila delež pri zakladu. »Gospod« je zdaj v jami ugotovil, da je vse jasno: treba je v Sarajevo in tam odkriti zaklad, potem bo na voljo tudi ta v Rakovem peklu. Ljudi je prepričal, da je treba poskrbeti za spremljevalca v Sarajevo, ki bo imel ključ od skrinjice. Dogovorili so se, da pojde z njim kmet Sunčnik. Za drugi dan je bil dogovorjen odhod.

Zvečer je mož položil skrinjico na mizo v hiši, zraven pa kolomon in rožni venec. To je spet naredilo na vse globok vtis. Toda kot kaže, je možakar izrabil noč za svoje goljufije in izpraznil skrinjico. Zjutraj sta spremljevalcem krenila na pot. V Sarajevu je »gospod« na železniški postaji velel Sunčniku, da naj počaka, češ da mora sam na stranišče in se takoj vrne. Spremljevalec je potem zaman čakal na gospoda. Ko pa je končno odprl skrinjico, je našel v njej le narezan papir, denar pa je izgubil.

Ubogi Sunčnik se je mesece dolgo vračal iz daljnega Sarajeva, saj si je sprti moral kaj prislužiti, da je imel za preživetje. Ko je končno bil spet doma, so lahko skupaj z Rakovimi ugotovili, kakšen goljuf je bil tisti »fini in pobožni gospod«. Pa še nekaj: vsi so bili ob trdo prislužene prihranke.

Zgodbo je opisal Alojz Plaznik, ki je na Riharskem kot otrok večkrat poslušal, kako je hlapec Matevž pripovedoval o tem žalostnem dogodku.

Zlato iz studenca

Že dolgo je tega, ko je Rihar dobival zlato iz studenca pod Lekim kamnom. Bajе ga je potem nosil v Kamnik in ga tam prodajal nekemu zlatarju. Tako pač pripoveduje zgodba, ki mi jo je povedal Alojz Plaznik na svojem gospodarskem poslopju v Potoku.

Pod Lekim kamnom je velika bukev, pod njo pa izvir potoka Potok, ki se zliva z vodo slapa Cuc in se izliva v Lučnico. Voda iz tega izvira je bajе *strupna*, saj so jo nekoč med delom v gozdu pili delavci in vsi so zboleli, dobili so hudo drisko. Včasih so stari ljudje pripovedovali, da je v vodi zlato.

Nekateri so trdili, da je tam blizu zaklad. Bilo je torej pred več kot sto leti, ko je na kvatarno nedeljo, pa tudi ob večjih praznikih, Rihar tam ob studencu iskal zlato. Vedno je na tak dan izginil od doma in nihče ni vedel, kam je šel. Žena je to ugotovila in sklenila odkriti njegovo skrivnost.

Ko je bil ravno velik praznik, je Rihar spet krenil v gozd proti Rogatcu. Žena mu je tiho sledila. Ko je prispel do previsa, kjer je bila velika bukev, je pokleknil, v rokah pa je držal neko knjigo in iz nje *modlil*. Toda to, da ga je žena odkrila, je pomenilo nesrečo. Kmalu zatem je zbolel in umrl. Ljudje so potem govorili, da je s pomočjo kolomona pridobival iz te studenčnice zlato.

Andrejčkova lava

Še danes pravijo domačini površini pri Riharskem logu Andrejčkova lava. Davno je tega, ko so fante za vojsko preprosto lovili. Zato so se tudi skrivali po gozdovih, da jih ne ulovijo. Toda Andrejček z Riharske

kmetije je imel smolo, ujeli so ga in dolga leta je služil v mornarici v Pulju.

Ko se je postaran vrnil domov, se je rad kopal tam blizu Riharske lave. Posebno zanimivo je bilo ob nedeljah, ko so se ljudje vračali iz cerkve. Kar trumoma so hodili gledat, kako Andrejček v vodi ne potone. Ja, plavati tedaj na deželi niso znali. Pa so prvič videli koga plavati. Kar ni jim šlo v račun, da se človek drži na površju vode.

Obstajajo pa tudi Andrejčkovi požarji. Kako uro hoda iz doline, tam pod Rogatcem, je imel okoli tri hektarje jelševega gozda. Delal je požarje, da je na njih sejal pšenico in rž. Oboje je potem nosil v mehah v dolino in zmo tam prodajal.

Pripravljajl je tudi slamo za pokrivanje streh (škop). Žito je moral »štirihati« in ne mlatiti. To je delal na podu tako skrbno, da je slama ostala nepoškodovana. Potem si je naredil »vlačuge« in na njih privlekel pridelek v dolino. Od tod izvira poimenovanje tistega predela pod Rogatcem.

Mrlič se je prebudil

Dogodilo se je leta 1911 v Šmihelu, pripoveduje Valentin Lesjak. Pred grozečim neurjem je cerkovnik zvonil proti toči. V Šmihelu je tiste čase opravljajl posle cerkovnika Rebršak. Bil je zanimiv človek, veliko je znal, celo za orgle je sedel, če ni bilo ravno organista pri roki.

Zvonil je in zvonil. Ko je hudo neurje s točo vendarle naredilo svoje, ga ni bilo iz cerkve. Žena je zaskrbljena stopila v zvonik in našla na tleh ležečega moža. Bil je brez znakov življenja. Vsa obupana je prosila sosede za pomoč in vsi žalostni so prenesli »mrliča« domov, ga napravili v kmašno oblačilo in položili na mrtvaški oder.

Kot je običaj, so znanci in sosedi poskrbeli za številno družčino, ki je ob mrliču molila. Proti polnoči so se ljudje umaknili iz hiše žalosti. Rebršak je z družino stanoval v mežnariji. Žena je še nekaj pospravljajla po kuhinji. Pravkar se je namenila k počitku, ko so se odprla vrata kuhinje in na pragu je stal njen mož.

Ni treba poudarjati, da se je na moč prestrašila, saj je mislila, da gre za prikazen. Toda Rebršak je nekoliko zmeden vprašal, kaj je bilo in zakaj leži med rožami in gorečimi svečami. Žena mu je opisala dogajanje in ga pomirila.

Pozneje so pač dojeli, da je v zvonik udarila strela, od katere je bil Rebršak prizadet in dolgo v globoki nezavesti.

Ženska z rožnim vencem

Neka ženska je ponoči zašla na Kalski grad. Bila je zelo pobožna in je pri sebi vedno nosila rožni venec. Tudi tokrat je bilo tako. Na dvorišču nekdanjega gradu je opazila imenitnega gospoda, ki je nekaj pisal, vsaj ženski se je tako zdelo. Opazila je, da stojijo poleg njega tri kadi, polne zlata.

Toda čuval jih je nenavadno velik črn pes. Kar groza jo je bilo psa. Hitro je vzela rožni venec in zbrano molila. Toda jagode na vencu niso drčale skozi prste – kot bi jih nekdo zadrževal. Pravijo, da jih je res zadrževal sam hudič. Bal se je namreč, da bi žena vrgla rožni venec čez kadi; potem bi hudobec izgubil oblast nad zakladom in ženska bi zelo obogatela.

Čudovit oreh

Na grajskih razvalinah raste čudovit oreh. Vsi vedo zanj, pa tudi zgodbo o njem poznajo. Gre za staro prerokovanje. Ko bo oreh postal mogočno drevo, bodo iz njegovih desk naredili zibelko, v kateri bo ležal fant. Prav ta pa bo, ko bo odrasel, rešil prekletstva dobro grajsko gospo. Ko bo to storil, bo dobil za nagrado grajski zaklad. Toda domačini so redno klestili oreh in uporabljali njegov les za cokle. Tako drevo ne bo nikoli mogočno in iz njega nikoli ne bo desk za zibelko. Domačini občudujejo oreh, ki se kljub vsemu ne posuši.

Grajski deček in njegova sestra

Vojne so bile nekdanj zelo pogoste in graščaki so morali služiti cesarju. Tako je nanoslo, da so na gradu bivali le graščakinja, njena hčerka in sin. Gospa je nekega dne poslala po vodo iz studenca, ki še danes izvira nad grajskimi ruševinami. To vodo je pila za zdravje.

Ko se graščak ni več vrnil iz vojne, je razmišljala, kateremu od otrok bi prepustila grad in vse premoženje. Sklenila ju je poslati k studencu po čudodelno rožo, ki raste tam blizu in je zelo redka. Tisti, ki jo bo pri-

nesel, dobi grad. Tako sta brat in sestra družno iskala rožo. Oba bi rada postala lastnika bogastva. Deklica je našla rožo in se vsa vesela vrnila k studencu. Tam je od utrujenosti trdno zaspala, cvetko pa je držala v rokah. Brat se je vrnil in zagledal spečo sestro z rožo v rokah.

Močno ga je ujezilo, da ne bo nikoli graščak. Bes ga je pripeljal do groznega dejanja: ubil je lastno sestro, da je prišel do čudodelne rože. Sestro je nato v gozdu zagrebel in se podal na grad. Tam je hlinil žalost, češ sestro je najbrž raztrgal medved ali pa se je izgubila v temačnem gozdu. Tako je postal graščak.

Leta so tekla in graščak je postal mogočen gospodar. Čudno, nikoli ga ni pekla vest, da je umoril sestro. Pa je nekoč pastirček iz Trnavč našel v gozdu kost; mislil je, da gre za kost divje živali. Naredil si je iz nje piščalko in veselo piskal, toda slišati je bilo skrivnosten glas: »Sestra je našla rožo, jaz pa sem jo ubil.«

Nekoč je slišala piskanje grajska gospa in povabila pastirčka bliže. Piskal je in piščalka je spet povedala resnico. Seveda je takoj zaslutila, da je sin storil zločin. Plačala je pastirčku piščal in jo odnesla na grad. Sredi velikega slavlja na gradu – navzoči so bili graščaki od blizu in daleč – pa je zapiskala.

Vsi so slišali, kaj pravi piščal, in tako izvedeli za graščakov greh. Baje je ta kmalu zapustil grad in se šel pokorit. Ljudje so mu morda odpustili, toda Bog ne! Pozneje se je še prikazoval ljudem, ki so vedeli, da ne najde miru.

Hlapci in fantek

Golički hlapci so se nekega dne pozno ponoči vračali z dela domov. Morali so mimo grajskih ruševin. Tam so zagledali lepega fantiča, ki je vsakemu od utrujenih hlapcev dal košček oglja. Možje so se nemalo čudili darilu, toda ko so bili doma, so videli, da je bilo oglje v resnici zlato. Radi so pripovedovali srečno zgodbo, fantka pa niso videli nikoli več.

Pijanca in deček

Dva pijanca sta neke noči kolovratila okoli Tirskega gradu. Ura v cerkvenem stolpu je že odbila polnoč, ko prispeta do ruševin nekdanjega

gradu. Tam sta na svoje oči, tako sta trdila, videla dečka, kakih šest let starega. Komaj sta ga zagledala, že je izginil. Oba sta mahoma postala trezna in sta jo jadrno ucvrla v dolino.

Pastirica pri gradu

Tam pod Tirskim gradom so okoliški kmetje pasli svojo živino. Neka pastirica je pazila na svoje ovce, ko zasliši: »Rosi, rosi se.« Bil je glas iz dekliškega grla, to je vedela. Uboga pastirica ni vedela, kaj naj stori. Glas je slišala še nekajkrat. Že je mislila zbežati, pa se je zbala za svoje ovce. Spet je zaslišala: »Nesrečnica, ko bi se v rosi umila, bi me rešila in dobila bi veliko bogastvo.« Ljudje so menili, da bi bilo dovolj že, če bi se pastirica z roso obrisala po obrazu.

Huda prikazen

Veliko jih je bilo, ko v okolici Tirskega gradu okopavali. Nena doma so vsi hkrati zaslišali, kot bi nekaj velikega drvelo po gozdu. Pomislili so že na medveda, videli pa niso nič. Pozneje so pripovedovali o prikazni, čeprav niso nič videli.

Prelažnikova kašča

Pod Kalskim gradom je bila kmetija Prelažnik. Imeli so kaščo, v kateri so občasno prespali potovci. Toda vsak od njih je tožil, kako ga je strašilo. Slišali so namreč klic, ki je vabil v grad. To se je ponoči večkrat ponovilo.

Vsakdo se je bal ponoči med ruševine, kjer je bilo skrivnostno že podnevi, kaj šele, ko je bilo temno. Vendar pa vedo stari ljudje povedati, da bi tisti, ki bi sledil klicu, s tem rešil grajsko gospo in postal zelo bogat. Prav zanimivo: če je v kašči hkrati prenočevalo več ljudi, glasu iz grada ni bilo.

Trdosrčni graščak

Grad v Goltah je stal na mestu sedanje cerkve svete Radegunde nad Mozirjem. Baje je bil v lasti Vrbovških gospodov. Najemniki gradu

so zelo grdo ravnali s podložniki. Ti si niso mogli pomagati.

Tam blizu je bila kmetija Keber (in je še danes). Kmet Keber je bil svobodnjak in se ni bal najemnikov v gradu. Vedno znova je javno govoril o groznem ravnanju najemnika. Seveda ga ta zato ni trpel.

Nekoč je najemnik hudo pretepel tlačana in ga nato zaprl v grajski stolp. Keber je za to izvedel in sporočil hudobnežu na grad, da čaka njega enaka usoda. Kmalu so Vrbovški zaradi nenehnih pritožb o ravnanju radegundskega najemnika ukrepali. Zaprli so hudobneža v grajski stolp in ga tam pustili umreti. Baje je Keber neke noči nad radegundskim gradom videl krvavo prikazen, ki se je naglo izgubila v prepadu proti Trnavi.

Radegunda poje

Sedanja cerkev svete Radegunde je bila zgrajena potem, ko je prejšnjo cerkev svetega Vida leta 1895 porušil potres. Pred tem je bila tod znana božja pot. Romarji so množično iskali pomoči v kapeli, ki stoji poleg cerkve. Tam je odprtina: vanjo so dajali glavo in se na ta način ozdravili glavobola. Iz globine pa so slišali lepo glasbo, rekli so da »Radegunda poje«. Pozimi so imeli občutek, da prihaja iz globine topel zrak. Res je okoli odprtine v hudem mrazu opaziti leden srež.

Kaznovana molčečnost

Blizu Ljubnega je živela mati s sinom. Kadar je ogovorila sina, je trmasto molčal. Mati je to trmoglavost sina težko prenašala. Prav nobena lepa beseda ni pomagala – sin je trmaril naprej in z molkom jezil mater. Nikoli pa ni povedal, zakaj se tako obnaša do matere, ki je bila do njega skrbna in dobra.

Nekoč je materi prekipelo in je v jezi rekla sinu: »Ti ne govoriš z menoj, tvoji otroci pa ne bodo s teboj.« Minila so leta in sin se je poročil. Ko se mu je rodil prvi sin, je bil vesel naslednika. Toda otrok še po dveh letih ni spregovoril in tudi zdravnik je lahko ugotovil le, da je mutast.

Tihotapska pot

Še dolgo po prvi svetovni vojni se je dobro videla pot k ruševinam radegundskega gradu. Ta je vodila čez Kebrovo brv in dalje čez planine

na Koroško. Baje je to bila dobro znana pot tihotapcev. Še danes ji pravijo *švercarska pot*.

Zvon v Trnavi

Trnava je potok pod Goltami in se izliva pri Mozirju v Savinjo. Okoli Radegunde so nekoč veliko pasli. Ko se je bližala huda ura, so pastirji slišali iz razpoke, ki jo je vdolbel potok, ječanje zvonov. Domačini so govorili, da je razpoka globoka več kot 200 metrov. Hudobni radegundski graščak je namreč sovražil zvonjenje pri cerkvi svetega Vida, zato je nekoč v navalu jeze ukazal odvezati zvonove in jih vreči v globel pod gradom.

Propad radegunskega gradu

Ljudsko izročilo pozna več različic o koncu gradu. Ena je tudi tale. Graščaki na gradu so bili tako krvoločni, da so na številne pritožbe o ravnanju s podložniki višje oblasti le ukrepale. Iz Celja so končno poslali vojake nad grad. Velik top so postavili pri Srebočkem križu in namerili na grad. Po prvem strelu je graščak iz stolpa zakričal, da se ne vda. Toda že druga krogla je predrila zid gradu.

Tedaj je graščak z zastavo dal znamenje, da se preda. Bilo je prepozno, vojaki so z nekaj topovskimi streli grad razrušili, graščak pa je z družino vred ostal pokopan pod ruševinami.

Še o Tirskem gradu

V Juvanju je živel Franc Potočnik, ki je zapisal marsikaj iz ljudskega izročila. Pisal je tudi o uničenju Tirskega gradu. Tako navaja, da so Tirski grad zgradili že Rimljani. Tam naj bi bil najden nagrobnik, ki so ga pozneje vzdali v steno zvonika cerkve v Šentjanžu. (Domneva zgodovinsko ni potrjena. Op. A. V.)

Ko so grad dobili v roke graščaki, je prehajal iz rok v roke. Lastnika Leškega in Tirskega gradu sta nekoč bila brata, ki sta se sovražila. Baje je bil Tirski grad zelo utrjen in je stal na mestu, ki je bilo za tedanja orožja nedosegljivo. Leški graščak mu torej ni prišel do živega. Pa se je domislil zvijače. Podkupil je služabnika svojega brata, da je v klet gradu znosil ne-

kaj sodov smodnika. Nato je nastavljal svečo, ki je zanetila razstrelivo. Nastala je eksplozija, ki je grad razdejala.

Igla

Pri Igli je še danes videti, kje se je hudič z »garami« peljal v dolino. Na skali Igle je Marija pustila odtis prstov desne roke.

Hudič in župnik

V Radmirju sta se župnik in hudič dogovorila o čudni stavi. Hudič je trdil, da bo prinesel iz Črnega morja skalo, še preden bo župnik odmaševal. Hudič je s skalo bil že pod cerkvijo, ko je zagledal župnika stati med vrati cerkve – čakal ga je, saj ga je prehitel in stavo dobil. Hudič je ves besen odvrget skalo in tam je še zdaj globoka luknja.

Vrag in birt

Blizu Krnice se je kmet pogodil s hudobcem, da bo šel z njim, če ne bo uganil hudobčevega imena. Kmet je imel veliko ovc in pastirja, ki je vedel za stavo. Ko je tako pasel, zagleda hudobca, kako skače s štor na štor in si glasno govori: »To je dobro, da *paver* ne ve, da je meni Vravec ime.« Kmet je bil ves zaskrbljen, že se je videl v hudobčevih rokah. Pa pride pastir in mu pove, da je slišal hudobca, kako je govoril svoje ime, ki je Vravec. Kmalu zatem pride hudobec h kmetu in ga vpraša za stavo, kako mu je ime. Ta pa odgovori: »Vravec si.« Vrag je bil tako jezen, da je pri priči ubil cno ovco in izginil.

Čarobna vrv

Na Škomnovem so imeli vrv, na katero se je nekdo obesil – naredil je samomor. S to vrvjo so lahko molzli po mili volji. Zato so rekli: »Cingole, congole, gremo na Škomnovo po mleko.« Ljudje verjamejo, da je tisti, ki stori samomor, prodal svojo dušo vragu.

Služil Bogu in vragu

Na Molicah je bil nekoč študent, ki je dopoldne služil Bogu, po-

poldne pa vragu. Baje je imel sabljo, saj so študentje v tistih časih nosili sablje.

Berač in denar

Na Dešmanovem je neki berač hranil denar pod streho od hleva. Odkar je bil ta berač pri hiši, je strašilo. Po njegovi smrti so našli *mošnjak* z denarjem in ga odnesli v župnišče. Od tedaj pri Dešmanovih ni več strašilo. Pripovedovali so, da je bil denar naropan in tudi »krvav«.

Kača velikanka

V Grušovljah pripovedujejo, da se je nekoč nižje vasi, pri Markovi skali, spustila ne cesto velikanska kača. Splazila se je čez cesto in preplavalala strugo pri Negliču.

Plazila se je tja do Savinje in jo preplavalala. Za seboj je pustila ogromno sled, tako da so ljudje bili prepričani, da kača ni s tega sveta. Povedali pa so, da se je priplazila s Tirskih peči in krenila proti Menini. V travi je bila sled, ki bi jo moglo pustiti sto ljudi, če bi hodili drug za drugim, tako zelo je bila trava potlačena.

Kazen

Nekoč je živela mati z otrokom, ki pa ni bil hvaležen in je bil do matere hudoben. Celu udaril jo je. Kmalu je zbolel in umrl.

Ko je mati nekaj dni po pogrebu prišla na grob, je iz zemlje molela desna roka. Mati si je prizadevala, da bi jo spravila pod zemljo, toda zaman.

Šla je po nasvet v župnišče. Župnik jo je vprašal, če je otroku vrnila zaušnico. Mati je odgovorila, da se ji je pač smilil in tega ni storila. Župnik pa ji je rekel: »Ker si prej dovolila otroku udarec, boš zdaj tako dolgo tepla roko, da bo izginila v zemljo. Vidiš, mati, otrok bi te vse življenje tepel, njegov greh pa bi tudi tebe bremenil, saj si mu dovolila, da te je tepel že kot otrok.«

Na grobu je res storila, kot ji je velel župnik. Pa je kar dolgo trajalo, da je roka izginila pod zemljo.

Dogovor med zakoncema

V Lučah sta se zakonca dogovorila, da bo tisti, ki prvi umre, prišel drugemu povedat, kako je tam na onem svetu. To naj se zgodi, ko bo »evangelij« v kapelici pred njihovo hišo.

Prvi je umrl mož. Kaj kmalu je bilo ženi. žal, da sta se tako dogovorila. Pa tudi strah jo je bilo. Zato je vso stvar zaupala župniku. Svetoval ji je, naj ob tisti uri v hiši vse pripravi, kot je običaj pri hiši, ko pride mašnik s sveto popotnico. Žena je tako storila.

Ko so zunaj brali evangelij, je mož stopil v sobo. Stopil je k bridki martri (razpelo v kotu) in pokleknil na pručko ter bridko vzdihnil: »O, Gospod, kako si na tem svetu dobrotljiv, na onem pa tako strog!« Po teh besedah je izginil. Župnik je Avžlakarici, tako se je reklo pri hiši, povedal, da bo mož zelo trpel, če bo hotel držati obljubo, in da se taki dogovori ne smejo sklepati.

Nazaj je hodil

Kolenčev je bil duhovnik. Po smrti je hodil nazaj. Domači so prosili kaplana, naj ga vpraša, kaj išče in kakšno pomoč potrebuje. Kaplan je šel, da bi srečal pokojnika. Srečanje je bilo tako hudo, da je sicer mladi duhovnik naslednji dan ves osivel prišel h Kolenčevim. Rekel je domačim, da si podobnega srečanja ne želi več.

Baje je potem kot župnik dal vzidati v župnišče ploščo z napisom: »Ta hiša meni sliši, četudi moja ni. Ko drug za mano pride, jo tudi zapusti. In tretji bode tudi mrlič nesen iz nje, povej, prijatelj dragi, čigava hiša je«.

Zlato škratov

Nekemu kmetu na Rečici so škratje nosili zlato. Ljudje so vedeli za to, pa tudi, kaj so za to morali domači storiti. Baje je ena od gospodinj morala vsak dan kuhati ajdove žgance in jih nositi na podstrešje.

Nekoč je dekla po naključju prišla na podstrešje in videla, kako so škrati jedli. Opisala jih je, da so podobni ljudem, da pa to niso. Prestrašila jih je, da so se jadrno poskrili. Kje so puščali zlato, domači niso izdali, in tudi ne, v kakšni obliki je to bilo.

Bogato plačilo

Baje je na Rečici živela neka plemenitašinja. Ko se je postarala in zbolela, je naprosila Frackovega Tona iz Vimpaselj, da je prišel napisat testament. Vse je lepo napisal, ko mu je velela vzeti iz skrinje plačilo. Sama je bila preslabotna, da bi lahko to storila. Tona je res odprl skrinjo. Bila je polna zlatnikov, da se je kar bleščalo po sobi. Segel je vanjo in zgrabil, kolikor je le mogel. Gospa pa ga je nagovarjala, naj vzame še več. Tako si je napolnil z zlatniki vse žepe.

Silno je obogatel, čeprav je bil le krojač. Rad je posojal denar, potem pa je napočila prva svetovna vojna in po njej je denar izgubil vrednost. Krojač je bil spet ob vse. Modrost ljudi pa je bila v tem, da so rekli: »Kar s trudom malim se dobi, tisto k pridu ni«.

Rdečelasci so za zdravila

V bližini Šmartnega ob Dreti je živela znamenita domača zdravilka Galjažka. Pripovedovala je, da so nekoč lovili rdečelasce v lekarni in jih tam izrabljali za pridelavo nekih zdravil. V teh prostorih so imeli v tleh vgrajena vrata, ki jih je nekdo od spodaj odprl, ko je kateri od rdečelascev stopil na nje.

Tedaj je nesrečnež padel v posebno sobo, kjer so imeli vse potrebne aparate, da so dobili zelene snovi. Te so imeli le tisti ljudje, ki so bili rdečelasci. Ni govorila o tem, za kaj je šlo, vendar pa je pripoved zvenela srhljivo. Tudi ni izrecno omenjala, da bi takšen »obdelovanec« pri tem umrl. Kako so ljudje vse to izvedeli?

Nekoč je rdečelasa ženska šla v lekarno, mož pa jo je čakal zunaj. Ko je le dolgo ni bilo, je stopil noter in vprašal, kje je. Seveda ni nihče nič vedel o njej. Mož pa je skrivoma stopil po stopnicah v klet in tam videl ženo v kadi: hropla je in iz ust so ji tekle čudne sline. Te je neki belo oblečeni moški zbiral v posodo. Mož je seveda hitro naredil red, odpeljal ženo in stvar prijavil oblastem. Kako je bilo naprej, pripovedovalci ne vedo. Galjažka je veljala za resno žensko in torej ni bilo vzroka, da ji zgodbe ne bi verjeli.

Verne duše budilke

Kdaj so ure prišle med preproste ljudi, ni natančno ugotovljeno.

Vsekakor jih nekoč niso imeli. Podnevi so čas ugotavljali po soncu, ponoči so spali, zarana pa, ko je bilo dovolj svetlo, so šli na delo. Kaj pa, če so morali na pot? Tiste čase so največ hodili peš, pot pa je lahko trajala dolge ure, celo dneve in tedne. Kdo jih je tedaj zbudil? Zvečer so molili v čast dušam v vicah in prosili, da so jih zbudile ob času. Le redko si je kdo zaspal.

Nekoč je ženska iz okolice Rečice, ki ni vedela, kako ravnati, prosila, »da jo zbudijo«. Res je zjutraj ob določenem času bila prebudjena, toda tako, da so se odprla *polkna* na oknih in »nekdo« jo je poklical po imenu. Pač ni vedela, da je treba z molitvijo prositi duše v vicah, da to opravijo.

Devet mlinskih kamnov

Dve deklici iz okolice Šentjanža sta bili zelo veliki prijateljici. Starejša od obeh je zbolela za jetiko. Ta bolezen je bila tedaj neozdravljiva. Dekle je vedela, da bo kmalu umrla. Druga jo je nagovorila, da ji po smrti sporoči, kako je tam na onem svetu. Obljuba je torej veljala. Bolna prijateljica kmalu umre. Nedolgo zatem se pojavi pri prijateljici vsa izmučena in žalostna. Pove ji le to, da je za to, da je lahko prišla, pretrpela toliko, kot če bi »šla skozi devet mlinskih kamnov«. Odslej si nista nič več obljubljali. Med ljudmi vlada prepričanje, da je treba mrtve »pustiti v miru«.

Povodni mož v Šokatu

Na Srnjakovem svetu v Šokatu pri Gornjem Gradu je davno tega živel povodni mož. Bival je v *tumfu*. Voda v njem je bila zelo globoka in ljudje so pravili, da *tumf* nima dna. Zato biva v njem povodni mož. Nekoč so delali Lučani *rižo* za spust lesa s planine. Vode so se izogibali, če je bila globoka. Kdo je pa tedaj znal plavati! Med delom na *riži* je nekomu padla sekira v *tumf*. Nihče si ni upal ponjo, saj so videli, kako jo je ujel povodni mož.

Kosec in vrag

Kmet iz okolice Luč je kosil največji travnik, ki ga je premogel. Toda kosil je prav na kresni večer. To pa je pomenilo, da je moral pokositi do polnoči, sicer je za njim kosil sam vrag, da se je kar iskriilo. Kmet

se ni smel ozirati, čeprav ga je vrag nagovarjal, da bi menjala kosi. Šele ko je bil na koncu travnika, se je ozrl, ker je ura pač že odbila polnoč. Kmet je pristal na menjavo kos. Vragova je bila vedno ostra in je ni bilo treba nikoli klepati. Med kosci je bil vedno na čelu. Baje je vrag na svojo uslugo pozabil in kosa je bila pri kmetu, vse dokler je živel.

Zlati rogovi

Neki davni prednik Riharskih je v zijavki pod Rogatcem zajemal zlato; nekateri so trdili, da ga tam koplje. Vsekakor so mu nekoč koze ušle v jamo in so se vrnile z zlatimi rogovi. Rihar pa ni smel v jamo za njimi, ker ni imel pri sebi nič svetega. Hitel je domov in vzel rožni venec, ko pa se je vrnil, ni več našel vhoda v jamo.

Zlato je kapljalo

Riharski hlapec, Korenov Matevž, je pasel okoli jame pod Rogatcem. Pustil je vse ovce in odhitel domov povedat, da je videl jamo odprto in kako notri kaplja zlato v neko posodo. Ko je hotel noter, je nastal tako močan hrup, da se je ustrašil in zbežal domov.

Ples z vragom

Hlapec Zgornjega Zavratnika se je prav na kvatrni petek podal k dekletu na Proševo. Ko je prispel z lestvijo pod pazduho na vrh hriba, ga je na križpotju pričakal velik, v črno oblečen moški. Brez besed ga je pritegnil k sebi in začel z njim plesati. Ples je postajal vse hitrejši, tako da mu ubogi fant ni bil več kos. Toda ubežati ni mogel, ker ga je neznanec trdo držal.

Tedaj je hlapec opazil na nogah soplesalca kopita, to pa je pomenilo, da pleše s samim vragom. Ples je trajal vso noč, tako da je imel cokle že obrabljene. Vrag pa ni odnehal. Ko je zapel prvi petelin, je vrag spregovoril: »Putika moja dolgo ne poje, ljubica tvoja pa sama leži.« Šele ko se je oglasil zvon jutranjice, je vrag izginil. Fant pa se je komaj privlekel do doma. Zbolel je in si od nočnega plesa z vragom ni več opomogel.

Sosedje so v spomin na ta dogodek na tistem križpotju namestili spominsko tablo, na kateri je bil naslikan prizor vražjega plesa. Nosila je

letnico 1888. Leta 1955 so jo obnovili in spet namestili na staro mesto. Žal so jo neznanci leta 1972 ukradli.

Dekličina peč

Pred davnimi časi je zala deklica iz Šmihela pasla ovce na Kriški gori. Zavedala se je svoje lepote, zato je postala ošabna. Vedno je nosila pri sebi zrcalce in glavnik. Rada se je pogosto česala in gledala v zrcalo.

Pri takem opravilu jo je opazila mimooidoča vila. Vprašala jo je za pot, toda deklica ji ni odgovorila, tako je bila domišljava. Končno je jezna zavpila: »Žena, kaj me briga tvoja pot, pusti me pri miru in pojdi dalje!« Vila jo je pomilovalno pogledala in jezno rekla: »Tako, kot stojiš zdaj, boš stala, dokler bo stala Kriška gora.« Deklica je na mestu okamenela. Še danes je videti s ceste pod Kriško goro na Smrekovec okamenelo deklico. Skalo imenujejo Dekličina peč.

Zadnji medved na Medvedjaku

Tudi najhujše zveri lakota prisili, da se približajo človeku in njegovemu domovanju. Nekega večera jo je prilomastil kosmatinec h kmetu Planinšku v Planici. Izpraznil mu je čebelnjak. Bolj kot to je Planinška jezilo razdejanje, ki ga je povzročil. Razmišljal je, kako bi ugnal medveda. Domislil se je in postavil pred čebelnjak »gare«.

Res se je zvečer medvedu spet zahotelo sladkega medu. Približal se je čebelnjaku, toda do njega ni mogel. Stopil je na »gare«, tedaj pa so se te spustile po strmem bregu navzdol. Medved ni mogel skočiti z »gar« in je tako pristal v dolini. Nikoli več se ni vrnil na Medvedjak. Tako je izginil zadnji medved z Golt. Hrib pa se še danes imenuje Madvedjak.

Roparji v Zaloki

Ko so razni trgovci potovali po naši deželi, so jih pogosto napadali roparji. Tudi v Zaloki pod Smrekovcem je bila tolovajska tolpa. Večerilo se je že, ko je težko otovorjeni popotnik prispel do vrha Kramarice. Tam je sedel pod staro smreko in utrujen razmišljal, kaj neki pomeni ime hriba Kramarica. Spomnil se je, kako mu je nekoč domačin pripovedoval zgodbo o kramarici, ki si je s prenašanjem blaga v košu služila borno skorjo

kruha. Ko je na vrhu Kramarice počivala, so jo roparji ubili in se polastili njenega blaga. Domačini so jo tam pokopali in na grobu postavili kapelico v spomin na ta kruti dogodek.

Popotnik si je nekoliko odpočil, ko je zagledal v bližini luč. Vesel, da so blizu ljudje in da bo morda lahko tam tudi prespal, se je podal proti luči. Prišel je h gostilni, ki so ji rekli Pri Silvestru. Tam se je odžejal in malo pojedel, da bi lažje šel k počitku.

Toda gostilničar je bil povezan z roparji v Zaloki. Poslal jim je vest o trgovcu, ki bo prenočil v gostilni. Roparji so kmalu prišli in ubili popotnika, denar pa so si razdelili z gostilničarjem. Ta je potem mrliča zagrebel v kleti.

Ko so njegovi nasledniki po stoletjih preurejali hišo, so v kleti našli leteli na človeške kosti. Poglavar razbojnikov pa je baje dal za pokoro sezidati cerkev, katere zavetnik je sveti Andrej, kot je bilo ime tudi njemu.

Murčev oltar

Na Ljubnem je nekoč župnik ugotovljal, da kmetje s Tračke planine ne prihajajo k maši na Ljubno. Poslal je svojega kaplana, da bi tam poizvedel, zakaj je tako. Prispel je h kmetu, ki je bil cerkveni ključar in pobožen človek. Prijazno je sprejel kaplana in mu ponudil prenočišče, da bi zjutraj lahko bil pri »njihovi« maši.

V nedeljo zjutraj so krenili proti Murčevemu vrhu v planino. Kaplan je tam našel zbrane vse vernike iz tega predela njihove fare. Slišal je pritajeno orgljanje in ubrano petje, toda videl ni ničesar. Imel pa je občutek, kot da nekdo mašuje.

Obrnil se je na prvega ob sebi in ga vprašal, kaj naj vse to pomeni. Ta pa mu je svetoval, da naj stopi na prste in bo že videl, kaj se dogaja tam spredaj. Res je tako storil in na lastne oči videl maševati samega Kristusa. Še danes pravijo skali, ki je podobna oltarju, »Murčev oltar«.

Ohromela je

Bilo je v okolici Luč. Vaška mladina je imela *gavdo*. Bilo je zelo veselo, vsi so se dodobra naplesali ob domači glasbi. Med fanti je bil prvi lepotec, toda vsem neznan. Neko dekle, ki se je imela za lepotico in je

rada prezirala domače fante, je ves večer plesala s tujcem.

Nihče od navzočih se temu ni čudil, bili so navajeni, da je tudi sicer vsakdo, ki je prišel od drugod, veljal več kot domači fantje. Za gorami se je kazal svit, ko je lepotec postajal nestrpen, vendar pa niso vedeli, zakaj. Končno je dekletu le povedal, da mora zdaj izginiti, ker bo kmalu dan. Tedaj je postalo vsem jasno, da je bil sam vrag. Dekle se je tako prestrašila, da je tedaj ohromela.

Kolomon na Ljubnem

Neki Korošec je prinesel na Ljubno kolomon. Pri njem ga je naročil Ljubenec, ki ga potem ni hotel. Pa ga je prvemu, ki ga je srečal, preprosto podaril. Mož pa je menil, da čarovniška knjiga spada na ogenj in ne v hišo. Zažgal je kolomon. Ko je ta v plamenih gorel, je sedela na robu ognjišča ogabna zelena žaba. Ko pa je knjiga do kraja zgorela, je izginila tudi žaba.

Tolmun brez dna

Na koncu Šokata je bil tolmun, za katerega so vsi vedeli, da je brez dna. V njem je prebival povodni mož, ki pa se nikoli ni prikazal niti ni delal preglavic ljudem tam okoli. Ker je voda drla v tolmun iz več smeri (*riž*), so ljudje rekli, da so te riže izpraskali hudiči.

Vrag odpeljal kmeta

V okolici Šmartnega ob Dreti je nekoč vrag odpeljal kmeta, ki mu je prodal svojo dušo. Ljudje so ju videli pri neki hiši počivati. Potem pa je za kmetom izginila vsaka sled. Sosedje so rekli, da ga je vrag odpeljal v deveto deželo.

Izginila med procesijo

V Radmirju so ljudje na lepo nedeljo opazovali čuden pojav. Neka ženska, ki je veljala v vasi kot lahkoživka, je nenadoma sredi procesije izginila. Tam, kjer še pred trenutkom hodila, je bila le lahna meglica. Bajе je bila meglica črne barve.

Po vasi se je govorilo, da je bila ženska povezana z vragom, zato jo je prišel iskat. Nikoli več je niso videli.

Banja v Savinji

Pri Kebrskem mostu v Solčavi lahko vidite v kamnu banjo, v kateri je nekoč Marija umivala svoje dete, Jezuščka.

Sled hudičeve vožnje

Malo od Igle proti Solčavi je še danes vidna globoka sled po po-bočju. Baje se je tam peljal na »garah« sam hudič v dolino.

ŽAL ŽENE

V naših krajih naletimo na več izrazov za tovrstne zale ženske. Vedno so dobre in opisovane kot lepe ženske, zlatih las in bele polti. Po navadi so belo oblečene. Včasih se pojavljajo v vlogi rojenic.

V ljudskem izročilu živijo rade blizu naselij v votlinah ali zijavkah. Ljudje jih tudi pogostijo, ker so pripravljene pomagati celo pri težkih poljskih delih. Rade tudi svetujejo glede časa setve, da bo pridelek dober. Tam, kjer so lepo sprejete, so vedno dobre, so pa lahko tudi maščevalne, posebno če se jim kdo zameri. Rade se pridejo k ljudem gret, pogosto naletimo na pripoved o tem, kako katera od njih rada leže h kakemu kmetu in tam prenoči.

Le redki so primeri, ko ljudska pripoved omenja tudi črne žal žene. Te so hudobne, nagajive in ne marajo ljudi. Žal žene so vedno v skupinah in zelo rade rajajo. Ko se katera s človekom posebno zbliža, ne želi biti izdana. Če pa je, se maščuje. To seveda velja za bele žal žene. Nasploh jih ljudje imenujejo žal žene, ponekod pa žalik žene, recimo v okolici Lepe Njive nad Mozirjem. Lahko bi rekli, da je izrazje odvisno od predela naše doline.

Zanimivo, da v izročilu prejšnjih rodov ne naletimo na izraz »vila«, čeprav se v taki podobi pojavljajo žal žene. Upravičena bi bila domneva, da je izraz žal žena starejši od izraza vila, ki se je pojavil v teh krajih šele z razširitvijo branja. Tedaj so ljudje ta izraz spoznali, toda povsem sprejeli ga niso nikoli.

Pleteršnik navaja v svojem slovarju le izraz žalik žena. Primerja ta bajeslovni lik s srbsko predstavo o vilah. Hkrati pa je zanimivo njegovo razglabljanje, da pa najdemo v zgornjem delu Koroške za iste like še izraze svetle, bele ali častitljive žene. To je pomembno za naše razmere, ko srečujemo v predelih višje od Ljubnega močan vpliv koroške govornice. To je opazno predvsem v Solčavi.

Žal žene nad Savinjo

V pečeh pri Delejevem jezu na nazarskem bregu Savinje so zijavke, v katerih so živele žal žene. Ljudje so jih spoštovali. Zgodaj spomladi so klicale čez Savinjo Celinška: »Celinšek, sej bob!« Tudi če je kazalo, da

je še prezgodaj za setev, je tedaj, ko ga je Celinšek sejal po nasvetu žal žen, obilno obrodil. Čeprav so bob sejali običajno od aprila do srede maja, so žal žene včasih klicale že veliko prej.

Preselile so se

V Razpodovskih pečeh so dolgo bivale žal žene. Marsikdo, ki je hodil iz Belih Vod v Zaloko, jih je lahko videl. Kmet Razpodovnik je bil dober in bogat gospodar. Ljudje so menili, da je bilo tako prav zaradi tega, ker so mu žal žene vedno svetovale. Celó pred neurjem so ga opozarjale.

Nekoč je njegova žena zalotila moža, da je spal z žal ženo. Strašno se je razburila, ko je videla čez celo sobo razprostrte zlate lase lepe žene. Njena jeza je povzročila, da so se za vedno preselile neznanokam. Razpodovnik pa pri gospodarjenju ni imel več sreče.

Žal žene so pomagale

V Varpolju so bile žal žene zelo priljubljene. Postale so kar domače. Pomagale so rade predvsem ubogim. Pa tudi sicer, ko je bilo veliko dela, so prihajale z Menine pomagat. Ko so žanjice šle na kosilo, so žal žene požele njivo.

Rade so jedle štruklje

Cirkovnica se imenuje zijavka na Raduhi. K njej se pride od Javorskega stana. Tam blizu so tudi njive kmeta Raduška, pravijo jim Raduške njive. Vsakič, ko so žanjice južinale, so delo nadaljevale žal žene iz zijavke Cirkovnica. Požele so veliko več kot žanjice. Gospodinja jim je zato prinesla k zijavki skledo štrukljev, kajti te so imele zelo rade. Včasih je zmanjkal srp za žal ženo. Žele so namreč le s tistimi, ki so jih uporabljale žanjice, ki med delom niso pljuvale v roke.

Zeblo jih je

Znano je, da so se žal žene rade grele pri ljudeh in ob njih. Rade so lovile pastirje izpod Raduhe in jih potem odpeljale v zijavko Cirkovnico. Tam so se ob njih grele. Nekoč so zajele nekega kozarja. Dovolile so mu,

da je svoje pastirsko delo redno opravljaj. Potem se je moral vrniti v zijavko. Fant bi rad ušel, pa ni vedel, kako.

Ko so zvečer legli, se je delal, kot da spi. Tedaj so se žal žene pogovarjale, kako bi pastir lahko zbežal od njih. Ena, ki je bila zelo modra, je rekla: »Ko bi si pastir poiskal ostrogo in zlezal skozi njene veje, bi me ne imele nad njim nobene oblasti več.« Pastir je dobro slišal pogovor. Ko so ga pustile opravljati svoja dela, je šel iskat tako ostrogo. Dolgo jo je iskal, ko pa jo je našel, je zlezal skozi in se tako rešil.

Žal žene pri Goličniku

Nad Rečico je visoko v hribu domačija Goličnik. Tam blizu je jama, imenovana Kuhinja. Žal žene, ki so bivale v jami, so ujele fanta. Vsako jutro je moral použiti dve žlici soli. To se mu je zelo priskutilo, sicer pa mu ni ničesar manjkalo. Medtem ko so žal žene nabirale jagode, je ena od njih obirala fantu uši. Med tem opravilom je fant hlinil spanje.

Ko so se druge vrnile, je pogovor nanesel na to, da bi fant lahko ušel, če bi zlezal skozi ostrogo. Res je tako storil in ušel. Žal žena je klicala za njim: »Ne boš me več videl in tudi sreče ne bo pri vaši hiši.« Bajе je na jesen zgorela polna kašča in ljudem na kmetiji je pozimi trda predla.

Sej bob

V strmih stenah Menine, tam nad Štajngrobom, je Podkrajnikova zijavka. V njej so bivale žal žene. Blizu je kmetija Podkrajnik. Bajе je imel gospodar vedno obilno letino boba. Dokler so bile žal žene v zijavki, so ga redno opozarjale na čas setve. Nekoč so mu klicale: »Podkrajnik, sej bob, sej bob,« čeprav je po njivah še ležal zmrznjen sneg. Kmet pa je ubogal in sejal in letina je bila obilna.

Užaljena žal žena

Neke nedelje je bila Kremžerjeva gospodinja na Ljubnem sama doma. Iz bližnjega gozda je prišla žal žena in jo prosila za denar, da bi plačala mašo. Žal žena pa bi prerokovala gospodinji vse, kar se bo zgodilo na kmetiji in Kremžerjevim. Gospodinja je bila skopa, denar ni šel od nje, so trdili sosedje. Dejala je žal ženi, da pri hiši ni denarja in da ji ga torej

ne more dati. Užaljena žal žena je do pičice natančno povedala, koliko denarja hranijo doma; celo vedela je, koliko ga ima gospodinja pri sebi. To je prepričalo Kremžerico, da ji je dala denar.

Žal žena ji je povedala, da bo hiša v štirinajstih dnevih pogorela, ona pa da bo imela osem otrok, od katerih bo eden mutast. Vse se je zgodilo, kot je povedala užaljena žal žena.

Pri Kortnerju

Žal žena je hodila ležat h kmetu Kortnerju. Zarana je potem izginila. Nekega jutra pa je Kortnerica prišla iz hleva prej kot sicer. Naletela je na spečo žal ženo. Njene kite zlatih las so segale do polovico hiše. Žena pobere lase in jih položi na posteljo. Žal žena se je prebudila in zelo prestrašila. Kortnerju je še rekla: »Ne pridem več k tebi, ker me tvoja žena sovraži,« nakar je izginila.

Žal ženo so sestrelili

Na Ravnici pri Ljubnem so streljali proti toči. Nekoč so ob tem sestrelili žal ženo z neba. Zatem se je zadrževala tam blizu. Kmetje so jo prehranjevali, ona pa jim je tolmačila bodočnost in jih opozarjala na nevarnosti, ki jim pretijo.

Čudo v Pustem Polju

Pri Pustem Polju je blizu kmeta Tratnika jama z imenom Mrlica. V njej so vedno bile žal žene. Rade so pomagale Tratniku na njivi. Tako hitro so plele, da jim ni bila kos nobena ženska. Ko so nekoč plele v žitu, so tega pulile in puščale plevel. Pa je bila kljub temu žetev obilna in dobra. Za pomoč so bili ljudje hvaležni in so jim radi dali jesti.

V Vratnikovi zijavki

Na Dobrovljah je blizu kmetije Kecej velika zijavka. Vhod vanjo je sredi gozda, zato jo najdejo le domačini. Tam so domovale žal žene. Kadar je zima dolgo držala, so postale lačne. Tedaj so začele klicati kmeta Dobnika: »Sej bob, sej bob!« Dobnik je vedel, da so lačne, in je hitro na-

sul boba in fižola po snegu. Ko jih ni nihče opazoval, so prišle in pobrale bob in fižol. Seveda so to dobro delo Dobniku stotero poplačale z delom med letom.

Rojenice

Ob rojstvu otroka na kateri od kmetij na Dobrovljah so prišle k novorojenčku, toda le v hiše, kjer so jih spoštovali ali pa izrecno povabili. Kmet, ki jim je bil naklonjen, je doživel srečen dan in prosil žal žene, da bi prišle prerokovat novorojenčkovo usodo.

Toda že pred njimi je bila tam »črna« žal žena, ki je povedala, da se bo kot fant utopil. Mati je bridko jokala. Pa so prišle žal žene in jo vprašale, kaj se je zgodilo. Mati je ponovila prerokbo o sinovi smrti.

Tedaj je ena med njimi dejala: »Če me boš ubogala, bo vse dobro in fant ne bo utonil. Nauči sinka, da bo vselej, ko zasliši glas zvona, pokleknil in zmolil molitev, pa bo obvarovan nesreče.«

Res je mati navajala sina k tej molitvi. Ko je odrasel v lepega moža, je bil na poti domov. Moral je prečkati brv čez hudournik, ki je hudo narastel. Brv ni bila trdna, to je vedel, toda ni bil boječ in že je hotel stopiti na brv, ko je zaslišal zvon. Hitro je pokleknil in zmolil molitev. V tem pa je deroča voda odnesla brv. Ko se je prestrašeno oziral okoli sebe, je slišal zamolkel glas: »Ura je prišla, človeka pa ni odnesla.«

Ljubosumnost Dobnice

Dobniki so bili tesno povezani z žal ženami. Ena od njih se je prihajala redno gret k Dobniku. Njegova žena je nekaj slutila in postala pozorna. Nekega jutra najde žal ženo v postelji svojega moža. Njeni dolgi zlati lasje so viseli ob postelji, pa je Dobnica stopila po škarje in jih odrezala. Žal žena brez lepih las ni enakovredna drugim in je zaznamovana. To je seveda tudi Dobnikovo »gostjo« zelo prizadelo. Izginila je in z njo vred vse druge žal žene.

Tratarjev fantek

V Bočni je kmetoval Tratar. Ko je žena povila prvega otroka – bil je fantek –, so bile zraven tudi žal žene. Ena od njih je povedala Tratarju,

da se bo fant, ko bo star dve leti, na češnji ubil. Takoj je okoli hiše posekal vse češnje. S tem je hotel preprečiti nesrečo. Toda ko je fant dopolnil dve leti, se je igral na vrtu tako, da je skakal s štora na štor. Na češnjem mu je zdrknilo, padel je in se ubil.

Pri Kosu

Žal žene so redno prihajale h Kosu v Bočni. Stari oče je ležal v zgornji sobi. Zunaj je bilo zelo mrzlo, pa tudi v izbi ni bilo kaj prida topla. Iznenada močno »zavre« (veter potegne). Domači so vprašali očeta, kaj je bilo.

Povedal jim je, da so bile pri njemu žal žene in mu povedale, da bo živel le še tri dni. Bile so lačne in so ga vprašale, če ima kaj jesti. Dal jim je boba, žal žene pa so mu svetovale, naj ga poseje. Res je to storil, čeprav je bil zelo slaboten. Spomladi je bilo boba na pretek, starček pa je res umrl, kot so napovedale žal žene.

Žal žene in klobčič

Pri Radušniku so nekoč navijali predivo. Zvečer je prišla žal žena in rekla gospodinji: »Dokler ne boš rekla konec, bo kar teklo, ko boš rekla konec, bo pa izteklo.« Drugič spet so žal žene prinesle klobčič preje in dejale: »Nikomur ne smete povedati, da ima tudi ta klobčič konec.«

Ko je prišel tkalec v štiro, je tkal in tkal, klobčiča pa ni bilo konec. Nekoč pa se je gospodinja zarekla in povedala zgodbo o klobčiču. Ko je prihodnjič tkalec tkal, je tudi ta klobčič stekel kot vsi drugi.

Ukradena deklica

Veliko časa je že preteklo od tistega dne, ko so žal žene pri Radušniku ukradle deklico.

Nič ji ni manjkalo pri žal ženah, toda močno si je želela domov. Nekoč so se žal žene pogovarjale o tem, kako bi dekcle lahko ušla. »Morala bi zlesti pod *kopino*, katere oba konca sta vraščena v zemljo,« je dejala ena izmed njih, misleč, da deklica spi.

Toda ona je vse slišala in že drugi dan srečno ušla.

Kje so žal žene

Nekoč so bivale v vseh jamah in zijavkah Zgornje Savinjske doline, menijo v Lučah. Zdaj pa so najbrž samo še v babilonskem stolpu.

Zakleta deklica

Nad Solčavo je Klemenškovo posestvo. Delu tega posestva pravijo Pekel. Tam je nekoč domači hlapec kosil. Nenadoma pristopi k njemu prekrasna deklica in reče: »Ti me boš lahko rešil, samo ne smeš se bati, kajti prišla bom kot kača; če se me boš dotaknil, bom rešena.« Deklica je izginila.

Ko je drugo jutro spet kosil, je lezla proti njemu velika kača. Hlapec bi se je moral dotakniti, pa se je tako ustrašil, da tega ni storil. Kača je žalostno spregovorila: »Tam stoji smrekica, ki bo nekoč dala les za zibelko, v kateri bo ležal fantek, Peter po imenu. Ko bo odrasel, me bo rešil. Ti, ki si tudi Peter, bi lahko to storil že danes.«

Velikanke

Zelo stare so pripovedi o žal ženah velikankah. Pravili so, da so bile tako *grobe*, da je nekoč ena od njih stala z eno nogo na Raduhi, z drugo pa na Rogatcu. V Savinji je prala *cote*.

Baje je kmetu izpod Rogatca rekla, da naj ji poda roko. Mož pa se je bal zanjo in ji pomolil dva *braneka*. Velikanke pa je mu je zabrusila: »No, močan nisi, *kšajt* pa na vse pretege.«

Ujeti pastir

Da so žal žene rade ujele katerega od pastirjev, je bilo že kar običajno. Vsak od njih si je želel pobegniti. Tako se je godilo tudi pastirju, ki so ga ujele na Raduhi. Imele so ga ujetega v jami, kjer so prebivale. Fant je nekega dne zagledal blizu jame macesen, ki je bil ves poraščen s srobotjem.

Skočil je in se obesil za srobotje in se pognal na drugo steno globeli. Tako se je rešil ujetništva pri žal ženah.

Skrivavne žene

Žal žene so res rade pomagale pri delu, toda le tedaj, ko so *taverharji* šli *južinat*. Ljudje so pripovedovali, da so bile posebno *skrivavne* bile tam pod Raduho. Če so jim za njihovo delo prinesli štruklje, so jih hitro pojedle in tiho izginile.

NAZNANILO SMRTI

Danes že težko najdete človeka, ki bi verjel v coprnice. Zelo veliko pa jih je, ki verjamejo, da se smrt svojega najbližjega naznani. V nekaterih predelih naše doline pravijo temu pojavu »dalo je cahen«, drugje pa »dalo je spomin«. Vsekakor gre za opažanja, za katera trdijo, da se še vedno pojavljajo.

Nekatere pripovedi so iz najnovejšega časa. Res je, da se veliko ne sprašujejo, kaj naj bi povzročilo razne zvoke, premike, odpiranje vrat, loputanje in nemir. Dejstvo je, da pripovedujejo takšna doživetja s strahospoštovanjem in povsem resno. Lahko bi rekli, da prepričljivo. Zelo strogo pa razločujejo strašenje od cahna oziroma spomina. O prvem pripovedujejo le redko, če že, pa le stare zgodbe.

V tem poglavju bo govor tudi o kolomonu. Prav je torej, da se z njim pobliže seznanimo. Ta knjiga je nekoč veljala za »črno«, ponekod tudi za »hudičevo«. Vsekakor so tisti, ki so jo imeli, po prepričanju ljudi z njo lahko pridobili izredne sposobnosti, tudi slabe in škodljive.

V Pleteršnikovem slovarju zasledimo za kolomon izraz »čarovniške bukve«. Knjiga je bila res črne barve, velika kot običajni molitvenik, njen naslov v slovenščini pa je bil Toje ta pravi inu tazeli Colomone-Shegen. Zvest ponatis je oskrbel Joža Glonar leta 1920. Prvič naj bi bil tiskan v Franciji leta 1321 v latinskem jeziku. Pozneje so ga prevajali, tudi v nemščino, iz nje pa menda v slovenščino. V njem lahko uvodoma preberemo tudi, »da so te bukve polne božje moči in vseh svetih in učinkovitih molitev«.

Glonarjev ponatis je neveščim starega jezika težko razumljiv. Prav zanimivo je poglavje, ki govori o ognju. Takole piše: »Spet mogočen žegen, kadar na vasi gori, ognju zapoveš ugasniti z besedami LIGA+LEVI+GOLGOT.« To pomeni v ljudskem izročilu »ogenj panati« ali drugače: ogenj ugnati ali obvladovati. Prikazana kopija naslovnice kolomona je zgovorna.

Mimogrede povejmo zgodbo o kolomonu, ki govori o Oterici s Homc. Bila je sicer znana domača zdravilka, toda imela je tudi kolomon. Nekoč je prišel k njej sosed, in kot je med znanci navada, stopil v hišo. Oterice ni bila doma. Možakar je malo posedel, ker je vedel, da ne more biti daleč, in na mizi zagledal majhno črno knjigo. Radovednost je bila

močnejša od strahu pred kolomonom. Zečel je listati po knjigi, ni pa znal pravilno ravnati z njo, kar se je kmalu pokazalo kot usodno.

V hiši so se na vsem lepem pojavili mali zeleni peklenščki. Vse več jih je bilo in moža je postalo resnično strah. Nemočno je opazoval vse več vražičkov. Kamor je pogledal, povsod jih je bilo polno. K sreči je vendarle prišla Oterica in videla, kaj se je zgodilo.

Hitro je prinesla slamnico, polno prosa, da so vražički pričeli šteti proso. To namreč najraje delajo. S pomočjo kolomona jih je nato pregnala iz hiše. Sosedu je rekla, da kolomona ne bi smela pustiti tako na mizi. Saj se ta knjiga mora skrivati, da je kdo ne bi zlorabil v hudobne namene, je še dejala.

O tem dogodku je potem šel glas po vasi in ubogemu sosеду ni nihče zavidal srečanja s vražički.

Krsta ob cesti

Podkrižnik iz Poljan je bil doma v Teru nad Ljubnem. Njegov oče Boštjan je neke noči doživel na poti domov čudno videnje. Kar tri ure je hodil z Ljubnega do doma. Od Ojzernice dalje je do kmetije vodila le pot. Malo naprej od Stenšaka je zagledal ob poti ležati krsto. Noč ni bila temna in razločno jo je videl.

Čudil se je, da bi jo kdo kar tako pustil ležati. Hotel se je prepričati, če ni privid, in je segel proti njej. Toda segel je v prazno. Krsto je razločno videl, otipati pa je ni mogel. Strmino pred seboj je hitro prehodil, tako nenavadno mu je bilo pri srcu. Ves izčrpan je doma pripovedoval svoje doživetje.

Niso še dobro končali pogovora, ko je prišla soseda z vestjo, da je mož pred pol ure umrl.

Moč kolomona

Na neki kmetiji nad Okonino je živel razgledan možki. Sosedje so vedeli, da ima kolomon, to pa pomeni, da ima zveze s samim hudičem. Na smrtni postelji se je zelo mučil, ni in ni mogel umreti. Sosedu je zauupal, zato ga je prosil, naj poišče »črne bukve« in jih zažge. Res je kolomon zgorel, mož pa je mirno umrl.

Znamenje pred prvo svetovno vojno

Stari ljudje so se še dobro spominjali cahna, ki so ga opazovali na nebu leta 1914. Vojna se še ni pričela, ko so se neke noči vrhovi Smrekovca in Komna pokazali v rdeče žareči barvi. Bilo je svetlo kot podnevi. Takoj so sklepali, da se bliža velika nesreča. Dva meseca zatem je izbruhnilo nesrečno ubijanje. Tista rdeče žareča barva pa je pomenila veliko prelite krvi.

Želja po obisku

V Poljanah je živela ženska, katere botra je hudo zbolela. Zelo ji je zaupala in vedno ji je povedala vse, kar jo je težilo. Proti večeru se je nekoč spet podala k botri na obisk. Bolnica je bila zelo slabotna, pa vendar zelo vesela obiska.

Ženska je odšla nazaj domov. Ni še dobro sedla, ko se je pojavila pred hišo močna svetloba, kot bi pripeljal avto. Toda to je bilo nemogoče, ker tedaj še ni bilo veliko avtomobilov.

Pa vendar, šla je pogledat pred hišo, kaj bi lahko bilo tako svetlo, pa razen teme ni videla ničesar. Zarana zjutraj je dobila vest, da je botra nekaj minut po tistem, ko je odšla, umrla.

Žalost za očetom

Na kmetiji nad Rečico je umrl oče. Vsi domači so zelo žalovali za njim. Posebno ob večerih so bili prizadeti. Neke noči se je starejši hčerki, ki je bila najbolj navezana na očeta, sanjalo. Zelo živo je videla očeta priti v sobo, sedel je za mizo in rekel: »Ne žalujte toliko za menoj, to me zelo žalosti in mi ne da miru.« Po teh sanjah so domači sklenili moliti za rajnim in manj žalovati.

Preroški grobar

Pred prvo svetovno vojno je bil na Rosuljah, kjer je pokopališče za Ljubno, grobar. Že vnaprej je vedel, kdo bo umrl. Ko še ni bilo vesti o smrti katerega izmed krajanov, je že kopal jamo. Ko so ga spraševali, kako in kje dobi vest o smrti, ki bo sledila, je izjavil. »Zvonček v zvoniku mi naznani bližnjo smrt.« Bajne ni nikoli kopal zaman.

Angelci so plesali

Neka znanka v Ljubiji je pripovedovala, kako so nekoč do trde noči spravljali les pri nekem kmetu na Lepi Njivi. Nihče ni pomislil, da je to bilo prav na večer pred vsemi svetimi. Ko so prispeli do hiše kmeta, so vsi videli plesati v krogu skupino belih postav. Kmalu, teden dni pozneje, si je domači sin vzel življenje.

Ropot na podstrešju

Okoli leta 1975 so doma v Rovtu mirno spali trije odrasli in dva otroka. Ponoči jih je zbudilo močno ropotanje na podstrešju hiše. Kmalu je to prešlo v trušč, kot bi valili sod z ene strani podstrešja na drugo. Po kakih desetih minutah se je trušč umiril. Pa so pred hišo slišali, kot bi grude zemlje padale na krsto.

Noč je bila mimo, ko so malo zaspali. Zjutraj so na podstrešju vse pregledali in niso našli nobenih sledov. Opoldne je poštar prinesel vest, da si je bližnji sorodnik sodil sam.

Spomin je dalo

Tako rečejo v Solčavi, kadar opazijo kaj nenavadnega. Nekateri pa temu pravijo, »da so čuli spomin«. V neki hiši sredi Solčave so malo pred smrtjo stare matere slišali pred hišo korake, in ker je bilo zelo mrzlo, je bilo slišati tudi škripanje snega. Pred vhomom je sledilo stresanje snega s čevljev, toda v hišo ni bilo nikogar.

To je bilo kmalu po drugi svetovni vojni, ko je bilo še precej domov v Solčavi zgrajenih napol. Zato so s ceste slišali prav vse šume. Domači so takoj sklepali, da je umrla stara mama.

Prometna nesreča

Solčavan je imel prijateljico nekje v spodnjem delu doline. Sredi dopoldneva je hotel prižgati ogenj v štedilniku, pa je vžigalica vsakič ugasnila.

Vzel je svečo, da bi z njo podkuril, toda tudi ta je ugasnila. Kadar

sveča potem pretirano smrdi, pomeni v ljudskem izročilu nesrečo. Komaj uro pozneje je možakar dobil sporočilo, da je njegova izvoljenka v prometni nesreči izgubila življenje.

Kup desk se je podrl

V okolici Luč so neke noči razločno slišali, kot bi se zunaj pri ovčjaku podrl kup desk. Seveda so šli do ovčjaka, ker so mislili, da so objestni mladeniči razmetali tam zložene deske. Toda nič takega niso videli. Že dopoldne naslednjega dne so dobili sporočilo, da je umrl gospodarjev brat.

Zabijanje krste

Velikokrat so ljudje slišali zvoke, kot bi zunaj hiše zabijali krsto. Tedaj je bilo tako, da so morali krsto pred pogrebom zabiti z žebli. Ko je v Primožu bilo slišati zabijanje krste, so domači vedeli, da je nekdo od sorodnikov umrl. Res so izgubili očeta, ki je padel v vojni.

Oče se je vračal

Na neki kmetiji blizu Mozirja je sin za pravkar umrlim očetom prevzel posestvo. Ponoči je opazil čudno prikazen. V sobi, kjer je pred njim spal pokojni oče, je zdaj spal mladi gospodar. Slišati je bilo šum, nato pa je videl obrise očetove postave, ki je sedela za mizo in gledala v listine.

Iz tega so domači sklepali, da je morda kje zapisano kaj, česar do zdaj niso upoštevali. To so imeli za znak, da preverijo oporoko. Nič niso opazili, vendar so sklenili moliti za očetov mir. Potem je »očetova duša dobila mir«.

Ropot na podstrešju

Ko je umrla sorodnica neke kmetice na Lepi Njivi, so podnevi, med obedom, na podstrešju zaslišali glasen ropot. Ogled podstrešja ni razvozlal vzroka za ropot. Vse je bilo na svojem mestu. Domačim je bilo jasno, da gre za *cahen*.

Klici

V hiši v Ljubiji sta delali mati in hči. Slednja je bila šivilja in je šivala, mati pa je bila v kuhinji. Nenadoma je hčerka zaslišala, kako jo je nekdo poklical po imenu. Mislila je, da jo kliče mati, zato je šla v kuhinjo in vprašala mater, kaj želi. Toda mati je ni klicala.

Pozneje sta izvedeli, da je dobra znanka, ki je ležala v bolnišnici v Topolšici, pred smrtjo želela govoriti z njima. Umrla je v času, ko sta slišali klic.

Ženske z belimi rutami

V oklici Ljubnega so pri Anzeljnu ob smrti katerega od sorodnikov večkrat opazili hoditi proti hiši skupino žensk z belimi rutami na glavi. Domači so sprva mislili, da gre za *taverharice*, ki se vračajo z dela. Toda čudno, prizor so videli vedno ob času, ko se je na polju še delalo. Kmalu so ugotovili, da gre za cahen ob smrti sorodnika ali znanca.

Nekaj je padlo

Pred davnim časom je imel stari Brinjevec posestvo Rčovo v Lučah. V hiši na kmetiji je bivala Nacetova Franca. Spala je v zgornjih prostorih. Neke noči je slišala, kot bi nekaj težkega padlo s stropa. Od strahu se je pokrila čez glavo.

Iste noči je v spodnjih prostorih slišal njen oče, kako je nekdo stopil v hišo in sedel na stol, ki je po navadi škripal. Tudi tokrat je bilo slišati škripanje. Prav tiste noči je Brinjevec na Rečici umrl.

Sij v kapelici

V Podvolovljeku je nasproti Riharskega mostu kapelica. Po videzu mora biti zelo stara. Zgodilo se je, da je Riharska mati v veži padla in se poškodovala. Potem je leta dolgo hirala. Nekega novembrskega popoldneva, bilo je že mračno, se je domača deklica vračala iz šole.

Ko je zavila čez most v strmino, je nenadoma zagledala v kapelici sij, ki je postajal vse močnejši. Hitela je domov povedat, da v kapelici gori. Ko so stopili pred hišo, niso videli ničesar, kar bi kazalo na ogenj v ka-

pelici. Domača hčerka je takoj zajokala, saj je slutila materino smrt. Res je še tiste noči umrla. Vse to se je dogajalo po drugi svetovni vojni.

Odprto nebo

Okoli leta 1931 sta domačina, Marko Moličnik in Viktor Podbrežnik, nosila hrano za kočo na Korošici. Odpravila sta se pozno zvečer, da bi do jutra bila pri koči.

Nista še bila povsem pod Tratico, ko je postalo izredno svetlo, tako kot bi sijalo sonce sredi dneva. Celo sij v Lučnici, daleč v dolini, sta razločno videla.

Vsa prestrašena sta pospešila korak do *olcerske* bajte blizu Planice. Tam sta legla na deske in čakala jutra, saj ponoči po tem doživljaju nista hotela nadaljevati poti. Ko sta stopila pred kočo še v jutranjem mraku, je bilo videti rahel sij le še nad Remšetovo kmetijo. Tam je ponoči umrl gospodar.

Črn ptič

Bilo je leta 1955. Kristinin sin z Mlakarske kmetije je služil vojaške v Titogradu. Ponesrečil se je in umrl v Črni gori. Doma so čakali na to, da ga v krsti pripeljejo domov. Bila je kar številna skupina ljudi, med njimi tudi pokojnikova nevesta iz Velenja.

Pa prileti skozi okno velik črn ptič in pri tem razbije steklo, sede na roko dekletu in jo močno kljune v roko. Vsi so prizor videli, razložiti pa si ga niso znali.

Drva se podrejo

Najpogosteje je dalo cahen tako, da so se podrla drva. Seveda se dejansko niso, le slišati je bilo, kot da so se zložena drva zrušila. To pa je pomenilo smrt v družini.

Sova blizu hiše

Še danes ljudje s strahom poslušajo ukanje sove v bližini hiše. To naj bi pomenilo, da bo nekdo v hiši v kratkem umrl.

Krt in smrt

Če krt blizu hiše pretirano rije, pomeni, da bo nekoga iz hiše »zri-nil« v smrt.

Pes koplje

Če pes nenehno koplje jame, je treba ugotoviti, v katero smer so izkopane jame. Tam bo kmalu smrt v hiši.

Vrani nad domačijo

Vrani, ki se derejo nad določeno hišo in se tja tudi stalno vračajo, napovedujejo pogin v domači čredi.

Mrlič in oči

Če ima mrlič na mrtvaškem odru odprte oči, vabi za seboj.

Slama in dim

Ko po žetvi sežigajo slamo na njivah, opazujejo, kam nese dim. Tam bo v družini še isto leto mrlič.

Pes tuli

Če pes tuli v zrak, naznanja ogenj, če v zemljo, pa bo v kratkem nekdo od domačih umrl.

Svinja se valja

V Šmihelu so pri Lesjaku, tako je pravil stari oče, doživeli dogodek, ki si ga niso znali pojasniti. V svinjaku se je po tleh valjala svinja, pod seboj pa je imela kuro.

Domnevali so, da gre za cahen. Res so še istega dne dobili sporočilo, da je umrla teta, ki je bila med otroci še posebej priljubljena.

Udarec na okno

Pri Lesjaku v Šmihelu so imeli teto, ki je živela v Dolu. Neke noči so vsi, prebujeni iz spanja, razločno slišali udarec po oknu. Pogovarjali so se, kdo je umrl, saj je to nedvomno bil cahen. Ko so zjutraj srečali soseda, jim je povedal, da je ponoči umrl mož njihove tete v Dolu.

Klic »halo«

Pri Sabodinu v Krnici je mati kuhala kosilo, ko je stopil v kuhinjo neznanec in vprašal, kje so drugi. Kot se je pojavil, tako je tudi iznenada izginil. Zunaj pa je bilo slišati klic »halo«. Ko je mati stopila pogledat, kdo kliče, ni bilo nikogar. Ob tem času je umrla dobra sorodnica, ki je pogosto prihajala na obisk.

Premikanje klopi

Pozimi je bila po navadi družina v *hiši*, saj je le v tem prostoru bilo toplo. Vsak je opravljal svoje delo. Vsi hkrati so slišali, da se v kuhinji premika klop. Vedeli so, da tam ni nikogar, zato so postali pozorni.

Ko so pogledali v kuhinjo, je stala klop na svojem mestu. Prav tedaj je umrla soseda, ki je pogosto sedela na tej klopi.

Lenčka je umrla

Otroci so se vračali iz šole domov. Tiste čase so morali peš iz Luč do Krnice. Na poti so slišali neznan glas, ki jih je nekaj časa spremljal. Strah jih je bilo, saj je bil že mrak. Niso pa vedeli, da je malo pred tem umrla njihova sošolka Lenčka.

Bela gmota

Pri Hribskem mlinu so opazovali, da se proti mlinu vali neka bela gmota. Sprva so mislili, da je megla. Toda gmota se je valila, kot bi bila velika kroglja.

Kmalu pa je vse skupaj izginilo. Doma so jim povedali, da je umrl stric, ki so ga zelo cenili.

Človek s sekiro

Pri Goltnikovih so nekega večera opazovali, kako se odpirajo vežna vrata. Med vrati so zagledali postavo s sekiro. Prav tedaj je umrl vaški tesar.

Vrata so se tresla

Pri Goltnikovem sosedu so zbrani domači videli, da se vrata v sobo tresejo, kot bi bil zunaj hud vihar. Tudi slišati je bilo podobne zvoke. Šli so pogledat okoli hiše, pa je bila mirna, jasna noč. Vse je bilo mirno. Niso še bili dobro v hiši, ko jim je sosed sporočil, da mu je umrla žena.

Svetlo je postalo

Na kmetiji v Teru so imeli bolno staro mater. Da bi lažje prišli do nje, so v veži pustili goreti *karbitovko*. Tiste čase še niso imeli elektrike. Drugi družinski člani so v *hiši* opravljali razna dela, vrata v vežo pa so imeli odprta, da bi slišali, če bi klicala stara mati.

Nenadoma je svetilka v veži pretirano zasvetila in zaslutili so, da je z materjo nekaj narobe. Našli so jo v zadnjih vzdihljajih.

Odprta vrata kašče

Na isti kmetiji v Teru je bilo. Pozimi je k hiši prišel rokodelec v *štiro*, kot je bil običaj. Tedaj se je vse živo zbralo v hiši, da bi prisluhnili pripovedim. Zunaj je pes besno zalajal in slišati je bilo, kot bi se vrata kašče odprla in spet zaprla. Gospodar je vedel, da je kašča zaklenjena, zato so se bali, da je kdo vlomil. Šli so pogledat, vendar je bilo vse v redu. V nekaj dneh so dobili vest, da je sin v tujini umrl.

Otroški jok

V Florjanu je v hiši ležal mrlič. Kot je v navadi, so ob njem bedeli sosedje. Vsi so zaslišali v veži otroški jok. Otrok pri hiši ni bilo, zato so ljudje ugibali, kaj neki ta cahen pomeni. V kratkem je umrl še en član družine, bilo je namreč v času, ko je v teh krajih razsajala griža.

Spremljalo jo je

Bilo je v Rovtu. Neka ženska se je vračala iz Šmartnega peš domov. Malo pred domačo hišo je ob sebi zaslutila spremljevalca. Šum je izdajal, da nekdo hodi ob njej. Mislila je, da je kaka žival, zato je zaklicala »všič«, da bi jo pregnala. Tedaj se je v zraku pojavila luč, ki se je oddaljevala. Prestrašena je prispela domov, ko so se pravkar odpravljali k sosеду, kjer je umrl oče.

Krsta v zraku

V Spodnjih Krašah se je neka ženska zastrupila s tabletami. Domači so jo iskali, pomagali pa so tudi sosedje. Del iščočih je videl malo nad glavami krsto. Tedaj so vedeli, da je ni več med živimi, saj je to bil cahen, da je umrla. Res je bilo tako.

Žvenket stekla

V Gornjem Gradu sta zakonca počivala. Noč je bila mirna, ko so zažvenketala stekla v oknu. Mislila sta, da nekdo kliče oziroma trka po oknu. Šla sta pogledat okoli hiše. Nič nista videla. V pismu, ki sta ga dobila nekaj tednov pozneje, sta izvedela, da je tisti večer v Ameriki umrl ženin oče.

Oglasila se je

Bilo je leta 1941 v Gornjem Gradu. Ko so v spalnici ugasnili luč in legli k počitku, so slišali neko kraspanje po okenski žični mreži in po zunanji polici. Zunaj niso videli nikogar. Ko so dobili obvestilo, da je v Celju umrla draga sorodnica, so vedeli, da se je na ta način oglasila.

Stava drv se je zrušila

Stari oče pri Mavričevi hiši je ležal na smrtni postelji. Že prej so se dogovorili, da bo sosed preoblekel mrliča. Ko je oče umrl, se je Mavrič odpravil do soseda, da ga obvesti o očetovi smrti. Toda ta je bil že pripravljen na odhod, rekel je: »Sem vedel, da je oče umrl, saj se je zrušila stava drv v moji drvarnici.«

Cahen pri Grosu

Nad Radmirjem je zaselek Birše, kjer je domačija Grosovih. Pred drugo svetovno vojno je okoli 4. ure zjutraj zelo močno potrkalo na okno. Slišati je bilo zelo razločen klic: »Gros, Gros!«

Oče je tedaj že bedel in je hitro skočil na plano, da bi videl, kdo si je dovolil šalo. Toda nikogar ni bilo najti okoli hiše. Tudi mati in nekaj otrok je vse to doživelo v budnem stanju. Oče je proti večeru odšel v bližnji graben, kjer so Grosovi pobirali les, ki ga je prinašala voda.

Spremljal ga je sin Lojze. Ko sta hodila ob vodi, sta naletela na moški klobuk. Oče se je ozrl proti vrhu, od koder bi lahko priletel klobuk, in videl ob bukvi človeka. Videti je bilo, kot da gleda v drevo. Na klice ni nihče odgovoril. Zato je oče šel proti človeku in opazil, da je obešen. Domači so moža že dva dni iskali. Kakšno naključje je gnalo Grosa v graben!?

Krt pod pragom

Če pod pragom rije krt, bo kmalu v hiši smrt.

DIVJA JAGA

V ljudskem izročilu so še posebej zanimiva pripovedovanja o divji jagi. Pripovedujejo, kako je slišati topot konjskih kopit, zvoke lovskih rogov, vpitje lovcev, vmesne strele, lajež psov, ki ženejo divjad, ob tem pa hud piš, kot bi šlo za vihar.

Vsebinsko so pripovedi v vseh predelih doline enake, in tudi to, da je največja verjetnost za divjo jago na kvatarno soboto med enajsto in dvanajsto uro ponoči.

Baje je nekoč veljalo, da v tem času ni šel na lov noben lovec. Kajti če ga divja jaga zaloti ali če zaide vanjo, se mu slabo piše. Ponekod, zlasti v okolici Gornjega Grada, pa poleg kvatrne sobote omenjajo tudi »mlade sobote«, to je prva sobota po mlaju.

Po navadi opisujejo, da gre divja jaga z griča na grič ali iz gozda v gozd. Veljalo je, da mora tisti, ki ga jaga vendarle zajame, stati mirno in čakati, dokler lajež ne utihne.

Kako zvesto opisujejo ljudje potek nekdanje oblike lova, je naravnost presenetljivo. Človek bi skoraj verjel, da gre za natančno izročilo iz časov, ko so podložniki morali poleg telesne opravljati še lovsko tlako.

Tu so bili gonjači in izpostavljeni na milost in nemilost podivjanim zverem, ki jih takrat v naših gozdovih ni manjkalo. Morda je to drzna domneva – ali pa tudi ne!

Divje jage ne opisujejo v vseh predelih doline. Ponekod se o tem sploh ne pripoveduje. Vprašanje je, ali je torej pozabljeno ali pa sploh ni bilo znano.

Robanov Joža – Jože Vršnik, ki je zapustil bogate zapise ljudskega izročila predvsem za solavski predel, omenja tudi divjo jago.

V knjigi Preproste zgodbe s solčavskih planin (Celje 1978) je zapisano njegovo mnenje o udeležencih take jage: »V divjo jago so po smrti obsojeni tisti, ki so z lovom oskrunili kvatarno nedeljo, ko je lov prepovedan, pa tisti, ki so lovili na mlado nedeljo, to je prvo nedeljo po mlaju, ko je lov brezuspešen, in še tisti, ki so zaradi lova v nedeljo ostali brez maše. V pse v divji jagi so obsojeni tisti, ki so divjad mučili s slabimi strelji, in tisti, ki so lovili na zanke in slabe pasti, kjer se je žival dolgo mučila in počasi umirala«.

Divja jaga pod Šentlenartom

Kmet Tomažič je imel pod Šentlenartom (nad Železno Kaplo) svoj mlin. Na neko kvatarno soboto je krenil proti mlinu z mehom žita na hrbtu. Doma so potrebovali moko, pa je nameraval žito zmleti. Seveda se je medtem že znočilo in pravkar se je napotil proti domu, ko je od daleč zaslišal divjo jago.

Hitro je stopil pod kap mlina in se tesno stisnil k steni. Kljub temu pa je del stegna molel v noč. Moral pa bi biti povsem zakrit pod kapom, saj je moč divje jage segla vse do hišnega kapa.

Vedno bližje je prihajal trušč divje jage, ko pa je bila že prav blizu, je Tomažič začutil v stegnu ostro bolečino, kot bi nekdo zarezal v nogo. Ko je bilo vse mimo in je bila noč spet mirna, je prikrevljal do doma. Komaj ga je nesla boleča noga. Zdravil se je, kot so takrat pač zmogli, z domačini zdravili. Nič ni pomagalo, bolečina je ostala in postajala čedalje hujša.

Podal se je k župniku po nasvet. Ta mu je svetoval, naj gre na isti dan ob isti uri ob letu k mlinu in se postavi točno na mesto, kjer je stal usodne noči.

Kmet je ravnal po nasvetu župnika. Kmalu je zaslišal divjo jago, in ko je bila tik ob njem, je slišal glas: »Lani sem tu zapičil sekiro, letos jo bom pa vzel.« Spet je postalo vse mirno, Tomažič pa ni imel več bolečin v nogi. Zdrav je prišel domov.

Divja jaga v Grohotu

Pod Raduho so lepi pašniki. Poleti so polni živine, ki se tam pase. Dva pastirja sta si v koči kuhala večerjo, ko zaslišita pod Raduho lajanje psov in strele iz pušk. Vedela sta za divjo jago in nemalo sta bila prestrašena.

Ko se je divja jaga hitro približevala koči, je pastir svojega prijatelja nagovoril, da ustrelji skozi okno, saj ima blagoslovljen smodnik.

Pastir je ubogal in skozi okno ustrelil prav tedaj, ko je bilo slišati jago pod oknom. Zvečer si nista upala iz koč, zato sta šele zjutraj pogledala naokoli, če je kaj sledov divje jage. Našla sta del moškega trupla, in to le do pasu.

Divja jaga v Podvolovljeku

Na kresni večer je marsikje divja jaga. Tedaj hrumi, da je kaj. Slišati je kot vihar, pa tudi razločno slišiš konjski topot, tako, kot so nekoč s psi in gonjači lovili divjad. Gorje pa tistemu, ki je zašel v divjo jago.

Neki lovec iz Luč je pozabil na to nevarnost in prav na kresni večer je šel na lov. Kar kmalu je zaslišal divjanje jage. Pritajil se je na neki štor in čakal, da bo nevarnost prešla. Toda za seboj je zaslišal besede: »Tu bom pustil sekiro.« Ob tem je začutil v rami hudo bolečino, kot udarec s sekiro.

Videl ni ničesar niti ni opazil rane ali krvi. Podal se je k župniku po nasvet, kaj naj stori, saj zaradi bolečin v rami sploh ni mogel delati. Župnik mu je svetoval, naj gre ob letu ob istem času sedet na isti štor. Res je storil tako.

Ko je divja jaga pridvela mimo njega, je nekdo rekel: »V ta štor sem zapičil sekiro in jo bom spet vzel.« Bolečina v rami je mahoma prenehala in lovec je zdrav krenil proti domu.

Strah na Dobrovljah

Na mozirskem delu Dobrovelj je kmetija Kecej. Pred davnimi leti so oče in dva sinova doživeli divjo jago. Vsi trije so spali v izbi, ko je zunaj nastal *buč*, kot ga še niso slišali. Tudi pokalo je, kot bi streljali. Najprej so rekli, da gre za fante, ki z biči pokajo, potem pa so slišali še topot konj.

Tedaj so se spomnili pripovedi starega očeta o divji jagi. Vedeli so, da doživljajo nekaj takega. Od strahu so se pokrili čez glavo. K sreči je hrup kmalu utihnil. Ko so o tem pripovedovali domačim, je stara mati dejala, da so prejšnje čase pogosto slišali divjo jago in da se ji je treba izogniti.

V Trnavčah

Pri Hudobrezniku na Brezju nad Mozirjem pripovedujejo, kako so nekoč ljudje veliko govorili o divji jagi. Tudi v dolinskem močvirnem delu, okoli vasi Trnavče, so je podila z veliko hrupa. Nikoli pa ni bilo slišati, da bi kdo od vaščanov naletel na divjo jago, ko je bil zunaj na travni-

ku ali v gozdu. Baje so se ljudje zavedali nevarnosti divje jage in so se ji izogibali.

V Migojnicah

V okolici Rečice so pogosto opazali divjo jago v Migojnicah. Velikokrat so jo doživeli fantje, ki so ponoči hodili k dekletom v vas. Neke noči so opazovali celo divji ples coprnice in vragov. Baje se jim je izpod nog kar iskrilo, tako divje so se vrteli.

VEROVANJA

Naše ljudsko izročilo je v tem pogledu še posebno bogato. Ne gre toliko za množico raznih rekov, ki temeljijo na verovanju. Bolj je zanimiva vsebinska plat. Ta je včasih duhovita, dostikrat vraževerna, največ pa je posledica dolgoletnih izkušenj. Naš človek je bil kmet, navajen vsega hudega v tlačanski dobi. Vseskozi se je boril z naravo, z njo je živel, iz nje se je preživljal. Zato je videl v njej vso mogočnost in zato jo je tudi božansko častil.

V trdem hribovskem življenju je naš kmet postal navezan sam nase in na sosedsko pomoč. To pa ne pomeni, da bi bil zaprt vase. Ne, imel je svoj prav, to pa se je zrcalilo v poštenju, ki je prihajalo povsod do izraza. Dogovor je bil sveta obljuba, ki je veljala! K temu dodajmo še posebne okoliščine, v katerih so živeli hribovski ljudje, ko do njih ni bilo cest in ko niso znali ne pisati ne brati, ampak so znanje prenašali iz roda v rod. V šole jih zaradi oddaljenosti veliko sploh ni zahajalo. Vse to je vplivalo na značaj teh ljudi.

Zakaj poudarjamo »hribovce«? Zato, ker se je prav med njimi najbolj ohranilo vsakovrstno ljudsko izročilo. To ni naključje. Pomislimo le na način poselitve hribovskih zaselkov. Kmetija je od druge oddaljena, ni strnjenih naselij, redke so vasi, kot je denimo Šmihel nad Mozirjem, ki slovi kot strnjena vas že od nekdaj. Druženje teh ljudi je bilo mogoče le ob cerkvenih obredih in družinskih praznikih. Mladi so prirejali razne zabave v malem, ko so imeli *jajčarijo* ali *svečarijo* ali kako *gavdo*, kot so rekli naključnim srečanjem v kateri od domačij. Morda je ta dolgoletna zaprtost ohranila v hribovskem prebivalstvu določene lastnosti, ki jih še danes ločujejo od *poljancev*.

Kot bo mogoče ugotoviti iz vsebine verovanj, so ta lahko v zvezi z običaji, verskimi čustvi, vremenom, lahko so pa tudi povezana z zdravjem oziroma zdravilstvom. Sem spadajo razni zagovori nekdanjih zdravilcev. Tu velja poudariti, da domače zdravilstvo še ni povsem zamrlo, da med našim prebivalstvom še vedno najdemo zagovarjalce. Tudi to je neke vrste verovanje, saj je prav slednje temelj uspeha.

Nekaj primerov verovanj

Kost žeganega mesa lahko varuje domačijo. Najprej jo zataknejo

za streho hiše, ko pa prekopljejo vrt, jo zakopljejo v gredo, da bi dobro in obilno rodila.

Na telovo odlomijo veje bližnjega drevesa in jih shranijo. Ko se pripravlja k nevihti, jih zažgejo v ognjišču, da dim prežene ujmo.

Na kvatarno soboto ni smela gospodinja vreč_i odpadne vode skozi vrata, če se v njej ni umila. Kajti lahko bi se ji prikazal vrag.

Moški na kvatarno soboto niso smeli namastiti čevljev, ker bi jih potem lahko vzel vrag.

Če je gospodinja zamesila testo za kruh in se je bala, da bi se ji skazil, je vlila vodo v zmes skozi hlačnico moških hlač. Tak kruh je bil okusnejši.

Velikonočni ogenj je morala čuvati dekla vse do prihodnjega blagoslova čez leto dni. Če ji je ogenj ugasnil, je morala pobrati culo.

Če je dekla pazila, da ji pri umivanju mize ni padla kaplja vode na tla, je ob letu dobila dodatno obleko.

Na kresni večer so položili šentjanževo rožo na okno. Po potrebi so z njo kadili bolnega otroka.

Za vsakim sumljivim človekom je gospodinja vrgla vrč vode, da ne bi mogel storiti kaj zlega domačiji.

Če je bilo ob pustu dosti beračev, se je obetala dobra letina.

Na veliko soboto postavijo košaro z žegnom na stolicu pred hišo. Kuram pa tedaj vržejo pest zrnja, da jih ne bo videl jastreb.

Košaro z žegnom je pomagal nositi iz cerkve hlapec. Hiteli so; tisti, ki je bil prvi doma, je zagotovil vse obete za dobro letino.

Na veliki četrtek so jedli »zadnjo večerjo«. Obvezno so bili v predelu Gornjega Grada za večerjo maselni pšenični štruklji; potem veter ni trgal streh.

Na veliki teden se ne sme delati plotov, ker bi iz zemlje, v katero z železnim drogom naredimo luknjo, pritekla kri.

Proti toči so zvonili z blagoslovljenim zvončkom, da bi se oblak usmeril drugam.

Na telovo vtaknejo v zelnik vejico z drevesa ob oltarju za procesijo, da zelje ne bo »krofasto«.

Dan pred telovim postavijo v proso, ki šele zeleni, tri smrekice, da bo proso visoko.

Kadar krava »pometava« in kaže na težek porod, ji dajo pest božičnih otrobov, da bo kravi lažje in porod srečen.

Svinje rada ziza mora. Tedaj je treba pod svinjskim vampom z ostrim nožem potegniti gor in dol. Če ni pri roki noža, velja tudi potegniti s čevljem tik pod vampom.

Na pepelnico so temeljito oprali (preribali) vso hišo in vso posodo. Potem ne bo bolezní v hiši, otroci pa bodo bistrí.

Proti tegobam more v svinjskih hlevih se branijo tako, da narišejo na vrata morsko nogo.

Včasih so klali vse svinje hkrati. Slanino (boh) najmanjšega prašiča zavijejo tako, da je koža povrhu (zunaj), denejo v lončeno posodo, na vrh pa tri žareče kose oglja. Tako za dobo enega leta umorijo moro.

O vseh svetih so pred cerkvijo kmetje dajali kose kruha revežem in beračem. Potem ga tudi doma ni zmanjkalo.

Da svinje ne zbolijo za *urkom*, podarijo desno kračo največje svinje beraču ali še raje beračici.

Na *veliko gospodnico* ne sme nihče plezati na drevo, ker je tam strupena kača.

O svetem Jerneju so posebno zdravilne rože: pelaj, šentjanževka, *ajbiš* in majaron.

Če sreča svatovski sprevod na poti v cerkev voz s konjsko vprego, pomeni za novoporočenca veliko srečo.

Noseča ženska ne sme pri klanju prestrezati krvi, da se ne bi otrok nenehno drl.

Nosečnica ne sme kropiti mrliča, sicer bo otrok vedno bled in upadel.

Nosečnica ne sme vzdigovati škafa tako, da vtakne palec v uho ročaja, da ne bi bila posteljca priraščena.

Porodnici zelo škoduje svetloba, zato je treba okna zastreti.

Oče porodnice mora med porodom moliti iz molitvenika med hojo okoli hiše, mož pa v hiši rožni venec. Potem bo porod dobro potekel.

Pred porodom se plača za mašo. Hitreje, ko jo mašnik bere, hitrejši bo porod.

Tista ženska, ki veliko hodi po hribih, težje rodi.

Da bi ugotovili, če bo novorojenček gospodar v hiši, so ga položili na prag. Če se je obrnil proti vratom, bo gospodaril, če pa proti poti, bo šel v svet.

Dojenčka zavijejo v staro oblačilo, da mu bo pozneje v življenju pristajala vsaka obleka.

Ko nesejo dojenčka h krstu, mu vstavijo med povoj košček starega hodnega platna, da se mu bo v življenju vsaka obleka *ušikala*.

Da bo porod lažji, zaužije nosečnica vsako jutro malo soli z mrzlo vodo. Potem ima otrok drobne kosti in ne bo rejen.

Otrok bo imel lepe lase, če ga takoj po porodu ne umijejo po glavi. Najbolje je, če ga mati z lastnim mlekom očisti po laseh.

Prvo vodo, v kateri umijejo dojenčka, uporabijo za preganjanje *grilov*.

Ko dojenčka umijejo, preden ga nesejo h krstu, se v tej vodi splaknejo še drugi otroci, da ne bi dobili srbečice.

Pri prvi kopeli novorojenčka dajo v vodo rožni venec in nekaj kovancev, da bo bogat in da bo pobožen.

Porodnica, kateri ob porodu ni šla posteljica, je morala sestiti na svinjsko gnezdo v svinjaku.

Perilo dojenčka se ni smelo pobirati o mraku, da ne bi z njim prišla v hišo mračina. Pobirali so ga še pri dnevu.

Doječa ženska ni smela gledati čez hribe, ker bi ji lahko mleko usahnilo.

Ko odrežejo po porodu popkovino, malo počakajo, da rahlo krvavi. Potem otroka ne muči grizenje v trebuhu.

Če dojenčka mora *ziza*, obesijo nad zibelko ogledalo, da se mora sama sebe ustraši.

Porodnica pred očiščenjem ne sme daleč od hiše, da je ne bi zajela nevihta s točo.

Dojenčka se pred letom starosti ne striže, ker dobi trde lase. Take pa imajo hudobni ljudje.

Ob bolniku, ki umira, molijo za srečno zadnjo uro. Da odženejo skušnjave, škropijo s krstno vodo. Paziti pa morajo, da ne pade kaplja te kraljeve vode po tleh, saj bi to bil hud greh.

Mrlič, ki ima odprte oči, vabi za seboj druge domače.

Tisti, ki na poti v cerkev je, naj računa, da bo njegova krsta na pogrebni poti škripala.

Kadar kdo umira, ne smejo prinesiti otrok v bližino. Otrok vse vidi in bi se lahko hudo prestrašil in postal potem živčen.

Po smrti ustavijo v hiši vse ure, kajti čas se je pokojniku iztekkel. Zagrnejo zrcala, da se v njih ne bi gledal hudič.

Mrliča dajo na *pare* (postelja, deske ali plevnica). Umivajo ga sosedje, obriti pa ga smejo le z njegovo britvijo.

Pri vsakem mrliču je nekdo določen, da nosi križ na pogrebu. Ta tudi ponuja sosedom, ki ob mrliču bedijo, kruh in pijačo. Pozneje dobi obleke umrlega.

Kadar je mrlič v hiši, se na polju ne dela, ker bi bil pridelek ogrožen.

Mrtvega najprej pustijo eno uro »počiti«. Nato ga položijo na klop, da se zravnja. Krive postave ne sme v onstranstvo.

Kdor želi, da ga ne bo več strah pred mrličem, mu mora stisniti roko.

Na poti na pokopališče pogrebci ne smejo počivati.

Ko krsto pred hišo povežejo, pričnejo moliti. Molijo, vse dokler je domača zemlja. Nadaljujejo spet malo pred cerkvijo.

Krsto z mrličem postavijo v cerkev. Tedaj smejo sestiti le odrasli. Otroci morajo stati ob krsti.

V cerkvi in v samem sprevodu velja določen vrstni red pogrebcev. Tega se držijo, da ne užalijo spomina pokojnika.

Prej ko zabijejo krsto, pazijo, da ne bi kdo vanjo vrgel denarja, saj bi to prineslo hiši veliko nesrečo.

Posebno v Gornjem Gradu imajo ljudje težave s hudim vetrom. Da bi veter pomirili, so na okna nastavili malo žegnane soli.

Pod Črnivcem so verjeli, da je divjanje vetra znak, da je veter lačen. Zato so imeli pri vsaki hiši božične otrobe. Najmanjši od otrok je moral nesti slamnico z otrobi na travo pred hišo. Tako so dali vetru jesti, da ni trgal streh na hišah.

Na dan svetih treh kraljev so vrgli v studenec košček božičnika, da studenec ne bi usahnil.

Kresni večer je bil od nekdaj povod za ljudsko domišljijo. Na ta večer so zatakneli za vsak srp, ki je visel v kašči, po eno belo rožo. Če je katera od njih do jutra povsem ovenela, je pomenilo, da bo tisti, ki žanje s tistim srpom, v kratkem umrl.

Ob vihnem vetru so verjeli, da se je nekdo obesil.

Ko je zvonilo za večernice, je moralo biti opravljeno delo v hlevu. Ko je zvonilo za večno luč, pa je moralo biti vse opravljeno tudi v hiši.

Žanjica v snop ne sme povezati *neteka* (potrošnika ali cikorje), ker bi kruh iz te moke ne teknil.

Ponekod so med obredom dajanja otrobov vetru peli: »Dobri veter, pojdi jest, *pôl* pa pojdi k svoji ženi spat.«

Kadar je *namežnik* (božičnik) v prtju zavit na mizi, se ga otroci ne smejo pritakniti, ker lahko potem dobijo hude ture.

V spomin na lakoto, ki je včasih morila po naših krajih, sušijo med postom repine olupke. Na veliko noč so jih zaužili kot prvo jed v juhi.

Skleda, v kateri je bila voda, s katero so umivali mrliča, je morala biti počena. Po *opravilu* so jo zdrobili na drobne kosce in raztrosili po domačem gozdu.

Vse lesene predmete, ki so bili v sobi, kjer je ležal mrlič, nesejo po pogrebu na plano in jih poškopijo z mrzlo vodo, da se duša pokojnika ne bi »matrala«.

Tisti, ki mrliča obrije, dobi v dar njegovo *fajfo* in britev.

Ob hudem vetru je ponekod gospodar stopil pred hišo in iztegnil dlan, v kateri je imel prgišče otrobov in papirnat denar. Če je veter oboje odnesel, se bo tudi pomiril.

Med ženskami je prevladovala vera, da lažje rodijo, če zadnje mesece pred porodom pijejo čaj iz metlike, fig in rožičev.

Fant, pri katerem so po porodu opazili na vratu »žnuro«, bo vojak.

Če se otrok prevrže na obraz, ne bo dolgo živel.

Otrok je lahko bil ob prvem kopanju bolj sivkaste barve; rekli so, da je »prunten«. Tedaj so hitro dodali vodi kravje mleko, posteljico pa zakopali v vrt.

Rekli so, da kjer ni pastirja, Bog pase.

Ženska, ki nese novorojenčka h krstu, med potjo ne sme na stran. Otrok bi potem vodo težko držal.

Svinja ne sme dobiti nič pšeničnega. Žalili bi Kristusa, ki je delil pšenični kruh.

Ko se živina umakne s planine, pričnejo škratje žvižgati in nihče ne prenese tega trušča. Zato po kvatrni nedelji ni dobro hoditi v planino.

Da bodo voli med prvim oranjem močnejši, jim, preden jih vprežejo, dajo košček *božičnika*.

Na kresni večer gorijo po vrhovih planin grmade v spomin na rojstni dan Janeza Krstnika, ker je tedaj bilo svetlo od tal do nebes.

Tisto leto, ko je na dan svetega Mihaela veter pihal, so dosegali dobre cene za kmečke pridelke.

Žito za kruh, ki je namenjen sedmini, mora biti zmleto pred smrtjo pokojnika.

Če otrok po porodu dolgo pesti drži, bo zrastel v skopuha.

Otroka pred letom starosti ne sme »dobiti«*»* dež, ker bo potem pegast.

Do enega leta starosti ne smejo dojenčku umivati temenic, ker bo sicer jecljal.

Da bo letina dobra, je treba v prvo brazdo zaorati kost ter jajčne in hrenove lupine od velikonočnega žegna.

Čebele bodo med rojem nizko sedale, če se velikonočni žegen, ko ga prinesejo iz cerkve, najprej postavi na nizek stolček pred domačo hišo.

Mrliča neseta iz domače hiše dobra soseda, nikakor pa ne kdo od

domačih, saj bi rekli, da so komaj čakali, da se je umaknil iz hiše.

Obleka preminulega se ne sme predelati za otroke, ker bi ti kmalu sledili umrlemu.

Na sveti večer so hodili poslušat čebele. Če so bučale, je bilo potem tisto leto dosti medu.

Človek, ki ima »scelega« prsi, težko umre.

Da bi bilo kruha vedno dovolj, mora prerezan ležati na mizi v smeri bogovega kota.

Otroci smejo kruh sami odrezati šele, ko so končali šolo.

Pogrebci, ki nosijo mrliča, morajo imeti bele *pušeljce* v čast umrlemu.

Nihče ne sme prižgati cigarete na luči ob mrliču, ker bo nesrečen. Sveča je namenjena le rajnkemu.

Na cvetno nedeljo so dali butaro za nekaj časa v čebelnjak, da bi čebele dobro rojile in pridno nosile med.

Dekle, ki želi izvedeti, s kom se bo poročila, mora na kresni večer izkopati korenino šentjanževke in jo položiti pod blazino. V sanjah se ji bo prikazal izvoljenec.

Da bo mož dober in zvest, položi nevesta na poročno noč vejico bršljana pod njegovo blazino, toda tako, da je mož ne odkrije.

Na dan svete Jederti se ne sme delati na polju in tudi ne v hiši, ker bi miši požrle vse pridelke in razne predmete.

Fant na kvatni petek ni smel iti vasovat, ker bi lahko srečal hudiča, ki bi ga pritegnil k plesu, tega pa nihče ni preživel.

Na kresni večer so polagali marjetice na okno, vsak od družine svojo. Tistega, katerega marjetica je do jutra povsem ovenela, čaka še v istem letu smrt.

V okolici Brdega so trdili, da bi župnik lahko *panal* ogenj, če bi le hotel.

Neki fant je prišel po besedo, pa domači z njim niso hoteli spregovoriti. Imel je tako moč, da je potem gospodinji nenehno teklo mleko.

Na dan svetega Štefana so blagoslavljali sol. Doma so dali ščepec

žegnane soli živini, da je ne bi ujedla kača. Nekaj so je vrgli v studenec, da v vodo ne bi prišla strupena žival.

Verne duše hočejo imeti svoj praznik. V Rovtu so prav na ta dan morali opraviti neko delo. Zvečer so opazili dolg spreved temnih postav prihajati proti kmetiji. Od tedaj dalje na ta dan niso nikoli več delali.

Kdor se vsaj enkrat v življenju posti dvanajst petkov zapored, ga Kristus sprejme med svoje in reši peklenskega ognja.

Kdor hoče pridobiti sedem milosti – nikdar ne bo prišel na beraško palico, ne bo pogubljen, ne bo nenadoma umrl, ob njegovi smrti bo prisotna Marija z angeli, Bog ga bo po smrti vzel k sebi, to milost mora povedati še drugim, zveličanje mu je zagotovljeno –, se mora strogo postiti petek in svetek. Poleg posta mora opraviti še določene molitve.

Dokler kača ni vzela strupa nazaj, je niso smeli ubiti. Tako so ravnali, če je katerega pičila.

Svinje so ostale zdrave, če je gospodinja položila pod korito podkev.

Mrlič komaj čaka, da mu odzvoni navček (mali zvon v cerkvi).

Praznike so ljudje spoštovali po načelu »Kakršna je tvoja nedelja, takšna je tvoja smrt«.

Število 13 pomeni nasploh v ljudskem verovanju nesrečno število.

Če greš na kvatarno nedeljo iskat gobe, te gotovo piči modras.

Verne duše se hodijo na praznik vernih duš dan gret v hiše. Tedaj povsod skrbijo za toplo peč.

Delček butare (snopa, potice) so prihranili za sveti večer. Vrgli so ga na ogenj in opazovali: če se je iz dimnika kadilo strmo v nebo, je bil to dober obet za vso družino.

Na onem svetu ne najdejo miru tisti, ki se niso držali nedela na kvatarno nedeljo. Taki hodijo nazaj po pomoč.

Na dan svete Jederti niso smeli presti, ker bi miši uničile prejo.

Kdor je sanjal o zobeh, je v kratkem doživel smrt v družini.

Tistemu, ki je imel kolomon, so škrtati nosili zlato.

Kdor je vstopil v hlev, je moral reči: »Fuj te bodi oplatki (uroki)!«

in pljuniti na stran. Tako je preprečil, da bi z njim prišli v hlev tudi uroki.

Nekateri so znali *panati* ogenj. Strmčki kovač je to dokazal leta 1944, ko je rešil stanovanjsko hišo pred ognjem.

Človek, ki se od svojega sedmega leta dalje posti na dan svetih treh kraljev, sedem dni prej zazna, kdaj bo umrl.

Če si šel na sveti večer trikrat vzvratno okoli hiše, potem si lahko videl kako postavo brez glave. Po tem so skleпали, kdo je to lahko v družini, saj so verjeli, da bo ta drugo leto umrl.

Furmani so verjeli, da je dan, ko jim prečka cesto črna mačka, nesrečen.

Če kure postanejo nemirne in ne zaspijo ob času, bo slabo vreme.

Svinja se lahko nevarno preobje, če je med krmo kaj pšeničnega.

Če koga na poti straši, mora strmo gledati naprej in mirno nadaljevati pot. Če bi bežal, ga bo strah prehitel in mu prišel nasproti.

Kadar je prišlo na svečnico k hiši dosti pevcev, je bila obilna letina.

Jajčne lupine od blagoslovljenih jajc (žegna) posujejo okoli hiše, da vanjo ne prilezejo kače.

Na poti k polnočnicam se ni smel nihče ozreti čez levo ramo nazaj proti domu. Tam bi videl krsto in to bi pomenilo smrt v družini.

Da bi otrok imel kodraste lase, mu babica med prvim kopanjem z roko vrti po glavi.

Če se vrane v bližini kmetije močno derejo, bo tam kmalu nekdo umrl.

Dekla, ki je hotela vedeti, ali se bo ob letu poročila, je na sveti večer iz drvarnice prinesla kup drv in jih v kuhinji sesula na tla. Če jih je bilo sodo (parno) število, je bila gotovo poroka.

Poročni sprevod naj bi kot prvega na poti v cerkev srečal moškega, da bosta mladoporočenca res srečna v zakonu.

Ko umre čebelar, morajo svojci to takoj, še preden dajo mrliča na mrtvaški oder, povedati čebelam. Tako vedo, da ne bodo lačne. Če tega ne storijo, se čebele prestavijo drugam.

Veljalo je prepričanje, da mora mati hraniti dojenčka čim dalj z lastnim mlekom, ker bo potem zelo moder.

Moder bo tudi otrok, ki ga nesejo po nekaj dnevih h krstu, vendar ne prekmalu.

V prvo kopel za doječka so dajali *kamelice* in *virant*, da bo postal močan.

V času, ko je pšenica zorela, se na kmetih ni plesalo.

Ko so gospodinje pekle krape, je domač fant nesel prvega v češpljevo drevo in tam *juckal*; potem so češplje dobro rodile.

Gospodinje so nekoč tri dni pred svečnico spekle kolače in jih pred cerkvijo delile siromakom za srečo v družini.

Nekaj dni pred kresnim večerom so dekleta hodile pod oreh molit, in potem se jim je sanjalo o bodočem možu.

Hlapci so na kresno noč metali cokle čez ramo. Če se je cokla obrnila od hiše, so tudi oni šli drugam.

Na božič je šel gospodar v hlev in pogledal, kam je obrnjen vol. Če je bil proti vratom, je bila kupčija z voli to leto dobra.

Kadar je odraslega tlačila mora, je čez noč položil mesarski nož na mizo v hiši, v hlevu pa je našel pokončanega vola, toda more je bil rešen.

Da bi mora ne prihajala v svinjak, so pod prag zakopali kosti mrhovine.

Ob četrtek niso predli, ker je ta dan predla pehtra.

Po pogrebu so pred gostilno pogrebci dajali kose kruha revnim, da bi molili za rajnega.

Da bo otrok ponižen v življenju, ga potem, ko ga prinesejo od krsta, najprej položijo pod klop v hiši.

Na kresni večer so dekleta pletla venčke in jih metala v drevo. Tista, katere venček je ostal v drevesu, se je ob letu poročila.

Dan pred kresnim večerom so dekleta, ko je opoldne zazvonilo, nabrale šest šentjanževih rož in jih položile pod vzglavnik. Potem se jim je sanjalo, kaj bo v prihodnjem letu.

Na sveti večer so dekleta tolkle po vratih hleva. Če se je oglasilo

jagnje, bodo dobile »fačka«, če pa se je oglasil oven, se bodo kmalu poročile.

Spomladi, ko so se pojavili prvi rumeni metulji, so jih gospodinje ulovile in potem spustile skozi rokav moževega suknjiča. Tako so si obetale, da bodo pridelale veliko masla.

Med procesijo rešnjega telesa so gospodinje vtaknile v žep seme kumaric, da bi to leto obilno obrodile.

NEKAJ VREMENSKIH PREROKB

V okolici Ljubnega je najden kratek zapis nekega kmeta o vremenskih obetih. Žal gre le del zapisa.

Če je 2. avgusta huda vročina, bo prihodnja zima ostra.

Če je na dan svetega Lovrenca jasno, bo grozdje zdravo, vince dobro in lepa jesen. Če pa je tedaj grozdje že mehko, bo vino zelo sladko.

Kadar velikega šmarna sonce pečc, tedaj dobro vino v sod priteče.

Svetega Jerneja rada se jesen nareja.

29. srpnja pomeni deževno vreme, piškave orehe.

31. srpnja poglej v nebo in tako celo jesen tudi bo.

Srpnja sever že zvedri, vreme dolgo še trpi.

Kar veliki srpenj ne skuha, tudi kimavc ne prekuha.

Bo 1. kimavca oblačno in megleno, bo grda jesen, če je gorko, bo 4 tedne veter.

Ako je na svetega Matevža vetrovno, sledi grda jesen.

Če na 22. kimovca sonce sije, potem pozimi prav huda sapa brije.

Iz okolice Luč pa so tele vremenske napovedi:

Če na svečnico prej od sveče kapne kot od strehe, bo zgodnja pomlad. Če pa je obratno, bo slabo vreme.

Majnikova luža in kresna suša ne delata trdega leta.

Če je na svetega Lovrenca lepo, je tudi jesen lepa.

Če dežuje na Medarda, 40 dni ne preneha.

Kadar na dan 40 mučenikov zmrzuje, je tako še 40 dni.

Toliko megle kot na svetega Jakoba bo o božiču snega.

KAKO JE STRAŠILO

Prav pri opisovanju, kako je kje strašilo, je ljudska domišljija nenadkriljiva. Res je, da o tem danes veliko manj govorijo, tudi pomnijo le redki stare zgodbe, ki govorijo o tem. Lahko bi celo rekli, da je sedanji rod nenaklonjen pripovedim starejših. Jasno, saj gre za vsebinsko povsem nerazumljiva pojmovanja, ki jih sedanji čas pač ne sprejema več.

Človek ima občutek, da tudi pripovedovalci ne govorijo radi o starih strahovih in strašenjih. Vendar pa je tudi to delček ljudskega izročila, ki vsebinsko sodi v zapis.

Če pri doživljanjih strahov iščemo skupni imenovalec, potem smemo trditi, da je največ strašilo okoli kapelic in pri njih, na pokopališčih, v župniščih, samostanih in cerkvah. Zelo pogosto so predmet zgodbe križpotja in ne nazadnje stanovanjske hiše (domovi).

Prikazni so običajno oblečene v črno, nekatere so celo brez glave, druge spet izredno velike. Gre pa tudi za druge znake, ki so jih ljudje imeli za delo strahov, denimo razna premikanja predmetov, trkanja, hoja po podstrešjih, ropot okenskih stekel, klicanje določene osebe in podobno.

Navadno so opazovali sedeče postave, ki so počivale na mejniku. To je v zvezi s številnimi spori glede mej. Tudi dogovori v času življenja so lahko vzrok za strašenje, predvsem pa pokojniku ne dajo miru neizpolnjene obveze ali dolžnosti. Ta se vrača, ljudje pa pravijo, da prihaja »nazaj po pomoč«.

Veliko pripovedi se nanaša na pojav vraga. Slikajo ga različno, po navadi izredno čednega v človeški podobi, včasih pa ima namesto stopal kopita. Redko ga je mogoče videti z rogovi. Največ se bori za duše ljudi, ki jim za protiuslugo ponuja marsikaj, tudi bogastvo. Manj pa je tu opaziti iger s hudičem v krogu. Omenja se le v zvezi s tistimi, ki imajo kolomon in z njim lahko priključijo vraga.

Nekaj pripovedi bomo kljub temu opisali.

Bela moža

V Rogačkem grabnu je rado strašilo. Ko je nekoč Krebsova, tedaj še otrok, morala v graben poklicati brata, ki sta tam prala čreva, saj so

doma imeli koline, je srečala dva belo oblečena moška. Nosila sta nahrbtnike in nosila kapi na »roge«. S seboj je imela domačega psa, ki pa prikazni ni zaznal. Krebsova še danes trdi, da sta postavi stali na robu domače njive in da ju je prav razločno videla.

Na cesti je strašilo

Vsi domačini so vedeli, da na cesti od Jevšnika do Odovnika rado straši. Tam blizu je bil mejnik, okoli katerega se je vedno kaj dogajalo. Redno se je pojavljal človek v črnem, ki je takoj spet izginil. Opisali so ga, da je bil pokrit s klobukom, ki je imel izredno široke krajsce.

Tam blizu je nekoč neka smreka gorela, vendar na njej ni bilo sledov ognja. Kraj je bil torej razvpit po čudnih pojavih.

Po pogrebu

Ko so se vračali s pogreba domov proti Primožu, so na poti zagledali človeka v črnih hlačah in telovniku, ki se jim je naglo približeval. Vedeli so, da ni domačin, saj ga nihče ni prepoznal. Toda ko bi se morali srečati, je izginil. So pa vsi slišali korake, ki so potem nenadoma utihnil.

Prikazen na pokopališču

Na tem kraju miru so ljudje pogosto slišali stokanje ali pa videli kako postavo. Neke noči je kmet iz okolice Šmihela šel domov. Moral je mimo pokopališča. Tam je na domačem grobu videl veliko belo žensko.

To se mu je pripetilo drugič. Ni si znal razložiti, kaj naj to pomeni. Ko je bilo tretjič, je plačal za mašo za svoje rajne sorodnike.

Kvatrna nedelja na Goltah

Domačini so dobro vedeli, da na kvatarno nedeljo na planini straši. Nekoč so uradniki iz graščine Žovnek imeli opravke na Medvedjaku. Ljudje so jih opozorili, da naj ta dan ne hodijo tja.

Toda visoki gospodje so se le smejali. Tam so doživeli takšno živžganje, da niso mogli drugega kot hitro kreniti v dolino.

Strahovi v Žekovcu

Neka ženska je v življenju stalno delala zdrahe v vasi. Ko je umrla, so jo večkrat videli sedeti na robu njene njive.

Stari zvonar

Na Brezju je stari Zvonar zelo rad igral citre. Nekoč so ga naprosili, da bi igral nekemu revežu v veselje, pa je odklonil. Po smrti je hodil domov igrat na citre.

Ko pa so domači plačali za nekaj maš v njegov spomin, se ni več vračal.

Oster jezik

Rajni Miklavc je bil ostrega jezika. Na njivah je vedno imel najlepše pridelke. Zato so mu ljudje zavidali. Zavrnil jih je z besedami: »Tčas, ko vi hodite v cerkev po žegen, vozim jaz gnoj na njive.«

Po smrti so ga videvali z gnojnimi vilami na rami hoditi po njivi.

V Soteski je strašilo

Nekoč so furmani vozili po naših cestah v skupinah. Največ so prevažali les v spodnjo dolino, pa tudi na železnico v Paško vas. Zgodilo se je, da se je furman zvečer nekoliko zakasnil in sam vozil prazen voz skozi Sotesko pred Mozirjem.

Nenadoma konji niso mogli zvoziti. Furman je zavpil: »Križ božji, kaj je, da konji ne morejo potegniti!?!« S tem je pregnal vraga z voza in konji so spet lahko potegnili. To se je baje zgodilo več furmanom.

Vpitje in glasovi

V Trnavčah so v grabnu Trnave večkrat slišali vpitje in razne glasove, kot bi množica razgrajala ali pa se pretepal. Ljudje so pripovedovali, da je tam nekoč potekala bitka med francoskimi in avstrijskimi vojniki.

V Florjanu leta 1943

Nemci so ustrelili gospodarja kmetije, na kateri je potem bivala sorodnica. Nekaj tednov zatem, ko je ženska spala, jo je prebudil snop močne luči, ki je bil uperejen vanjo. Jasno je videla obrise postave, ki je bila podobna gospodarjevi. Zavpila je: »Kdo ste in kaj hočete?«, toda namesto odgovora je postava odtavala skozi zaprta vrata v vežo. Videla je še, da si je pojava svetila, vse dokler ni izginila skozi vežna vrata.

Pastir in žvižganje

Gostečki pastir je zamujal z odgonom živine s paše pod Goltami. Bilo je na kvatarno soboto, ko je nad Smrekovcem slišal močno zvižganje in ropot. Baje so ga pokojni pastirji priganjali, da naj odžene živino s plavnine.

Križ v Negojnicah

Na majhni vzpetini je nekoč stal mogočen hrast. Ljudje so pripovedovali, da so v času škofovske oblasti v Gornjem Gradu prav tam stale vislice. Tam okoli je bilo slišati v mirnih nočeh tarnanje in stokanje. Ponoči so se ljudje tega mesta izogibali.

Sprta kmeta

Kij in Mlakar sta bila sprta zaradi meje. Nihče ni mogel rešiti spora, niti sodišče, vsaj tako ne, da bi bila oba zadovoljna. Sama sta pravila, da se bosta poravnala šele na onem svetu.

Nekoč je Kij šel k jutranji maši, spotoma je videl Mlakarja sedeti na štoru ob cesti. Ogovoril ga je, toda odgovora ni bilo. Ko je Kij prišel domov, so mu povedali, da je proti jutru umrl сосед Mlakar.

Vical se je

Dolgo nazaj so ljudje pod Smrekovcem videvali ljubenskega župnika, ki je bil že nekaj let pod rušo. Rekli so da hodi nazaj po mir. Vse to so povedali ljubenskemu kaplanu in ga prosili, naj pomaga pokojniku k miru na onem svetu. Kaplan je res vprašal župnika, kako mu lahko poma-

ga. Ta mu je odgovoril, naj bere vsaj dvajset maš, ki jih on ni bral, pa bi jih moral.

Res mu je kaplan obljubil brati maše v ta namen. Župnik pa mu je še zagrozil, da ga bo med mašo motil, če obljube ne bo držal. Ljudje so opazili, da je kaplan med maševanjem kdaj zajecjal, kar sicer ni bila njegova navada.

V Lokah je strašilo

Neka kmetica iz Lok je pripovedovala, da je v njihovi hiši strašilo. Baje je občasno na podstrešju neznosno ropotalo in tedaj nihče ni mogel spati. Če so šli pogledat na podstrešje, je zaropotalo spodaj v hiši. Prej je v hiši živel Zgodnikov Joža, ki je bil čudak in samotar in nikoli ni hodil v cerkev.

Frančiškani v Nazarjah so svetovali branje nekaj maš za pokojnikov mir. Domači so maše plačali in od tedaj je v hiši mir.

Nemirno župnišče

Pred davnimi leti nihče ni zdržal v radmirskem župnišču. Kadar je župnik prižgal svečo, da bi bral, je ta ugasnila. Ko jo je hotel spet prižgati, je bilo čutiti neke vrste piš po sobi in sveča je spet ugasnila. Vse to se je dogajalo le v župnikovi sobi. Ljudje so menili, da eden od pokojnih župnikov išče pomoč.

Nemirna hiša na Roncu

Bilo je leta 1875, ko je v manjši hiši na Roncu stanovala družina Selišnik. Družinsko srečo je motilo nenehno strašenje v hiši. Najhuje je bilo v kvatnem tednu in ob večjih praznikih.

Nekoč je bila družina zbrana v hiši, ko so zunaj zelo razločno slišali moške korake v hiši in v kašči. Oče je s puško v roki preverjal okolico, pa ni bilo nič sumljivega.

Kmalu so spet slišali premetavanje na podstrešju. Bilo je tako hudo, da so malo Matildo nesli k sosedom, da ne bi doživljala teh stresov. Sosedje so v hiši, če so bili domači od doma, videli luč in pri oknu sedeti

starko v črni ruti. V naročju je imela otroka. Končno so se morali Selišniki izseliti v dolino. Ko je Matilda odrastla, je pripovedovala, da je večkrat prespala pri Icmniku, ker doma ni bilo miru. V tej hiši od tedaj ni želel prebivati nihče več.

Na poti k svitanicam

V adventu so šli Robanovi k prvi maši. Ob sebi so slišali topot kopit in baje se je izpod njih isknilo. Topot so slišali le do znamenja ob cesti, tedaj pa je vse utihnilo. Ker so navadno hodili k maši skupinsko, je zanimivo, da so vsi zaznali opisani pojav.

Ženska pri Igli

Furmani so že v temi vozili les mimo Igle. Večkrat je bila na cesti pred Iglo postava v belem. Očitno je šlo za žensko postavo. Domačini so menili, da gre za žensko, ki se je tam nekoč ponesrečila.

Glasovi v Strugah

V prejšnjem stoletju se je v Strugah zgodil grozen zločin. V gostilni je neki čevljar ubil tri ljudi. Furmani so tam zarana *futrali* in večkrat so slišali iz hiše ječanje in krike. Včasih je bilo slišati zvoke, kot bi nekdo zabijal žeblje.

Čarovnice in furmani

V Pustem Polju so baje furmane strašile čoprnice. Bile so domačinke in furmani so jih poznali. Hotele so se peljati, toda konji niso zmogli takšnega tovora. Preden so izginile, so zagrozile, da se bodo maščevale, če jih izdajo.

Sopotnik

Na Dobrovljah so ljudje večkrat ob sebi zaslutili človeka, ki hodi vstric z njimi. Videli niso ničesar, če pa že, so to bili le obrisi, po katerih so sklepali, ali gre za žensko ali za moškega sopotnika.

Pokojnik v Homu

Na ugledni kmetiji je bilo. Dve sestri sta spali v gornji hiši. Vso drugo svetovno vojno sta bivali skupaj. Nekega večera leta 1946 pa se je zgodilo v njuni sobi nekaj nenavadnega. Starejša od obeh je pred spanjem vedno pregledala vse kote, da bi bili varni. Tudi tistega večera je bilo tako.

Komaj sta legli, sta zaslišali korake proti njuni sobi. Vrata so bila zapahnjena, toda odprla so se in v sobi je bilo čutiti nekoga. Kmalu so se odprla vrata omare. Nato pa šum, kot bi nekdo legel na prazno posteljo blizu okna. Tedaj so se pričela tresti stekla v oknu. Vso noč sta prebedeli, zjutraj pa sta materi povedali, kaj sta doživeli ponoči. Mati je vedela, da v sobi straši.

Baje je tam umrla stara mati, ki si je želela duhovne tolažbe, pa je duhovnik prepozno prispel v hišo.

Čevljar v sobi, kjer straši

Navežimo zgodbo na prejšnjo. Na to kmetijo so okoli leta 1950 poklicali čevljarja v štiro. Ko je bilo treba k počitku, mu je gospodinja pokazala sobo na podstrešju. Zbudilo ga je močno tresenje postelje, po podstrešju pa je ropotalo. Tako je bilo tudi naslednjo noč, zato je hodil čevljar od tedaj prenočevat domov, čeprav dve uri hoda daleč.

Otrok je videl

Na neki hribovski kmetiji je umrla stara mati. Otrok nenadoma reče: »Stara mama gre kašo jest.« Družina, zbrana okoli mize, začudeno zre v otroka, ki gleda k vratom in ponovi: »Stara mama gre kašo jest.« Ko so se vrata sama od sebe odprla, niso ničesar videli, toda čutili so, da je nekdo med vrati.

Spet drugič je otrok opozoril na staro mater, ko je gledal skozi okno; tokrat so drugi videli le meglen obris stare matere, ko gre pod okni h kašči. Sosedje so menili, da so domači premalo molili za večni mir pokojnice.

Ob tem naj povemo, da je v ljudskem izročilu poudarjeno, da otrok vidi marsikaj, česar odrasli ne.

Razbijanje na podstrešju

Pri Mlinarju v Podvolovljeku je na sveti večer, ko je večina družine šla k polnočnicam, ostalo nekaj domačih za varovanje doma, v hiši. Naenkrat se je slišalo s podstrešja močno udarjanje, kot bi nekdo s kijem tolkel po podu. Vsi skupaj so se podali s svetilko na podstrešje, toda tam niso videli nič sumljivega. Dogovorili so se, da bodo molili za verne duše v vicah. Menili so, da se kdo od pokojnikov iz te hiše vica. Res je bil na podstrešju spet mir.

Denar na smreki

V Raduškem vrhu je živel kmet, ki je daleč naokoli slovel kot skopuh. Privarčeval je veliko denarja, ki ga ni zaupal nikomur. Splezal je na visoko smreko in tam skril denar. Nihče ni vedel za skrivališče, ko je kmet umrl.

Nekoč je šla mimo tiste smreke sosedova hči in zagledala pod njo sedeti pokojnega kmeta. Tako se je prestrašila, da je od strahu zbolela. Ko so smreko podirali, so našli skrivališče, toda denar ni več veljal – bil je le še kup starega papirja.

V Beli je nemirno

Visoko v hribih nad Podvolovljekom so med zadnjo vojno imeli partizani bolnišnico. Nemci so sledili gazi oskrbovalcev bolnišnice in jo našli. Pobili so vse ranjence in bolniško osebje. Potem pa sta leta 1946 Lojz in Mlačnikov Karel šla ob dveh ponoči v Belo na lov.

Kmalu sta zaslišala v gozdu močan šum. Lojz je povedal, da tod okoli rado straši. Naenkrat je glasno treščilo in zabučalo za njima, potem pa še pred njima. Blizu Velike planine sta slišala glasno smejanje. Ko sta se po isti poti vračala, sta spet slišala ta grozni smeh. Po pripovedovanju kmetov v dolini so tudi oni večkrat slišali ta smeh.

NAŠI POSEBNEŽI

Vsak kraj, vsak predel, vsako področje ima kakega posebneža.

Nekateri ljudje opozorijo nase zaradi nepogostih lastnosti, drugi morda s čim svojevrstnim, spet tretji zaradi posebnega znanja ali pa zaradi izredne duhovitosti. Vse navedeno pomeni določeno odstopanje od vsakodnevnega, od povprečja. Če so taki ljudje še priljudni, so deležni posebne priljubljenosti. Takole bi lahko napisal kronist pred kakimi 100 leti, pa morda tudi malo pozneje.

Že smo opisovali način življenja podeželskega ljudstva v prelepih krajih Zgornje Savinjske doline. Strnjeno smemo torej ugotoviti, da so predvsem hribovski prebivalci živeli bolj odmaknjeno in so zato bili veseli vsakega potovca, berača ali brezdomca. Celo verovanja tistega časa so poudarjala potrebno pozornost do tovrstnih ljudi.

Okoliščine, v katerih je živela velika večina Zgornjesavinjčanov denimo pred prvo svetovno vojno in potem še dolgo časa med obema svetovnima vojnama, so vtisnile globok pečat njihovemu doživljanju časa, v katerem so delali, se ženili, se včasih veselili na vaških *gavdah*, *svečarijah*, *jajčarijah* in *likofih*. Tako je kateri od prišlekov marsikdaj popestril takšna srečanja predvsem s svojimi pripovedmi. Za ljudi so to bile neke vrste novice.

Brezdomce, ki so se pojavljali v določenem okolju, so ljudje delili v »stalne, berače in potovce«, poleg naštetih pa so bili še občinski reveži, ki so bili dodeljeni domačiji v oskrbo po določenem ključu za določen čas. Potovci so bili naročeni, saj so iz večjih krajev prinašali na kmetije zelene potrebščine. Trgovin tedaj še ni bilo tako na gosto. Še v času med obema svetovnima vojnama je kmet Preščnik (okolica Gornjega Grada) naštel na svoji kmetiji v enem letu 209 obiskov brezdomcev. Seveda so cigani tu izvzeti. Ljudje so brezdomce enostavno imenovali potepuhi.

Ciganska Pavel in Urška

Redko srečamo primer, da se je kaka ciganska družina tako močno priljubila ljudem na širšem območju. Za Pavla in Urško smemo trditi prav to! Še danes pripovedujejo starejši ljudje, ki pač pomnijo čase izpred druge svetovne vojne, kako je bil ciganski Pavel povsod lepo sprejet. Urška

je bila manj priljubljena, ker je pogosto postala tudi vsiljiva in nehvaležna. Pavel pa je bil dobre volje in je rad pripovedoval zgodbe o sebi in svojih doživetjih.

Pavel (tudi Pavelj) se je pisal Eremita. Baje se je rodil pri Svetem Frančišku (v Radmirju) – tako vsaj navaja poročna listina župnije Braslovče. V tamkajšnjo poročno knjigo so vpisani pod točko 4 tile podatki, in to tedaj, ko sta se Urška in Pavel poročila, to pa je bilo 10. februarja 1892.

Pavel je bil rojen 10. januarja 1853. O materi ni podatkov, le to je zapisano, da je bil izvenzakonski otrok. Kot poklic navaja listina »delavec in brezdomec«. Urška se je rodila ciganki 2. aprila 1861 v Koroški Beli in je bila prav tako izvenzakonski otrok. Kot poklic matere je zapisano, da je bila zbiralka odpadkov in maščob.

Zakaj je bila Urška pristojna v Laško, ni mogoče ugotoviti, toda tako je zapisano v njenem krstnem listu. Pavel pa je bil pristojen na Ljubno, ker je spadal Sveti Frančišek v občino Ljubno.

V zakonu se je Urški in Pavlu rodilo več otrok. In zanimivo, predvsem moški so redno delali in se vključevali v okolje, v katerem so živeli. Koliko je bilo vseh otrok, ni mogoče zanesljivo ugotoviti, ker sta zakonca živela cigansko in nista imela stalnega bivališča. Otroci so se rojevali kar na ciganskem vozu. Še za leto 1940 je vpisano v krstno knjigo župnije Ljubno ob Savinji, da je ena od Eremitovih deklet rojena v Radmirju na ciganskem vozu. No, tu gre že za drugi rod in ne za Urškine in Pavlove otroke. Podobno navajajo matične knjige glede smrti zakoncev Eremita. Za Urško je vpisano, da je umrla v Grušovljah 18. novembra 1937 na ciganskem vozu. Pokopana je na Rečici. Pavel pa je umrl v Bočni 20. januarja 1938 v urejenih okoliščinah in je tam tudi pokopan.

Ljudje so seveda vedeli številne zgodbe o obeh ciganih. Vendar so ju imeli za svoja! Zanimivo, še danes je živ spomin na Pavla in Urško. Gotovo je v pripovedih o njunem življenju veliko pretiravanj. Toda ta so plod Pavlove domišljije. Baje je rad pripovedoval o sebi in Urški, pri tem pa je hudo natolceval. Bolj ko so se ljudje zabavali ob njegovem pripovedovanju, več je padlo v njuno malho.

Kaj je pripovedovala žena pokojnega Pavlovega sina Jožeta o Pavlovi materi? Baje je pribežala noseča v okolico Ljubnega. Tam so ji dobri ljudje pomagali, ker je bila zelo lepa, pa gluhonema in brez vsakih dokumentov.

V Lučah pripovedujejo podobno. Mati je menda pribežala s Koroškega na Ljubno in se tam noseča zatekla na neko kmetijo. Bila je brez listin, poleg tega pa gluhonema, torej ni mogla povedati podatkov o sebi, pismena pa tudi ni bila, da bi jih lahko napisala. Še isto noč naj bi povila fantka. Tedanji župnik na Ljubnem je poskrbel, da so jo vpisali v matično knjigo pod imenom Marija Eremita, tako da je imela vsaj dokumente. Baje je bil to župnik Strnad, ki je na Ljubnem župnikoval v letih 1828–1877. Fantu so dali ime po svetniku na dan krsta, to je bil sveti Pavel.

Druga verzija o Pavlovi materi pa je iz okolice Rečice. Tisto o prebegli nosečnici s Koroškega se ujema. Toda ta »lepotica« sploh ni bila ciganka. In Pavel naj ne bi bil cigan. Imela naj bi potem še dva otroka, vsega torej tri. Ker ni imela stalnega bivališča, so ji oblasti nameravale odvzeti otroke in jih dati v ustrezni dom. Da bi to preprečila, se je zatekla k družini Roj, ki pa je bila ciganska. Tako je z njimi potovala in živela tudi cigansko življenje.

Ljudje so za Pavla in Urško rekli, da sta *gošna* cigana, ki sta *petljala*. Vozila sta cizo in na njej sta imela vse svoje premoženje. »Jerpergovala« sta pri kmetih. Urška je rodila večkrat, živih pa je ostalo le pet otrok. Ker sta bila nenehno na poti, so se otroci rojevali, kjer sta tedaj ob porodu ravno bivala. Pavel je zato rad povedal, ko so ga spraševali, kje je bil rojen zadnji otrok, da »pod Fedranovim hrastom v Melišu«. Ali pač kje drugje na planem, kot je nanoslo.

In spet drugačna zgodba o Pavlovi materi, ki jo pripovedujejo v Bočni. Tisto o noseči begunki je enako kot drugod. Na Ljubnem je pri nekem kmetu že prvo noč, ko je prišla, rodila in med porodom umrla. Ker je bila gluhonema, sta kmet in župnik na Ljubnem kar sam določila ime in priimek – Marija Eremita. Fanta, ki so ga krstili na ime Pavel, je kmet lepo vzgajal. Fantje na vasi so imeli Pavla radi, ker je lepo prepeval in tudi sicer je bil prijetnega obnašanja. Pomagal je pri kmečkem delu in nasploh ni bil len. Nekoč pa je na Ljubno prišla ciganska družina in z njo tudi Urška. Skrivaj sta se dogovorila, da pojmeta na svoje. Pavel je nekega dne izginil s kmetije. Od tedaj sta z Urško živela po svoje. Pozimi sta bivala v neki leseni koči na Ljubnem, poleti pa je bila njuna vsa Zgornja Savinjska dolina.

Ljudje o Pavlu in Urški pripovedujejo, da sta se veliko zadrževala na Ljubnem v koči, ki ji domačini pravijo pri Sakrlajtu, da nista kradla, le Urška je kdaj izmaknila kako malenkost, da sta bila trdnega zdravja, da je

Urška rada pila žganje, Pavel pa bolj *tolkovec*, da sta oba čakala, Urška pa je poleg tega redno kadila pipo in žlindro iz nje pojedla (čeprav je med ljudmi krožila trditev, da bi od žlindre še modras crknil), da se je Urška, ko je bila pijana, spotikala na dolgem krilu, kar je razveseljevalo otroke, da

Urška ni bila urejena, prej umazana, večkrat je imela noge povite v žakljevino, medtem ko je bil Pavel razmeroma dobro urejen in čist, celo brado je negoval, da jima ni bilo do dela, čeprav je Pavel občasno vozil *flos* in baje bil celo *prednjak*, da se otroci Pavla niso bali, zato pa so se izogibali Urške, ki je bila do njih neprijazna, res pa je, da so z njima strašili otroke; ti so se ju zato izogibali, skrivaj pa opazovali.

Pokop sina

Bilo je leta 1921, ko je družina Eremita nekaj časa bivala v Lučah. Pravijo, da je najmlajši sin, Diko, prinesel v kraj črne koze in sam zaradi njih umrl. Tedaj so se zadrževali na domačiji Mužič v Strmčkem Vrh. Pavel je imel prav tega fanta zelo rad in je za njim hudo žaloval.

Sam ga je pokopal za »žagrebom«. Na grob je postavil križ iz brezovih vej, nanj pa napisal: »Tukaj počiva Benedikt Eremita, ki so ga ubile te preklete koze.« Fant je znal plesati in s tem je kar nekaj zaslužil. Pa še nekaj mesa in kruha je priplesal.

Domača godba

Pavel je sam tudi igral, kot je bilo med cigani običajno. Naučil je sinove in tako so lahko zaigrali za ples. Nekoč, bilo je pred drugo svetovno vojno, so pri kmetu Lamprečniku nad Gornjim Gradom igrali kar štiri dni skupaj, da se je tam »nabralo domala pol fare ljudi«.

H krstu je nesel

Pripovedujejo, da je Pavel nekoč nesel novorojenčka h krstu v mersarskem cekarju. Medtem ko je šel po župnika, je cekar obesil na cerkvena vrata. Ko sta prišla v cerkev, da bi otroka krstili, je Pavel opazil, da je novorojenček zmrznil. Pavel pa je baje mirno dejal: »Živega sem prinesel, zdaj pa sem našel crknjenega.«

Še drugič h krstu

Spet enkrat je prinesel otroka h krstu. Med obredom je ta župnika krepko ugriznil v prst. Seveda je bilo na dlani, da je Pavel prinesel h krstu napačnega otroka. Opravičil se je župniku: »Sem se zmotil, tale tu je *lanščak*. Bom takoj prinesel ta pravega.« Da mu ni bilo treba iskati botra, je vedno prosil za to mežnarja.

Nespodobna gosta

Nekoč sta Pavel in Urška prenočevala na peči neke kmetije. Zunaj je bilo mrzlo, pa so se ju pri hiši usmilili. Zjutraj je bila družina zgodaj pri zajtrku, ko sta cigana opravljala »zakonske dolžnosti«. Gospodar se je nad njima jezil in menil, da kaj takega pa že ne sodi med zajtrk. Pavel pa je mirno rekel: »Ko se pa nisem mogel premasati!«

Ista zgodba, le da drugače

Druga verzije istega dogodka pa je tale. Med zajtrkom je bilo, kot že omenjeno. Kmet zavpije, da se to »ne šika« in kaj za vraga počenjata. Pavel pa mirno odgovori: »*Fruškava*.« Verjetno je tako odgovoril zato, ker ju niso povabili k zajtrku.

Nemarna Urška

V Dobletini je bilo. Tam sta nekajkrat prenočevala na senu pri neki ugledni hiši. Nekoč je morala Urška na veliko potrebo. Zunaj je bilo mrzlo, stranišče pa daleč na dvorišču. Pa je enostavno opravila potrebo kar tam blizu, kjer sta ležala.

Zjutraj je gospodar naložil seno v koš in ga nesel živini. Zraven je bilo tudi tisto Urškino ... Kmet se je hudo razburil, vedel pa je, da česa takega Pavel ne bi storil, torej je lahko bila le Urška. Zavpil je nad njo, ona pa v svoj zagovor: »Ja, drek sem srala.« Kmet je potrdil: »Seveda, Urška, drek si srala.«

Pod kozolcem je toplo

Nekoč je družina obeh ciganov prenočevala pod Cirajevim kozol-

cem. Bilo je pozno jeseni in zunaj zelo mrzlo. Ko se Pavel zjutraj zbudi, stegne roko med »latami« na prsto, se obrne k družini in reče: »Boga zahvalite, da niste nocoj *na fraj*. Tisti, ki so nocoj *na fraj*, so pač reveži.« Tudi neke vrste tolažba, bi lahko rekli.

Pavel kot splavar

Najel ga je neki trgovec z lesom, znan po tem, da je bil daleč naokoli največji skopuh. Ko sta se skupaj vračala z *rajže*, sta bila oba lačna. Toda skopuh ni hotel v gostilno, ker bi moral plačati večerjo tudi Pavlu. Pa se cigan znajde! Enostavno povabi gospodarja na večerjo in zatrdi, da bo seveda vse plačal.

Pavel je naročil razkošno večerjo, kar je bilo po volji tudi skopuhu. Tudi pila nista malo. Kot je že običajno, mora vsakdo kdaj na stran. Pavel se spomni, da ga muči voda, in reče gospodarju: »Le malo počakaj, da odtočim, potem plačam in greva naprej.« Seveda je skopuh zaman čakal na cigana, ki je bil že blizu doma.

Natakar je zahteval plačilo – in kaj je mogel gospodar drugega, kot da je plačal. Na poti domov je klel in robantil, da ga je prebrisani cigan tako grdo potegnil.

Ko je Pavla srečal, ga je pobaral, zakaj ga je tako izrabil, ta pa mu je mirno odgovoril: »Pač, pač, če doslej nisi vedel, kaj je cigan, boš pa odslej.«

Pavel, prednjak na splavu

Skupina *flosarjev* je bila na *rajži* po Savinji. Pred Delejevimi jezom je Pavel iz neznanih razlogov zapeljal v strugo, drugi pa za njim. Vse se je zabilo in ni bilo malo preklinjanja in robantenja. Drugi *flosarji* so se jezili na Pavla, ki je bil prvi, zakaj je zavozil v strugo, iz katere so morali potem *flose* z veliko napora vleči v Savinjo. Končno je Pavel povedal modro: »Boste vsaj drugič vedeli, da se za ciganom ne hodi.«

Pavel in župniki

Ker je bilo v družini veliko otrok oziroma so se pogosto rojevali, je Pavel rad zahajal k župnikom. Tam je bil po navadi pogoščen, saj je ta-

ko zanimivo pripovedoval, da je ugajalo celo župnikom. V Šmartnem ob Paki je bilo, ko je spet najavil župniku, da ima v cekarju otroka za krst. Župnik je naročil Pavlu postreči.

Ko sta tako govorila, se Pavel spomni, da je zunaj mrzlo, otrok pa je pred cerkvenim pragom. Župnik ga je grdo okregal, da pusti otroka v takem kar zunaj. No, otrok ni prenesel mraza in je zmrznil. Ko Pavel vidi, kako ima prstke skrčene, pravi: »Škoda, škoda ga je. Kako bi citral, ker ima tako lepo krive prstke!« Kot smo že opozorili, so krožile o istem dogodku različne pripovedi.

Sinova sta ogrozila Pavlov ugled

Dva sinova sta se odpovedala ciganskemu življenju in sta pričela redno delati. Zaposlila sta se v Kovačevi žagi v Šentjanžu, pri Paju pa sta stanovala. Nekoč ju je oče Pavel obiskal in ju okaral: »Tako sramoto mi delata! Star sem postal, delal pa nisem nikoli, hudo sem užaljen, da sta se izneverila našemu življenju. Enemu bi lahko dal za *avcig* Zadrečko dolino – pa saj bi oba imela dovolj za preživeti! Jaz bi si obdržal Savinjsko, pa bi šlo.«

Pavel in kljuse

Nekoč so ameriški rojaki poslali Pavlu nekaj denarja, da si je kupil konja. Seveda ni imel komata. Pri Firštu na Zgornjih Pobrežah si ga je sposodil. Bajе je ubogi konj bolj stradal kot ne. Končno je prišlo, kar je moralo priti. Konj je lepega dne crknil. Pavel pa ves žalosten vzklikne: »Ravno se je navadil stradati, pa crkne.« Kmet Firšt je izvedel za pogin konja in je Pavla spomnil na posojeni komat. Ta pa mu je skesano rekel: »Sem mislil, da veš: kar ciganu posodiš, mu šenkaš.«

Premetena Urška

Zlepa nihče ni mogel ukaniti Pavla. Bajе je to bila le Urška. Če sta šla v gostilno, sta naročila žganje za oba. Komaj sta dobro sedla, že se je Urška spomnila, da bi Pavel moral na stranišče. Priganjala ga je: »Pavel, le pojdi odtočit, da ti mehur ne počī.« Če jo je ubogal, je medtem izpila njegov frakelj žganja, potem pa naročila nova dva.

Pavel in Rojevi

Tudi Rojevi so bili znana ciganska družina v naši dolini. Medtem ko se je Pavel imel za cigana, so Rojevi vedno trdili, da to niso in da so le Rojevi. Rekli so še, da so »frajerji«, kar naj bi pomenilo, da so svobodnjaki. Bili so odlični muzikanti in so se poleg tega ukvarjali z raznimi malimi popravili, imeli pa so tudi preprost vrtlijak. Prav Rojevi so igrali ob Urškinem odprtem grobu na rečiškem pokopališču. Na koncu je stari Roj vrgetel v grob svojo violino.

Tudi stepla sta se

Pri Biržovcu nad Mozirjem sta se Pavel in Urška nekoč stepla. Tedaj sta še imela konja in voz s cerado, pravi ciganski voz, ki jima je služil tudi za prenočišče. Tisti, ki so videli pretep, so povedali, da sta se oba najprej močno nacedila, potem pa sta se skregala in nato še stepla – v veliko zadovoljstvo številnih gledalcev.

Urška ukanila trgovca

V Mozirju je bil spreten trgovec, ki se je pisal Žuža. Zlepa mu nihče ni bil kos, tako je bil nabrit. Pa se nekoč pojavi v njegovi trgovini Urška. Naroči četrtr kilograma nezmlete kave. Trgovec je stopil po vrečko, da bi kavo stehal. Pa se Urška oglasi: »Kaj bi trošili vrečko, ko imam s seboj lonček – kar vanj vsujte kavo.« Lonček je držala nad dvignjenim *firtahom*.

Trgovec ni niti pomislil na kako potegavščino. Vsul je kavo v lonček. Tedaj pa se Urška spomni, da ima denarnico Pavel, ki jo čaka na trgu. Po denar gre, lonec s kavo bo pustila v trgovini, in ko se vrne z denarjem, ga bo vzela. Res je postavila lonček na pult in hitro odšla. Ko je dolgo ni bilo, je trgovec le nekaj posumil. Pogledal je v lonček, ki pa je bil brez dna. Vsul je torej kavo skozi lonček v njen *firtah*. Baje se ni jezil, ob vsaki priložnosti pa je pripovedoval, kako ga je Urška potegnila kot še nihče do tedaj.

Pavel je malo jecljal

Martin Lenko z Ljubnega se dobro spominja, da je Pavel med govorom malo zajeccljal in potem katero od besed ponavljal. Posebno opazno

je to bilo tedaj, ko je hotel kaj povedati na hitro. Ljudje so temu rekli, »da je zadržal glas«.

Urška ni zmrznila

Neke hude zime je neka Gornjegrajčanka srečala Urško. Vedela je, da sta s Pavlom več na prostem kot v toplih prostorih, pa jo je vprašala: »Urška, ali še nisi zmrznila?« Urška pa reče, kot bi iz topa ustrelila: »Bo ta hudič ciganski zmrznil!«

Pavel je prezimil v kajhi

V Gornjem Gradu je bilo sodišče še med obema svetovnima vojnama. Sodni zapori so bili del nekdanjega grajskega obzidja. Domačini pravijo tej stavbi »kajha«.

Vsakokratni sodni sluga je tam imel službeno stanovanje, zato pa je bil hkrati odgovoren za zapor. Moj oče je bil od leta 1909 v Gornjem Gradu sodni sluga, med prvo svetovno vojno pa vojak. Tako je mati oskrbovala zapor.

No, hudih prestopnikov tam ni bilo. Mati je pripovedovala, da je Pavel kar dve zimi prebil v zaporu. Bil je zelo prizadeven in ji je pomagal pripravljati kurjavo in vse drugo. Rekel je: »Do pomladi naj ostanem, potem pa pride spet moj čas.« Mati ga je opisala kot urejenega človeka, ki ni bil nič kaj podoben ciganu. Tudi sicer je bil pošten in vljuden.

Oba cigana na sejmu

Pavel in Urška sta bila redna obiskovalca sejma na dan svetega Jožefa na Ljubnem. Nikoli nista manjkala. Sejem je bil na Forštu in je bil zelo obiskan. Na ta dan so bili ljudje še posebno radodarni in to sta oba cigana s pridom izkoristila.

Pavel čaka v risu hudiča

Za šalo so nekoč Remerji na Rečici nagovorili Pavla, da stopi v krog in počaka hudiča, ki mu bo dal denarja, kolikor bo le hotel. Pavel je storil, kot so mu rekli, čeprav ni verjel v obljube glede hudiča. Sam je mo-

ral narediti »ris« – tako velevajo pravila.

Ko je bil znotraj risa, je moral na ves glas klicati: »Hudič, prinesi mi denarja!« Rekli so mu: »Ko bo pričelo pokati, bo letel denar.« Res so pričeli pokati z biči in Pavel je marsikatero z bičem tudi krepko občutil. Seveda ni nikoli več stopil v ris in čakal na hudiča.

V Ameriki igrali o Pavlu

Naši izseljenci so napisali igro o Pavlu in Urški. Preden so jo igrali, so pisali Pavlu in ga prosili za dovoljenje. Pavel je odgovoril, da naj kar igrajo, le žaliti ne smejo ne njega ne Urške. Res so imeli z igro velik uspeh in so potem del izkupička posredovali Pavlu.

Kot so povedali povratniki iz Amerike, je bila igra med našimi rojaki zelo odmevna.

Pavel rešuje potovca

Bilo je pri Goličniku nad Dolom. Tam sta se zadrževala Pavel in Urška, ko pride k hiši neznan potovec. Domači so vse skupaj povabili na večerjo. Potovec je tako naglo in veliko jedel, da mu je postalo slabo.

Pavel je to opazil in ga hitro odpeljal na plano. Potem je pripovedoval, »da je iz njega šlo kar iz vseh lukenj«. Seveda je pripoved oplemnil s svojimi domislicami, da so se ljudje smejali.

Ali je Pavel sploh bil cigan?

Žena pokojnega Pavlovega sina Jožeta je pripovedovala, da sta se Pavel in Urška spoznala v Braslovčah. To bi torej bilo drugače, kot trdi ljudski glas. Da je dobil vzdevek »ciganski«, je pripisati dejstvu, da sta z Urško dolgo hodila z Rojevimi, ki pa so res bili ciganska družina.

Pavel in žrebec

Nekoč je imel za kratek čas žrebca. Nižje Letuša je bilo, ko žrebec zavoha kobilo in jo jadno ucvre za njo skozi veliko koruzo. Voz je nosilo kar po zraku, tako je dirjal. K sreči ni nihče od otrok padel z drvečega voza. Seveda je nastala škoda na koruzi.

Kmet je kmalu prišel in Pavla karal, pa tudi grozil mu je zaradi škode, ki je nastala. Pavel je v zagovor mirno dejal: »Saj veš, da žrebcu nisem mogel dopovedati, da naj pusti kobilu pri miru.« Kmetu je bil ta duhoviti odgovor všeč in smeje se je odšel.

Mleko z madežem

Pavel je rad pil mleko. Povsod je prosil zanj. Nekatero gospodinjo pa mu niso ustregle. Ker je redno čakal, je imel polna usta žlindre. Ko je gospodinja morala oditi, je pljunil v mleko. Takega mleka z madežem pa gospodinja ni mogla ponuditi domačim. Potarnala je: »Le komu ga naj ponudim – takega, kot je, ne bo nihče maral.« Pa je Pavel prav ponižno dejal: »Gospodinja, ga bom pa jaz popil.« In ga je!

Lajtra ga

Alojz Mavrič iz Gornjega Grada se dobro spominja obeh ciganov. Dodatno je opisal Urško, ki da je na glavi vedno nosila ruto, zavezano nazaj. Čikala sta tako, da sta si včasih »špuk« podajala iz ust v usta. Ko sta nekega večera pri Strnadu obilno jedla, je Pavel nenadoma moral na stranišče, ker ga je na vse pretege pognalo. Urška je mirno jedla dalje in dejala: »Pavla lajtra,« kar je pomenilo, da ima drisko.

Pavel in lajna

Imel je lajno na nekem čudnem stojalu. Občasno jo je vrtel, da je padlo kaj denarcev. Nekoč jo je pustil pri Nabožetu. Bilo je ravno okoli pusta, pa sta ta in Mavrič sklenila kreniti v pustni sprevod kot Pavel in Urška. Baje sta bila zelo prepričljiva. Ko pa je Pavel izvedel za to, je bil silno užaljen, češ da sta si delala norca iz obeh ciganov. Čeprav je Pavel marsikaj razumel, pa je bil občutljiv na to, da bi bil videti neumen. No, to res ni bil. Mavrič trdi, da tudi v pustnem sprevodu ni bil tako predstavljen.

Le po ta večjem ...

Pavel in Urška sta se z otroki zadrževala na neki kmetiji pri Gornjem Gradu. Zaradi nečesa sta se na hitro odpravila. Otroci so stali okoli staršev, pa jih Pavel pogleda in reče Urški: »Le po ta večjem jih vzemi s

seboj!« Res so bili ljudje dobri in so njune otroke za krajši čas marsikdaj sprejeli v varstvo.

Poroka mora biti

Ker Pavel in Urška še nista bila poročena, je Pavel prišel v Braslovčah v župnišče in prosil župnika, da ju poroči. Župnik je opozarjal na to, da nimata stalnega bivališča in tudi ne denarja, da bi skrbela za družino. Potolažil je Pavla in rekel: »Pavel, pridi ob letu, morda bo tedaj za vaju lažje.«

Pavel pa je že prej prišel k župniku in ga vprašal, kako je s poroko. Spet je župnik prepričeval bodočega ženina, da to pač ne gre, saj se nimata na kaj poročiti. Pavlu pa je bilo dovolj odlašanja in je rekel: »Če naju ne boste poročili, bom pač začel zakonsko življenje, pa naj bo tako ali drugače.«

Pavel v Mozirju

Tam, kjer je zdaj Klemenakova hiša (ob strugi), so v tridesetih letih stale tri visoke jelše. Kadar sta Pavel in Urška prišla v Mozirje, sta tam taborila. Pozimi sta se večkrat zatekla v Kočarjev marof (zdaj Matjaževa lončarija). Ko sta bila pod tremi jelšami, sta še imela cizo, k njej pa privezano kozo.

Kocjančkov iz Mozirja se ju spominja takole: Pavel je nosil klo-buk s širokimi krajeci, bil je visoke postave. Urška je bila drobna in je imela kričeč glas. Po trgu sta prosila za *zabel* in za moko. Ljudje so bili do obeh strpni in radodarni, saj sta veljala za poštena cigana.

Redoljubni Pavel

Čokanovi nad Mozirjem se obeh ciganov dobro spominjajo. Bajе sta veliko potovala brez otrok. Te sta pustila na kateri od kmetij. Posebno pozimi je bilo tako.

Kadar sta prišla k njim, so vzeli otep (več snopov slame, ki so jo uporabljali za kritino). Slamo sta razgrnila po tleh in si pripravila ležišče. Odeje sta nosila s seboj. Spala sta vedno gola. Ko sta zjutraj odhajala, je Pavel slamo lepo pospravil in jo povezal v otep. Medtem ko se je Pavel

zjutraj pri vodnjaku redno umil, tega Urška ni storila. Še to so opazovali otroci, da si je Pavel vedno lepo počesal brado.

Ni se dal pregnati

Nekoč sta spet prišla k Čokanovim. Brat, ki je tedaj veljal za naslednika na kmetiji, je Pavlu dejal, da bi bilo dobro, če gresta še kam drugam.

Pavel pa se je hitro znašel in rekel: »Ko pa imaš tako dobro mater, da nama je obljubila *jerperge*.« Saj ni bilo težav z njima, le čiščenje za obema je bilo naporno, posebno pozimi. Tako obilno sta čikala, da je bilo po podu polno pljunkov. Zato so jima ljudje sicer radi dali kaj za pod zob, niso ju pa radi prenočili.

Posodo je nosila Urška

Pozimi je Urška nosila posodo v vreči na hrbtu. Včasih pa je povezala konca plahte skupaj in si breme obesila okoli telesa, da je imela med hojo proste roke. Vsak je imel okovano leskovo palico, da sta si z njo pomagala pri hoji.

Na Brezje nista rada hodila

Brezje nad Mozirjem je zaselek, kjer so še pred drugo svetovno vojno bivali bolj revni ljudje. Tam so bili Lipoldovi vinogradi in v njih so si služili borno preživetje. Jedli so *platičke*, suhe hruške in orehe; kruh je bil redko na mizi.

Tako pripoveduje stara ženica, ki živi tam že od rojstva. V tako revščino Pavel in Urška nista rada zahajala, zato sta bila na Brezju gosta bolj poredko.

Kramer je napisal igro

Že smo omenili, da so naši rojaki v Ameriki igrali igro o Pavlu in Urški. Alojz Jeraj s Spodnjih Pobrež pripoveduje, da je v njihovi hiši v letih pred prvo svetovno vojno odraščal nezakonski sin domače dekle. Pisal se je Mihael Kramer. Bil je zelo nadarjen, v Avstriji je končal celo

vojaško šolo. Za njim so ostali zanimivi zapisi. Res je, kot smo že zapisali, da so rojaki iz Amerike Pavlu poslali nekaj denarja od vstopnine za igro.

V Pobreški gmajni

Tam sta nekoč taborila Pavel in Urška. Med pripravo kuhe je Urška otresala svojo sitnobo, kar je šlo Pavlu zelo na živce. Baje Urška ni imela *bage*, pa ni mogla čakati, kar jo je naredilo neznosno. Pavel jo je miril, toda nič ni pomagalo. Končno pa zagrozi: »Urška, če ne boš nehala, bom šel od doma!« Le kje je imel svoj dom, ko pa je živel nomadsko življenje!

Usodna odeja

Nekoč sta Pavel in Urška prenočevala pri Županu v Juvanju. Ker je bilo zelo mrzlo, je gospodar dobronamerno posodil nov konjski koc, da ju ne bi zeblo.

Prenočevala sta na hlevu in po navadi prišla zjutraj na zajtrk v hi-

šo. Tokrat pa ju ni bilo. To je bilo gospodarju sumljivo in šel je pogledat, ali sta še na *marofu*. Pa ju ni bilo in novega konjskega koca tudi ne! Je pa tam ležala njuna že hudo načeta odeja.

Seveda gospodar ni mogel biti zadovoljen s takšno zamenjavo. Hitro je stopil za njima in ju klical: »Pavel, počakaj, počakaj!« Toda Pavel je mislil drugače, obrnil se je in zavpil: »Kar ti postoj, saj tebe nihče ne preganja.« Nad tako iznajdljivostjo je bil celo gospodar presenečen in je smeje šel nazaj v hišo. Cigansko odejo pa so vrgli v peč.

Pavel spet na splavu

V Nizki kroži zgodba, kako so nekoč bili v zadregi za *prednjaka* na *flosu*. Vsi so že šli na *rajžo*. Pa se je nekdo spomnil na Pavla, ki je bil znan kot dober *flosar*. Gospodar ga je moral iskati po dolini in končno ga je odkril v Letušu. Ko ga vpraša, če bi šel na *rajžo* zanj, mu Pavel modro reče: »Hudič, drugače me ne poznaš, ko me potrebuješ, pa si prijazen. To te bo dosti koštalo!« Gospodar mu je vse obljubil, tako da je Pavel končno pristal in šel.

Zanimivo, *flosarji* so imeli Pavla sebi enakega, to pa je pomenilo veliko, saj je bila *flosarija* trdo delo, cigani pa so znani lenuhi. Zato so bili *flosarji* prepričani, da Pavel sploh ni cigan.

Večkrat sta taborila

Na Favškovem pasovniku sta Pavel in Urška pogosto taborila. Kadar je deževalo, sta se zatekla v marof k Favšku. Tedaj je Urška *fehatala* jajca in mast, češ da bo pekla potico.

Nihče še ni videl, da bi Urška znala speči potico – je pač vsak izgovor dober. Na marofu so jima otroci radi nagajali. Domači sin je bil med njimi in bil je najhujši.

Urška ga je ulovila in ga ni izpustila, da bi šel domov. Vpila je nanj: »Kar pridi, da ti izderem cvek.« To je bila za fante najhujša grožnja in Urški so prisodili kaj takega, zato so se je strašno bali. Urška je fantu ponudila spravo: »Če prineseš očetovo *fajfo*, pa boš prost.« Fant je obljubo držal. Prinesel je očetovo pipo in gledal, kako je Urška izpraskala iz nje žlindro in jo takoj začela z užitkom žvečiti.

Krvavo stegno

Že smo omenili, da so starši radi strašili otroke z obema ciganoma in krvavim stegno. Nihče ni točno vedel, kaj naj bi izraz »krvavo stegno« pomenil in kako izgleda. Enostavno so rekli otrokom, da ciganu, ko podi otroke, gleda kislja repa iz nosu. Tako so se bali mraka in so prišli pred njim domov. To je bila domišljajska pojava.

Ob praznikih pogrešali cigana

Ob večjih praznikih in posebno še v času »fureža« so pogrešali Pavla in Urško. Tedaj je bila navada, da so jima dali kak priboljšek, že zato, da bo pri hiši sreča. Zanimivo, marsikje so kaj dali na stran, da sta dobila svoj delež, ko sta se pojavila pri hiši.

Prečkanje brvi pri Pobrežah

Tam je čez Savinjo brv, ki nikoli ni bila posebno trdna. Nekoč je družina Eremita prečkala to brv, pod katero je bučala zelo narastla Savinja. Pavel je hodil spredaj, Urška pa zadaj, da je imela pregled nad otroki. Na sredi brvi zavpije Urška: »Pavel, eden je padel v vodo.« Mislila je na otroka. Pavel pa se obrne in pravi: »Urška, le po ta večjem jih spravi čez brv.« Seveda je to baje Pavlova domislica, s katero je spravljal ljudi v smeh.

Paveljnova smrt

Ko je Pavelj resno zbolel, se je zatekel v Bočno. Pri Spodnjem Pevcu so mu stregli, kolikor so mogli. Tam je tudi umrl. Ljudje so pripovedovali, kako so takoj po smrti »šle od Paveljna uši«. Na mrtvaški oder so ga dali v novozgrajenem skladišču trgovine. Domačini so vse lepo uredili. Tudi to, poslednjo skrb lahko pripišemo njegovim priljudnosti.

Ko je bil v Bočni pogreb, je bilo toliko ljudi, kot jih je le v redko-katerem žalnem sprevodu. Ob odprtem grobu so mu zaigrali Rojevi cigani in prišli so tudi Sakrlajtovi z Ljubnega, vsi oblečeni v črno, kar je naredilo na ljudi izreden vtis.

ŠE DRUGI POSEBNEŽI V NAŠI DOLINI

Krveska Zefa

To je bila zanimiva ženska, doma na veliki kmetiji Krvenik nad Bočno. Zato je bila med domačini znana kot Krveska Zefa. Pisala pa se je Zofka Remšak.

Slovela je po tem, da je bila tedaj edina državna upokojenka v Zadržetju. Delala je kot rudarka v rudniku Trbovlje in bila kot taka upokojena. Vrnila se je v svoj domači kraj. Spodaj pod hribom (Rovt) ji je neki kmet podaril malo parcelo na Mačeradu ob potoku Čeblišek. Kočo je na tem zemljišču začela delati kar sama in jo je tudi v celoti dogradila. Sosedje so ji pomagali s prevozi in kakim lesom, saj je bila za okolico prava posebnost.

Seveda ni bila posebno občutljiva, ko je kje vzela »malenkost« lesa za svoje potrebe, kar je seveda počela ponoči. Ljudje so vedeli, da včasih kaj malega izmakne, pa saj je potrebovala za gradnjo svojega doma! Če so ji kdaj očitali tisto z lesom, je zelo resno zatrdila, da za lastnike lesa poglobljeno moli, saj so le dobrotniki! Pol koč je bilo lesene, pol pa ometane. Pri delu je bila zelo spretna in se ni ustrašila nobene naloge. Tako je krušno peč naredila kar tako, da je koš obložila z opeko in nato vse skupaj ometala. Peč je odlično delovala!

Česa se ljudje spominjajo o Krveski Zefi: obnašala se je zares »knapovsko« robato, rada je hodila ljudi strašiti, tu in tam je malo preveč popila, zelo odmevno je klela, nosila je *pelcmantelj*, ki ga ni imela nobena ženska v Bočni, včasih je imela opraviti z orožniki, pa se jih ni bala, imela je kup mačk, od katerih je vsaki dala ime po kakem svetniku, bila je priljubljena z vsemi posebnostmi vred in vedno je bila pripravljena pomagati.

Nekaj zgodb o Krveski Zefi

Strašila je kmeta

Velik kmet v Bočni je vedno zatrjeval, da ga sploh ni strah in da se ne boji niti samega hudiča. Pa se je Zefa domislila posebne potegavščine. Oblekla se je v poljsko strašilo in se splazila k hiši tistega, ki ga ni bilo

ničesar strah. Na okno je pritrdila vejico in jo z vrstico, skrita v drevesu, občasno povlekla. Tako je po oknu trkalo. No, kakega posebnega preplaha v hiši res ni bilo. Kmet je vedel, da si je to lahko izmislila le Zefa. Prijavil jo je na žandarmerijo v Gornji Grad.

Nekega dne se je pri njej zgasil mlad orožnik in jo pozval, naj gre z njim na zaslišanje v Gornji Grad. Zefa se je za to priložnost oblekla posebno skrbno. Ko jo je orožnik zagledal, je bil nad njenim videzom obupan. Oblekla je kar sedem spodnjic, tako da je bila široka bolj kot velika. Resno je mislila s to svojo oblačilno kulturo! Orožnika je bilo sram hoditi ob njej.

Toda služba je služba in pripeljal jo je na poveljstvo žandarmerije v Gornjem Gradu. Očitno so tudi tam ugotovili, da je najbolje, če se je hitro znebijo. Res je bila še istega dne doma in se je razkazovala po vasi v svoji »taboljši obleki«.

Bolhe so jo nadlegovale

V velikonočnem času je red, da se hiša temeljito pospravi. Tudi posteljnina je na vrsti. Zefa je sosedi potožila, da ne more spati, ker ji bolhe ne dajo miru. Ženska ji je svetovala, da naj, tako kot vsi drugi, posteljino prezrači in opere. Res je naslednjega dne tudi njena posteljnina bila na soncu in zraku.

Po nekaj dneh jo vpraša soseda, če zdaj bolje spi. Zefa pa hitro odgovori: »Ja, v *kovtru* sem našla veliko luknjo, pa sem jo zašila. Zdaj bolhe ne morejo več ne ven ne noter, pa je bolje.«

Sveti Janez in Zefa

Nekoč je kupila več kot meter visok kip svetega Janeza. Koča je bila tesna, zato ga je postavila k spodnjemu delu postelje. Ko je neke noči nemirno spala, je kip z vso svojo težo padel po njej in jo poškodoval po nosu. Zefa je strašno preklinjala. Vpila je: »Frdamani Janez, kaj, hudiča, ti pride na misel, da padeš po meni in me skoraj ubiješ!«

To sta slišala dva orožnika, ki sta po naključju šla mimo koč. Mislila sta, da Zefa ogroža neki Janez in uradno sta stopila v koč. Spraševala sta Zefo, kje je tisti Janez, ki jo je skoraj ubil. Pojasnila je, da gre le kip svetega Janeza, ki je zgrmel nanjo in jo kar krepko poškodoval.

Skrb občinskega tajnika

Zefa je imela občasno pohodne dneve. To je bilo posebno tedaj, ko je dobila pokojnino. Pijače se nasploh ni branila, v tistih »svojih« dneih pa še celo ne. Zelo vinsko utrujena je stala sredi vasi in nekaj čakala. Mimo pride občinski tajnik in jo povpraša: »Zefa, kaj pa stojiš tukaj s ključem v roki?« Zefa ga najprej zmedeno pogleda, potem pa reče: »Bočna se vrti okoli mene, pa čakam, kdaj pride mimo moja koča, da bom doma.« Tajnik ji pri tem res ni mogel pomagati.

Nemce je ukanila

Po hribih okoli Bočne je bilo vso vojno kar precej partizanov. Nemci so jih stalno zalezovali in preganjali. Neke noči, bilo je zelo mrzlo, so preganjali ranjenega partizana. Zefina koča je bil zanj edina rešitev. Hitro je skočil v kočo in prosil za skrivališče. Zefa je urno odkrila vrata v klet, kjer je hranila krompir in zrinila vanj ranjenca. Takoj je na vrata potegnila težko skrinjo za obleko in perilo ter sedla nanjo.

Nemci so pridrveli v kočo in jo nahrulili, kje ima partizana. Videli so njegovo senco izginiti prav pred Zefino kočo. Vse so presvetili. Enemu od njih se je zdelo sumljivo, ker je Zefa tako vztrajno sedela na skrinji. Zrinil jo je z nje in dvignil pokrov. Toda skoraj bi obnemogel, tako je zasmrdelo in v njej je videl polno nočno posodo. Hitro je zdrvel na plano, za njim pa še drugi Nemci.

Zefa zaradi hudega mraza seveda ni hodila na oddaljeno stranišče. Potem je po vasi pripovedovala, da tudi polna kahla lahko usodno spremeni potek vojaških akcij.

Begunec blizu Zefe

Med vojno je domačin Lojze Žehelj študiral v Ljubljani. Italijani so ga zaprli in odgnali v taborišče sredi Italije. Proti koncu vojne se je po dolgih tednih naporne in nevarne poti znašel v domačih krajih.

Ni vedel, da je bilo medtem vojne že konec, zato se je skrival v gozdu, k Zefi pa je hodil po kake malenkosti. Hranil se je z ribami, ki jih je naložil. Zefa ni črhnila besede o beguncu. Nekoč so člani vaške straže opazili dim sredi gozda. Podali so se v smer, od koder so videli dim. Nalleteli so na Lojza in ga privedli v Bočno. Seveda je bil fant srečen, da je

končno sedel za domačo mizo.

Pozneje je Žehelj postal učitelj v Lučah. Moral je na neki tečaj v Slovenske Konjice, kjer so igrali nogomet. Pri tem se je Lojze tako usodno poškodoval, da je zaradi posledic umrl. Res čudna usoda: po tolikšnem trpljenju ni užil lepših dni.

Zefa peče krofe

V pustnem času so po vseh hišah pekli *krape*. Zefa se je pozanimala, kako naj jih pripravi. Sama se je lotila dela, čeprav so ji sosede svetovale, da mora skrbno pripraviti testo, ki mora *kipniti*, ki se ne sme prehladiti in še kaj. Zefa je imela le moko, ki jo je dobila na karte. Iz nje je pripravila testo in pričela s peko.

Toda glej ga, zlomka, krapci so potonili na dno, namesto da bi plavali na masti. Sosedi je povedala, da so ji vsi *krapci* potonili, ona pa se je znašla: povezala jih je z vrstico, da so morali plavati po vrhu. Kakšni so bili, ne ve nihče.

Okna je barvala

Na koči si je naredila majhna okna. Treba jih je bilo pobarvati, barva pa je bila draga. Zefa se je domislila in odšla v gozd. Tam je nabrala kar precej borovnic. Doma jih je stisnila in z njimi prebarvala okenske okvire in sama okna. Kako dolgo je ta barva držala, ni znano.

Rusi v Solčavi

Ta prelepi hribovski kraj je po prvi svetovni vojni postal obmejni, saj je po okoliških vršacih potekala državna meja. Mlada država Srbov, Hrvatov in Slovencev je bila zelo naklonjena ruskim beguncem, zato ni naključje, da so te politične begunce zaposlili, kakor so vedeli in znali. Rusi, ki so bežali pred revolucijo v lastni deželi, so bili različnih poklicev.

Tako je tedanja armada v Kraljevini SHS sprejela v svoje vrste kar precej častnikov bivše cesarske ruske armade. Nešolane begunce pa so zaposlili v raznih državnih službah.

V Solčavi je nova država uredila tudi finančno službo. To so bili

uniformirani in oboroženi možje, imenovani finančni stražniki. V to službo so sprejeli številne ruske begunce, in štrije so tako prišli tudi v Solčavo.

Eden od njih je kmalu naredil samomor, drugi je odšel čez mejo in ostal tam, dva pa sta služila v teh enotah do tridesetih let. To sta bila Ivan Pankajev in Nikolaj Zemljakov. Potem ko sta zapustila finančno službo, je Ivan postal dober žagar in delal na raznih žagah, Nikolaj pa si je služil kruh pri kmetih.

Skoraj legendarno zanimiv je postal Nikolaj Zemljakov in o njem bo tekla beseda v nadaljevanju.

Nikolaj Zemljakov je bil rojen 9. maja 1899 v Novočerkovsku (Donecki bazen) in je bil zelo ponosen na svoje kozaško poreklo. Umrli je v Solčavi 22. maja 1979.

Kako se Nikolaja spominjajo domačini? Bil je drobne in majhne postave, dostojno se je oblačil, rad je pil žganje, trudil se je, da bi se naučil slovensko, bil je jezikov, rad je preklinjal in pri tem mu je bila med najljubšimi beseda »prasec«, do zadnjega si je iskal nevesto in zanimivo je pripovedoval o begu iz cesarske Rusije.

Okoli Nikolaja se je spletlo kar nekaj zgodb. Vse so vsebinsko naravnane na njegovo izvirnost in svojevrstno obnašanje. Zemljakova nima nihče v slabem spominu. Poudarjajo njegovo navezanost na Solčavo in ljudi v njej. Nikolaju niso zamerili kake pikre ali robate, saj so vedeli, da je v bistvu dober človek. Kot takega so ga ljudje spoštovali.

Naj uvodoma povemo, da se s svojim rojakom Pankajevom, ni dobro razumel. Pankajev se je imel za nekaj višjega, saj je bil malo šolan in – kar je najpomembneje – bil je Rus. To je Nikolaju dal vedeti ob vsaki priložnosti.

Nikolaj pa je nad takim vedenjem rojaka tarnal in mu včasih glasno nasprotoval. Zaradi tega je med njima prišlo celo do pretepa. Nikolaj se je navezal na domačine, posebno pa na kmeta Ložekarja. Njemu je povsem zaupal in v njem je videl svojega prijatelja.

Zemljakov je pogosto pripovedoval, kako je z 18 leti vstopil v kozaške vrste. Te so se borile proti rdečim enotam. Ko je bilo konec »bele« armade, so panično bežali. Čez Turčijo in Grčijo so pribežali v Jugoslavijo. Na poti je bilo polno pasti, številni begunci pa naporene poti niso preživeli. Pripoved je bila pretresljiva.

Svojestven pozdrav

Nikolaj besede »prasec« ni imel za žaljivko. Tako je treba razumeti njegovo obnašanje, kadar je komu odzdravil. Nekoč je sedel v združni gostilni v Solčavi in malical. Pa pride domačin in ga pozdravi: »Bog žegnaj, Nikolaj!« On pa nazaj: »Bog lonaj, prasec!« Najbrž se, več le ruskega jezika, niti ni zavedal, kaj tak pozdrav pomeni med domačini. Tega mu nihče ni zameril.

Nakup hlač v Mozirju

Pravi podvig je bil nakup hlač v Mozirju, kamor sta ga pospremila Ložekar in Gradišnik. Ložekar je tedaj že imel fička in tako so se vsi trije peljali v Mozirje. Spotoma so seveda pri kateri od gostiln malo postali in se okrepčali. Končno so srečno prispeli v Mozirje in obiskali trgovino, kjer je Nikolaj naročil hlače: »Gospa, imate količkaj hlači?«

Prve niso ustrezale. Zapletlo se je že v kabini, kjer je preizkušal hlače. Drobnarije iz njegovih hlač so popadale po tleh, kar ga je rakačilo, da je strašno preklinjal. Prodajalka je prestrašeno čakala, kaj bo. Toda Ložekar jo je pomiril, da je to pač način, kako Rusi nakupujejo.

Tretje hlače – izbrala sta jih Ložekar in Gradišnik, in to deške velikosti – so bile Nikolaju všeč. Prodajalki je rekel: »Toti so ta pravi hlači.« Izražal se je pač malo slovensko in bolj rusko. Potem je zahteval račun, pa se je spet zapletlo: zmanjkalo mu je denarja, saj so po poti že nekaj potrošili.

Prodajalka je menila, da bo kateri od obeh gospodov manjkajoči denar posodil. Toda Ložekar je bil za šalo! Dejal je, da tega gospoda – pri tem je pokazal na Nikolaja – sploh ne pozna. Nikolaj je kar prebledel od jeze in komaj izdaval: »Hudič, Ložekar, si tako pijan, da me ne poznaš.« Prodajalki pa je dejal: »Jaz nisem vedel, da ste kurbe tako odrte, tako drage. Nekaj smo že zapili, vzel sem s seboj 15.000 din, zdaj pa ni dosti.« To je Nikolaj namenil prodajalki kot opravičilo. No, trpinčenja je bilo dovolj in Ložekar je za Nikolajeve hlače rade volje primaknil manjkajoči denar.

Prešibek je bil

Nikolaj je zelo trpel zaradi svoje skromne postave in še skromnejše telesne teže. To so domačini dobro vedeli. Sklenili so določiti komisi-

jo, ki bo uradno stehala Nikolaja, da bo konec njegovih muk.

V zadružni trgovini so imeli tehtnico. Tja so se podali člani komisije in seveda Nikolaj. Nikolaj je stopil na tehtnico, član komisije pa je neopazno stopil poleg. Tako je res pokazala neverjetno težo. Komisija je torej ugotovila, da je Nikolaj najtežji človek v Solčavi.

Nikolaj tehtanju v resnici ni povsem verjel. Zato je Ložekarju potožil, kako so ga trije »bikani« naredili za najtežjega v Solčavi. Seveda se je Ložekar pretvarjal, da verjame uradnemu tehtanju, potrdila pa sta vso stvar s šilcem dobrega žganja, ki je zaskrbljenega Nikolaja še najbolj potolažilo.

Oženil bi se rad

Nikolaj je vseskozi iskal primerno nevesto, ker bi se rad oženil. Ložekar mu je ob tem zvesto stal ob strani z nasveti. Toda Nikolaj ni imel sreče: ali on ni maral za nevesto ali pa ona ne zanj. Za kozaka bi pač bila potrebna ustrežna žena.

Kozaki so ponosni ljudje in Nikolaj je tudi o tem veliko pripovedoval. Spomini iz njegove mladosti so ga pač popeljali tja v daljne kraje kozaške domovine.

Poroča je bila tam nekaj posebnega, dejansko skrb celotne družine. Tako je v njem seveda prevladovala tradicija pred željo. Na stara leta ga je nekoč Ložekar v šali povprašal: »No, Nikolaj, kaj pa nevesta?« Odgovoril je: »Zdaj me čaka le še ta bela nevesta.«

Čikanje ni lepa čednost

To je vedel tudi Nikolaj, čeprav je v ustih z užitkom mlel tobak. Čikal je le na skrivaj. Očitno se je tega sramoval. Pri sebi je nosil veliko raznega pribora v zvezi z rabo tobaka. Rekli so, da je v njegovih hlačah kar škrebalo, ko je hodil.

Pretesne hlače

Ko se je v nedeljo po nakupovanju hlač v Mozirju pojavil pred cerkvijo, je Ložekar opazil, kako tesne hlače ima. Dejal je: »No, vidiš,

Nikolaj, da si najtežji človek v Solčavi, še hlače so ti tesne!« Temu so pritrdili še drugi v krogu domačinov.

Sreča v fičku

Za Nikolaja je bilo pravo doživetje vožnja v Ložekarjevem fičku. Izjavil je, da je to zanj največja sreča. V njem se je vedel, kot da sedi v imenitnem vozilu. Vesel je bil, če je lahko tako držo pokazal pred množico. Ložekar ga je rad prevažal, kadar je bil na poti.

Nekoč sta bila na cesti proti Lučam, ko srečata avtobus, in Ložekar se je seveda umaknil na rob ceste, da je veliko vozilo moglo mimo. Nikolaj pa ga je nahrulil: »Rukni ga, Ložekar, saj se ti motovili med kolesi!« Zanj je pač fičko pomenil vse, avtobus pa le nujno zlo.

Baba kadi

Ložekar je bil na poti v Mozirje, ko sreča Nikolaja. Povabi ga v fička. Nikolaj ves srečen prisede, in ko sta prispela v Mozirje, je bil urad, kjer je imel Ložekar opravke, že zaprt. Čakati sta morala dve uri in sta zato krenila na teraso tedanjega hotela Turist.

Kmalu je Nikolaj zagledal pri sosednji mizi »babo«, ki kadi. Po kozaških navadah ženska ni smela kaditi – to je bilo izrazito moško opravilo! Ko se je Ložekar vrnil k Nikolaju, mu je ta takoj povedal: »Glej, hudiča, baba kadi!« Sledilo je še nekaj sočnih kletvic na ta račun. Ložekar je hitro ugotovil, da ne gre za žensko in da tam sedi dolgolasec, ki pridno vleče cigareto. Toda Nikolaj kot da je preslišal, kar mu je Ložekar pojasnil.

Ko je fant vstal, je Nikolaj pripomnil: »Krucifiks, Ložekar, baba gre po nove cigarete.« Seveda je Ložekar spet prepričeval Nikolaja, da je to moški in ne ženska. To ga je še bolj razjezilo, ker je mislil, da ga Ložekar ponovno vleče. Še dolgo potem je preklinjal te grde navade, ki ženskam omogočajo kajenje.

Na gondolo pa ne

Ko je pričela voziti žičnica na Golte, je Ložekar hotel prepričati Nikolaja, da bi se peljala na planino. Spotoma sta popila nekaj malega za

korajžo. Na spodnji postaji sta se že postavila v vrsto, ko Nikolaja odrine neka »dama«. Ta pa ves divji zakliče za njo: »Le tiši, tiši, rdeči hudič, da te priškrne!« Dama je bila močno našminkana in vrata gondole so se prav za njo zaprla.

Tedaj pa je Nikolaj videl, kako leze gondola po žici kvišku. Hudo se je prestrašil in glasno rekel Ložekarju: »Glej, hudič, Ložekar, celi avtobus na drati!« Upadla mu je korajža za vožnjo in stopil je nazaj, Ložekarju pa zaklical: »Krucifiks, Ložekar, le pelji se ti sam, ker si neumen. Kaj, če se drat utrga? Jaz ostanem na zemlji!« Raje je potem pred postajo žičnice čakal na Ložekarja nekaj ur, kot da bi se podal na tvegano vožnjo z žičnico.

Upokojen

Leta 1966 so Nikolaja upokojili. Tedaj je dobil nekaj denarja izplačanega za nazaj. Ložekar je dobro mislil in mu svetoval, da bi zdaj imel dovolj denarja za vožnjo v svojo domovino, da si tam ogleda, kako je, in da vidi svoj dom. Nikolaj pa je takoj odklonil to možnost: »Ložekar, hudič, dam ti denar, kar ti pojdi tja, jaz že ne grem.« Imel je pač grozne spomine na čase revolucije in ni zaupal novim oblastem v kozaških deželah.

Repnek

V Mozirju je živel Jože Pečnik, po domače Repnek. Imeli so ga za posebneža, ki je v vsakem trenutku znal najti pravi odgovor. Seveda pa ni ostal nikomur nič dolžan, vsaj z besedami ne.

Stanoval je zunaj Mozirja, nad cesto proti Šmihelu. Po poklicu je bil tesar. Imel je spretno roke in se lotil vsakršnega dela. Rodil se je 11. aprila 1905 in umrl 15. februarja 1970 v Mozirju.

Mozirjani se ga spominjajo kot zelo duhovitega človeka; bil je dober zborovski pevec, veliko je nastopal tudi na odru v okviru gledališke skupine; po postavi je bil suh in visok; imel je stalno družbo (Tina, Joža in Tona), vedno je skrbel za smešna presenečenja, rad je pogledal v kozarec, sicer pa je bil tudi reden pustnjak. Mozirjani mu njegovih podvigov niso zamerili. Nasprotno, vedno znova so pričakovali, kdaj bo spet kaj ušpičil. Smel si je dovoliti več kot kdor koli v trgu.

Pleskati bi moral

Kadar je bil Repnek brez denarja, je veliko obljubljal. Vsa dela je prevzemal, da je le dobil kak dinar. Toda pogosto je obljubil več, kot je zmogel. Remšetova mati se je nekoč z njim dogovorila, da ji bo prebelil klet. Dala mu je tudi nekaj »na roko«, da bi delo opravil čim prej.

Toda prav tedaj je imel obdobje, ko mu ni bilo dosti do dela. Ko ga le ni bilo, je Remšetova mati negodovala nad neizpolnjeno obljubo. Pa je tako nanoslo, da sta se srečala v trgu.

Mati seveda takoj vpraša, kdaj misli priti, saj je nekaj denarja že sprejel. Repnek pa brez vsake zadrege izjavi: »Vidiš Roza, kako je zateglo. Srečujem le take, ki sem jim jaz dolžan. Nikakor pa ne tistih, ki bi bili meni dolžni.«

Dobra mati se je od srca nasmejala, saj bi morali tistega, ki je bil Repneku dolžan, iskati z lučjo pri belem dnevu. No, resnici na ljubo je Repnek nekega dne delo pri Remšetu le opravil.

Vinsko utrujen

Spet je imel svoj obhod po gostilnah. Zvečer se je zelo »utrujen« vračal proti domu. Pot ga je vodila mimo Kraheljnovnega posestva, pa si je tam pod košato hruško privoščil malo oddiha. Toda utrujenost je naredila svoje. Kmalu je trdno zaspal in se pri tem lepo zleknil čez pot.

Sosed se je vračal domov in naletel na počivajočega Repneka. Seveda je čutil z njim in ga vprašal: »Joža, kaj pa delaš tu na tleh?«

Nekaj trenutkov je vprašani gledal okoli sebe, da se je povsem osvestil. Potem pa je odgovoril: »Ta prekleti regrad iščem, pa ga do pomladi najbrž ne bom našel.« To se je dogajalo pozno jeseni.

Pustnjak pa tak

Seveda so Mozirjani kar pričakovali, da bo Repnek v pustnem času spet presenetil. In res, ko so se pustnjaki zbirali, se je pojavil z novo pričesko. Pol glave si je dal obriti in izgledal je nemalo čudno.

Nihče ga ni vprašal, zakaj taka pričeska, saj so vedeli, da je bil v pustnih dneh nenehno v »službi«.

Pisatelj se je zmotil

Tudi na gledališkem odru se je pogosto pojavljal in dobro igral. Toda nekoč je pozabil besedilo. Verjetno je alkohol pripomogel, da ni slišal šepetalkinega glasu. Udaril je kar po svoje in posrečeno odigral prizor. Ko ga je režiser vprašal, od kod mu novo besedilo, je odgovoril: »Opazil sem, da se je pisatelj zmotil, pa sem ga malo popravil.«

Občinski uradnik

Repneku so šli na živce občinski uradniki. Vedno znova je o njih vedel povedati kaj zbadljivega. Nekoč je šel k občinskemu tajniku in se mu ponudil v službo. Baje se je ob tem držal silno resno. Tajnik ga je smehljaje vprašal: »Ja, Repnek kaj bi pa ti delal?« Repnek pa hitro: »Skozi okno bi gledal, kot dela večina vaših. To znam tudi jaz.«

Ponočno iskanje

Domačin naleti pozno ponoči na Repneka, ki se sklanja in nekaj išče po trgu. Seveda bi mu rad pomagal pri iskanju. Vpraša ga: »Kaj pa iščeš, Repnek?« Iskalec pa še vedno sklonjen: »Ključ sem izgubil.« Prijazni sotržan ga vpraša: »Kje si ga pa izgubil?« Ves zaskrbljen odvrne Repnek: »Tam pri Vratanarju.« (To je združna hiša v Mozirju.) Seveda mu je oni drugi začuden rekel: »Kaj pa potem iščeš tu, saj je to kakih 200 metrov odaljeno od Vratanarja!?« In spet je imel Repnek zadnjo besedo: »Ja, ko je pa le tukaj javna razsvetljava.«

Seveda je sokrajan lahko le ugotovil, da Repneku ne more pomagati.

Škoda zastave

V Mozirju po pokopavali uglednega občana. Krsta je bila ovita v zastavo in taka spuščena v zemljo. Repneka je to presenetilo, glasno je pripomnil: »Škoda, koliko gat bi lahko imel iz tega lepega blaga, tako pa bo nesmiselno uničeno v zemlji.« V bližini njega je stal nekdo, ki mu ta izjava ni bila všeč.

Baje je bil Repnek nekaj dni zaprt, da je imel priložnost povedati policajem, kako je to z državno zastavo mislil.

Koleke bi lepil

Spet nekoč se ponovno ponudi v občinsko službo. Seveda hočejo uradniki vedeti, katerega dela bi se lotil. Repnek pa hitro: »Jezik bi ven mogle in koleke *limal*, zraven bi pa buljil skozi okno, saj je to tudi vaše glavno delo.«

Zbolel je

Resno je zbolel. Repnek je imel ženo, ki je zanj dobro skrbela. Da bi bil ob obisku zdravnika dostojno oblečen, mu je kupila pižamo. Kaj takega še ni nikoli oblekel, toda na prigovarjanje žene je storil tudi to.

V postelji ležečega je našel duhovnik, ki je prav tedaj blagoslavljal hiše. V hiši so gorele sveče blagoslovu v čast. Župnik je seveda stopil k postelji bolnika in ga pozdravil. Repnek mu ves nesrečen potoži: »Poglejte, gospod župnik, jaz sem še tako pri moči, pa me je žena dala v te babje *cote* in mi prižgala sveče – ali ni ob pamet?« Župnik ga je pomiril, da sveče niso prižgane zanj, ampak zaradi blagoslavljanja hiše. Verjetno je Repnek tudi iz tega prizora naredil smešnico.

Desni razbojnik

V Mozirju so v tridesetih letih igrali pasijonske igre. Odlično so uspele. Repnek je igral desnega razbojnika. Po dejanju, kot se naj bi odvijalo, je moral karati levega sotrpina. Repnek, verjetno zaradi napora in malo pod vplivom alkohola: »Ti, ki si hudodelec, zaslužiš to trpljenje, jaz pa trpim po nedolžnem.« V nadaljevanju bi moral prositi Kristusa, da se ga spomni, ko bo prišel v nebeško kraljestvo. Repneku pa se je vse skazilo. Rekel je: »Spomni se name, ko prideš v moje kraljestvo.« Gledalci so to razliko v besedilu opazili, toda Repneku ni nihče nič zameril, tudi tega spodrseljaja ne. Pozneje so glasno razmišljali, če je ubogi trpeči desni razbojnik le pomešal besedilo ali pa se je spet pisatelj zmotil.

Jabolčnik je ponujal

Nekoč je sedel pred hišo na svojem domu, ko je spodaj po cesti prihajala skupina Mozirjanov. Repnek jih je ogovoril: »Ljudje, pridite k meni, da pogrejemo nekaj golaža od lanskega jurjevega sejma.« Dodal je

še: »Pa tudi pijače imam dosti – pipa je kar v hruško zabita, še prešati mi ga ni treba, zato ga točim zastonj.« Mimoidoči so se za povabilo prisrčno zahvalili, krohota pa seveda ni manjkalo.

Marsikdo od povabljenih je pozneje Repneka v trgu vprašal, če je pripravljen koga povabiti na pijačo v Turista. Kot je znano, je tako napeljevanje enostavno preslišal.

Doktor in Repnek

V Mozirju je dolga leta zdravil doktor Roman Lesnika. Repnek je bil pri njem na pregledu. Ob koncu ga je doktor vprašal: »Povejte, Repnek, zakaj vam pravijo Repnek?« Kot iz topa je sledil odgovor: »Gospod doktor, zakaj pa pravijo vam Lesnika?« Na vprašanje je bilo odgovorjeno z vprašanjem.

Spet pri zdravniku

Repnek je resno zbolel. Seveda je pijača naredila svoje. Doktor Lesnika je zaskrbljeno izjavil: »Repnek, zdaj bo pa treba poiskati lažje delo, to zahteva vaše zdravstveno stanje.« Repnek seveda ni dolgo čakal z odgovorom: »Gospod doktor, sem že bil na občini za lažje delo. Dol z okna bi gledal. Pa so že vsa okna zasedena.«

Pod Nemci

Za nemškega župana je bilo treba posodobiti prostore v kaplaniji. Skupina delavcev je rušila vmesne zidove. Kadilo se je celo mimo šole in v trg, toliko prahu je bilo. Repnek je bil med delavci. Ko se je najbolj kadilo, je stopil k oknu in vpil: »Ljudje, bežite, rajh se podira!« Drugi delavci so ga komaj uspeli pomiriti. Kaj lahko bi ga Nemci pomirjali drugače v Celjskem piskru. To so bili časi, ko so ljudje za malenkost morali skozi trpljenje v ječi.

Solopetje

Repnek je bil – kot je bilo že rečeno – dober pevec. Moški zbor iz Mozirja je bil med prvimi v tedanjem okraju. V Celju je bila revija pev-

skih zborov celjskega okrožja. Pevci so prišli v Celje predčasno, da so lahko imeli še vajo na odru v Narodnem domu. Toda Repneka je prenamila žeja in je šel je na pijačo k Turški mački.

Medtem so pevci vadili in se dogovorili, da nekega ponavljanja pri pesmi, ki je na tekmovalnem sporedu, ne bo. Zbor je bil že pripravljen za nastop, ko se prikaže Repnek. Hitro se uvrsti in že so na odru. Prvi dve pesmi so poslušalci bučno sprejeli in bili sta tudi odlično ocenjeni. Ko pa so zapeli tisto z refrenom, ki naj ga ne bi odpeli, se je zalomilo. Repnek o dogovoru ni nič vedel, in ko bi moral utihniti, tako kot so drugi, je mogočno pričel z ponavljanjem. Pevovodja ga je komaj ustavil.

To je mozirski zbor stalo dve mesti na lestvici: bili so tretji. Seveda pevci tega solopetja Repneka niso bili veseli, on pa jim je na vse očitke odgovarjal: »Kaj pa ne požete po notah!«

Rad je žejen

Nekoč so na travniku župnišča kosili. Med kosci je bil tudi Repnek.

Ko je župnik prinesel pijačo in jo delil, je dejal Repneku: »Vi ste pa radi žejni.« On pa, nič hudega sluteč: »Ja, gospod župnik.« In župnik je šel s steklenico mimo njega. Pozneje je Repnek izjavil, da je župniku vsekakor bolje reči ne kot ja.

Na peči zaspal

Na Selah so nekega večera »ofirali«. Repnek je bil med najglasnejšimi, to pa je zahtevalo kar precej zalivanja. Končno je onemogel zlezal na toplo peč in trdno zaspal. Zjutraj se je zbudil s hudo suhim grlom. Ko se je pojavil gospodar v hiši, mu je Repnek rekel: »Zdaj pa grem k sosedu Smodišu pogledat, če imajo kaj frišne vode.«

Molil za Darinko

V Mozirju so igrali spevoigro Darinka. Repnek je odlično odigral berača; bil je pojava, da boljše ne bi moglo biti. V prizoru pred kapelo, ko molijo za srečno reštev nesrečne Darinke, je tudi berač poglobljeno molil in se pri tem opiral na skrivenčeno palico.

Seveda je bil Repnek spet vinjen in se je zato krčevito oprijemal palice. Nenadoma pa se mu je palica izmaknila in telebnil je po odru. V cekarju je imel kost in nekaj jabolk in vse to se je skotalilo naokoli. Seveda je bilo zelo resnega prizora konec in ljudje, ki so prej jokali od ginetja, so planili v smeh. Repnek se je opravičeval soigralcem, da je bil preveč zatopljen v molitev in je pozabil na palico, in prav to se mu je maščevalo.

Dolžan deset din

V trgu je bila nekoč gostilna pri Škrubu. Tam je Repnek pogosto popil kaj malega. Naneslo je, da je v gostilno stopil Belče. Repnek ga je takoj povprašal, ali mu posodi 20 din. Belče pa mu je dal le 10 din. No, posojiljemalec zaradi tega ni bil žalosten, saj je tudi to bilo dovolj za kako šilce žganja. Ko pa sta Repnek in Belče stopila iz gostilne, je Repnek dejal posojilodajalcu: »Prazapprav si mi še dolžan 10 din.«

Vprežena pustnjaka

Mozirski pustnjaki vsako leto presenetijo s prizori, ki naj opozorijo na kake grehe trških oblasti ali na kak dogodek.

Nekoč, ko se je radio šele pojavljal, so hoteli prikazati to novo čudo. Na voz so postavili zaboj s kolesom od *vevneka*. V zaboju je Tratarjev Luka igral harmoniko, kar naj bi ponazorilo radio. V telege sta bila kot vola vprežena Repnek in Celinski Johan.

Ko je kočjaž ustavil voz pred Dobelškovo gostilno, da bi se odžejal, sta žejo trpčča vola krenila po svoje, in to proti Škrubejevi gostilni, da bi se tam odžejala. Smešno je bilo videti za vprego drvečega kočijaža.

Traktorji – senzacija

Po drugi vojni je mozirska zadruga dobila tri nove traktorje. To je bila senzacija! Kar naprej so jih razkazovali po dolini. Seveda so mozirski pustnjaki imeli dobro izhodišče za nov prizor na dan vseh norcev.

Vpregli so prastaro mlatilnico in jo razkazovali po trgu. Repnek je bil strojnik. Za to priložnost se je dal po glavi obriti, oblekel je delovni plašč, v roki je držal kanglico z oljem. Vpil je: »Dragi Mozirjani, če ne boste mazali, tudi furali ne boste.« V gostilni je potem povedal, da je to

šlo na račun številnih uradnikov. »Drugo si mislite sami,« je še dejal previdno.

Petrinov Grega iz Lok

Grega je bil marljiv kmečki človek. Nič mu ni bilo očitati, le silno rad je stopil v bran kateremu od prijateljev, če je prišlo do pretepa. V Lokah so vedeli, da je pretep njegova šibka stran. Večkrat je že bil zaradi tega tudi kaznovan. V *kajho* je moral v Gornji Grad. Vsakič so prišli ponj orožniki, ker se na poziv ni javil. Tako je bilo tudi v tridesetih letih.

Dva orožnika sta se lepega dne pojavila pri njem doma. Ker je bil v gozdu, sta mirno čakala ob dobrem domačem jabolčniku. Ko se je pojavil, sta mu napovedala odgon v zapor. Fant je prosil za malo časa, da se po delu v gozdu uredi. Orožnika sta kar rada počakala ob polni mizi. Grega pa je oddirjal v hlev, vzel konja in odjahal. Ko je minila ura, sta orožnika le pogledala, zakaj se fant tako dolgo oblači. Ni ga bilo in brez njega sta na morala pot proti Gornjemu Gradu.

Toda Grega je bil v *kajhi* že pred njima. Konja je dal znancu v hlev, sam pa se je javil v zaporu. Sram ga je bilo, da bi ga orožniki vodili skozi dolino.

IZ OKOLICE PRIMOŽA

Potepuhov, kot so ljudje rekli brezdomcem, je bilo vsepovsod dovolj. Tudi po Primožu so radi prosili za hrano in prenočišče, pripoveduje Jože Brglez – Kogovnik iz Savine. Tako je bilo vse do druge svetovne vojne. Nasploh so obiskovali kmetije, kot je nanoslo, nekateri pa le določene – tem so rekli »stalni«.

Taki so bili tudi štirje možje in ženska, ki so ji pravili Kranjska Franca. Znana je bila po tem, da je pila le žganje. Vedno je prosila zdravilo za neznosne bolečine v trebuhu. Kadar ji je bilo posebno nerodno zaradi žganja, je sicer zanj prosila, da se bo v stranišču mazala po bolečih delih telesa. Toda dah iz njenih ust jo je izdal, da je žganje že popila. Kak priboljšek si je prislužila s *šlogovanjem*. To je počenjala iz roke. Nasploh pa je ljudje niso marali, ker ni bila poštena.

V tem okolju se je pogosto zadrževal Polavski Matija, ki pa je bil umsko malo prizadet. Rad je govoril, kako bo v kratkem župan, potem pa bo vsem poplačana dobrot, ki mu jo izkazujejo. Seveda si je drugič že premislil. Trdil je, da se bo priženil na veliko kmetijo, potem pa bodo že videli, kako se gospodari.

Ko je imel posebno čudne dni, je pred cerkvijo govoril, kot da je župan, in vrlim občanom dajal razna navodila in napotke. Rad je potarnal, da se nikakor ne more poročiti. Ljudje so mu dopovedovali, da že pride tudi zanj »ta prava«. Telesno je bil močan, zato mu je Kogovnik ponudil neko delo in dobro plačo. Joj, to ga je hudo prizadelo. Takoj je naštel kopic bolezni, zaradi katerih nikakor ne more delati, čeprav bi si rad tudi kaj prislužil.

Pravi posebnjež je bil možakar, ki je stalno prodajal planinski mah. Tudi sicer niso vedeli za prava imena brezdomcev, zato so jim enostavno dali vzdevke. Ta je postal Mahu in je bil pod tem imenom poznan povsod, kamor je prišel. Zbiral je tudi volno in jo potem prodajal dolincem, ki niso imeli ovc. Mahu ni bil nadležen, nasprotno, bil je dostojen in ni prosjačil, rad pa je pojedel in popil, če mu je kdo kaj ponudil.

Med najzanimivejši je bil možakar, ki si je stalno domišljjal, da je plemenitega rodu, torej nekaj višjega. Nihče ni vedel, kako se piše. Trdil je, da je kot vojak dosegel visoko »saržo« zaradi hrabrosti in seveda svojega rodu. Dolgovezno je pripovedoval o svojih vojaških doživljajih. Si-

cer pa je bil grobega obnašanja in ljudje so se ga kar nekako bali, posebno še otroci so pred njim bežali.

Vedno znova je pripovedoval, kako je nekoč pometal v vodo kopicco otrok, ki so se mu posmehovali. Kadar je bil pri volji, je pripovedoval o grozodejstvih, ki jih je počenjal kot vojak. Ali jih je res, je seveda vprašanje. Morda si je hotel na ta način med ljudmi pridobiti sloves mogočnega človeka. Oblečen je bil v mejah dostojnosti in nosil je črn širokokrajni klobuk.

To je le delček zgodb, ki so med našimi ljudmi še žive. Morda bo kdo nadaljeval s popisom in zbiranjem teh dragocenih ljudskih izročil.

Seveda je teh pripovedi le nekaj. Morda se bo kdaj nekdo drug lotil tega zbiranja. Zagotovo je še mnogo zanimivih spominov med našimi ljudmi, toda to zahteva nova raziskovanja, nove zapise in nova odkritja. Pa bi se splačalo to storiti, da podobne zgodbe ne bodo tonile v pozabo.

Mihael Kramer

Med posebneže, ki med ljudmi niso vzbujali smeha, sodi Mihael Kramer. Odraščal je kot nezakonski sin dekle na kmetiji Jerajevih na Pobrežah. Kdaj in kje je bil rojen, se ni dalo ugotoviti, saj je mati že s sinom prišla na Pobreže.

Sedanji gospodar Alojz Jeraj pripoveduje, da so imeli Mihaela domači zelo radi, saj je bil nadpovprečno bister fant. Na Jerajevi domačiji še hranijo knjigo, v katero je Mihael Kramer pisal svoje pesmi, ko je bil vojak v cesarski armadi na Avstrijskem. Tako je ohranjeno vsaj nekaj zanimivega dela preprostega človeka s Pobrež.

Kramer je moral, kot vsi njegovi vrstniki, na služenje vojaškega roka, in sicer nekaj let pred prvo svetovno vojno. Bil je odrejen k topničarjem. Kako bister je bil, dokazuje dejstvo, da so ga predpostavljeni hitro odkrili in ga poslali v topničarsko šolo v Mödling v Avstriji. Tam se je izšolal in postal ugleden vojak.

Med njegovimi pesmimi je tudi ena, ki opisuje pot vojakov avstrijskega 87. pehotnega polka na Kreto. Bataljon, kateremu je pripadal tudi Kramer, je bil sestavljen iz pretežno naših ljudi, torej Zgornjesavinjčanov. Polk je bi nameščen v Celju. Za mirovne sile avstrijske države, ki so bile

del evropskih mirovnih sil in ki naj bi posredovale med Turki in Grki na Kreti, je bil od cesarja Franca Jožefa določen prav slovenski bataljon!

Ljubenski planinci so ob neki priliki našli v razdrti bajti pod Travnikom pismo, ki ga je pisal neki Franc Detmar svojcem leta 1897 iz Sude na Kreti. V njem piše med drugim: »Koljejo se kjer le gre, ne vem, če se bom sploh vrnil.«

Kot naslov je Detmar navedel vojaško oporišče Suda. Detmar, ki je bil nevešč zgodovine, navaja, da se »tolčejo« Turki in drugi. V resnici je šlo za osvobodilni boj grškega prebivalstva proti zasedbenim silam Turčije na Kreti. Vodil ga je sloviti narodni vodja Venizelos, ki je bil na čelu osvobodilnega gibanja. Detmar je napisal, da je v »vroči« Turčiji. Iz tega bi se dalo sklepati, da vodstvo enote vojakom ni povedalo, kje v resnici so.

In zakaj opisujemo vse to? Ker je Mihael Kramer na pretresljiv način opisal pot naših vojakov na Kreto in ker je tudi prav on napisal igro o Ciganskem Pavlu. Kot smo že omenili, so jo naši rojaki v Ameriki z velikim uspehom igrali med rojaki.

Mihael Kramer je takole opisal pot celjskega bataljona na Kreto:

14. Pesem vojakov.

87. Polka 2. Bataljona ki vrninjo na vrsto.

1.

Opreljubi mi v znanus.
Kaj vam hočem zobje zapit.
Od tega našega bataljona.
Kti je bil na vrsto vret.

2.

Sami nasytitolsi fanti.
Vsi okoli dvoajstih let.
Smo se mogli vsi ločiti.
In poaditi v tuji svet.

3.

Čisto lepo je blo gledat
Kto smo skupraj vbroni bli.
In vsredi nar je oberst
Kti nam tako govori.

4.

Le korajžno fanti mladi
Kaj se vam ni treba bat
Česar je tako valočil
Da vas tukaj more dat.

5.

Oficirji z ene strani
L'brajo se tje pred nas
Ljudstvo pa iz druge strani.
Gleda v'lostno mor nar.

6.

Oberst se nam se rahvoči
Kti umiraj smo korajžni bli.
Zato r'če pričakujem
Da tud. boste tam taki.

7.

Od veselja smo vedignili
Krape vsi visoko varak.
In iz grla vsi raupili
Klura, kura vsi enkrat.

8.

Štrobri adjutant, maršira
In postavi se pred nas
Čisturika nam špila tudi
B'lo veselje je za nas.

9.

Smo za r'čno pot prosili
Čum zepet napravili smo
In smo se na pot prosili
Trest zapustili smo.

10.

Ravno petindvaistga marša
Bil je glh Murijin dan.
Sorwonovi lepo preli
L'čno r'čno slovo nam.

11.
Opoldan peti večer
Se na brako-vredoma
Blavika nam bñla tudi
V poslednji nom slovo.

16.
Vadrali po trajnem morju
Prvo jadransko morje
Drugo joni's se. monije
Tretje morje sred zemlje

12.
Ljudstva bilo kakor mamlja. Tuntje bili smo korajšni
Kamor gledajo oči. Med nebom in med zemljo
Lobci teina nas jezdarovlja. Sredi morja prepevali
Srečno slovo nam želi. Ti domov če pesmi smo.

13.
Kasa barka zaplavala. Blo. nar. odti. roz. rvi. stov.
Ka široko je morje. Kraglo-dan zapustili smo
Srečno namni in prijatli. Srečo smo vam skupaj dali
Ostala nar. zavrtila je. In ureli od njih slovo.

14.
Barko plava kakor ptica. Vsi smo mogli zapustiti
Ziblje se ka zibelka. Ljubi svoj rajveni kraj
Edini ucaur nam je solne. In od svojih se ločiti
Hi po morju nas pelje. Vniste nisimo vedli gdati

15.
Ko četki dan na morju. Hekateri provocui
Stalo solnce je poldan. In svojo drago ženico
Smo sagledali v daljavi. Drugi bili kalubljem
Sinye gore hrib in plan. V svojo drago ljubico.

21.

25

Oj Cesarjev glas nastklical. Bl. Evrope smorvojake
 Svoje nar. služabnike Trikrat vseh Cesarjev smo
 Oh kak teška je ločitev Trikrat hura nar. pozdravlja
 In domovine ljubljene. Skape viračku sušeno

22.

26.

Cesar klive nas moč krete Hraša, barba, pripravala
 Odiabre spodnje stajerec Svastjo v sredo je med nje.
 Oj kak teška je ločitev Ino godba zaijreda
 Oa preljuje Avstrije Slavno pesem Avstrije

23.

27.

Oh, premilo očetrjavec Mi skorajšni Avstrijanci
 O kak si daleč rodaj od nas v si razpijemo nacukrat.
 O kak premilo sradilvoila Trikrat hura dobro došli
 Turska turška je oblast. Hvalovam vaštoto rast

24.

28.

V sudo mi smo pripravili No smo mi na ruho stopli
 O ob štirih. prepoldan Groser gledati je blo
 Fse veselomas poravnanje Vse kon gibalo pod solncem
 Avstrijanci prišli kuam. Se ad ovojca svetlo je

29

Turska mi smo naselili
 Le med Turki divjini
 Da bi skoraj se venili
 To si poročelimonsi.

M. Kramer

Pismo Detmarja je narekovalo raziskavo dejstev. S pomočjo dunajskega vojaškega arhiva je bilo mogoče ugotoviti, da so bili slovenski vojaki celjskega polka res poslani v enote mirovnih sil na Kreti in da je bataljonu poveljeval slovenski major Guček, ki je govoril več jezikov. Vojaki so odpluli iz Trsta v vojaško oporišče na Kreti. Suda je še danes pomembno grško vojaško oporišče.

Naši predniki so morali sloveti kot dobri in zanesljivi vojaki, sicer jih ne bi poslali v sestav mirovnih sil. Seveda so krvaveli, kot že dolga desetletja prej in pozneje, pod tujo zastavo.

Uporabljena literatura

Fran Kocbek, *Savinjske Alpe*, Celje 1926.

Jože Vršnik, *Preproste zgodbe s solčavskih planin*, Celje 1978.

Jože Lekše (rokopisi, hranjeni pri piscu).

Pripovedovalci

Anton Plesnik, Podveža; Anton Žunter, Varpolje; Janez Ugovšek, Florjan; Franc Leskovšek, Florjan; Jožefa Pustoslemšek, Gornji Grad; Lojze Plaznik, Ljubija; Ivan Grobelnik, Poljane; Marija Prodnik, Solčava; Toni Prodnik, Solčava; Angela Jezernik, Solčava; Štefka Vaudi, Raduha; Edo Kosmač, Raduha; Micka Točaj, Lepa Njiva; Matilda Gaber, Mozirje; Ana Krznar, Meliše; Stanko Klemenšek, Logarska Dolina; Ana Borštner, Vransko; Ana Eremita, Lačja vas; Ivanka Goličnik, Brezje; Alojz Jeraj, Spodnje Pobreže; Vera Poličnik, Spodnja Rečica; Franc Fajfer, Nizka; Bogomir Supin, Luče; Fanika Krefl, Dobletina; Jožefa Zabreznik, Spodnja Rečica; Martin Lenko, Primož; Jože Ivanuša, Mozirje; Marija Flere, Pusto Polje; Alojz Mavrič, Gornji Grad; Marija in Feliks Žmavc, Bočna; Andrej Špruk, Ljubno; Pavla Remše, Mozirje; Mirko Kovačič, Mozirje; Pavla Troger, Mozirje; Jože Brglez, Savina; Alojz Plaznik, Podveža; Micka in Franc Mlačnik, Krnica; Valentin Lesjak, Šmihel; Marija Korenjak, Poljane; Janez Mavrič, Gornji Grad; Franc Zalesnik, Florjan; Lovro Goličnik, Šmihel; Anica Govek, Šmartno ob Dreti; Franc Žager, Loke; Franc Pečnik, Trnavče; Gelca Hudej, Radegunda; Franc Gostečnik, Radegunda; Jože Vodušek, Dobrovlje; Alojz Zavolovšek, Radmirje; Jožefa in Janez Detmar, Primož; Francka Krebs, Krnica; Ida Voler, Ljubno; Katarina Slatinšek, Radmirje; Franc Jurkovnik, Lepa Njiva; Marija Mikek, Lepa Njiva; Antonija Urbanc, Lepa Njiva; Terezija Kladnik, Luče; Rudolf Čokan, Loke; Marija Čebul, Šoštanj; Marija in Ivan Glušič, Loke; Jože Čeplak, Florjan, in Jože Planovšek, Lačja vas

Narečni izrazi

Med popisovanjem zgodb po naših krajih sem sproti zapisal nekatere narečne izraze. Velja jih ohraniti, saj številni sploh niso več v rabi. To velja predvsem za razna opravila, ki jih sedanji rod ne pozna več, recimo v zvezi s pridelavo in predelavo lanu.

ajbiš = slez
antvela = brisača
apnenica = peč za žganje apna
avcig = preužitek
baba = tnalno za pripravo smrečje stelje; zadnji, največji snop na vrhu kope; krovec (Luče)
baga = žindra iz pipe
boh = slanina
božičnik = božični kruh, poprtnik, oprtnak, oprtnjak
branek = zob pri brani
buč = vihar
cahen = znamenje pred smrtjo katerega od najožjih
cirenga = enotedenska količina hrane in potrebščin za pastirja na planini
cota = perilo; cunj; oblačilo
cvek = lesen žebelj
čajevka = srečanje mladih na vasi (s plesom)
čuti = slišati
deda = moški, mož
divnik = zasilno ognjišče v steni, za svetlobo in toploto v hiši (Luče)
drkati = drsati
drobljenje = sekanje smrekovih vej na tnalno (babi)
facof = naglavna ruta
fajfa = pipa
fehtati = beračiti
fener = luč na vozu
fentati = uničiti, ubiti
ferber, ferberija = barvar, barvarnica
firtah = predpasnik
flos = splav
flosar = splavar
fras = božjast
frata = poseka
frčada = aher; oprijem na koncu ročaja za cepin (Luče)
frderbati = uničiti, zamoriti
frnaža = sušilnica
frušcati = zajtrkovati
fučka = lesen kij za izdelavo skodel
futrati = krmiti
gare = enoosni voz za hribovske predele

garke = navijalnik
gavda = domača veselica
glihovno = enakomerno
gorjanec = hribovec
gošen = gozden
gož = jermen, vez pri cepcu
grampa = krasta
gratune = lesene sani za seno, vprežne ali samotež
gril = ščurek
grob = velik
guzati = drgniti
hcevovje = orodje
hiša = glavni stanovanjski prostor v kmečki hiši
hodni cviren = lanena nit
jajčarija = zbiranje jajc, nato veselje mladih s plesom
jalovka = telica, ki še ni brejila
jerpergovati = dobiti prenočišče
juckati = vriskati
južinati = kositi, jesti kosilo
kajha = zapor
kamelice = kamilice
karbitovka = karbidovka (svetilka)
kazana = pastirska igra s tronožniki in palico
kebel = začasno ognjišče v hiši na klopi ob peči (Gornji Grad)
kipniti = vziti (testo)
kobila na roko = desna kobila v vpregi
kobila od roke = leva kobila v vpregi
kodelja = zvitek prediva
kolomon = čarovniške bukve
komi = prodajalec v trgovini
kontrabanter = tihotapec
kopina = robida
kopre = smrekove iglice
korec = zajemalka
kovter = odeja
kožuhati = ličkati
krap = krof (pecivo)
krevelj = orodje za grabljenje žerjavice pri požarjih
krofast = golšav (ima golšo)

kripnek = veliki koš za seno (ponekod kripa)
krošnja = lesen zaboj za orodje, nosi se na hrbtu
kšajt = pameten
lakovnica = zajemalka (Zadretje)
lanščak = lanski mladič, otrok
laterna = luč na vozu
lazi (Gornji Grad) = senožeti po požarjih
likof = zaključek pomembnih kmečkih del (pojedina)
liman = vrtinec v vodi
limati = lepiti
lintver = zmaj
lojevka = sveča, narejena doma iz loja
lojta = drča
loka = košenica na planini
mala gospodnica (gospojnica) = mali šmaren
marof = skedenj
martre = žaga na martre za razrez hlodov; dolga žaga, ki jo vlečeta dva, eden zgoraj, drugi spodaj
mevtra = posoda za vodo
mežnija = mežnarija
mišnjaki = pecivo za svete tri kralje
modliti = moliti
mošnjak = mošnja, svinjski mehur za tobak
mravnica = večerna megla
muškra = šivilja
na fraj = na prostem
najgorši = najlepši
namet = nameček (pri hlodih)
namežnik = božični kruh
netek = pleve v žitu
obrušovka = brisača (Solčava)
oferija = najemna koč (najemnina se plačuje z delom)
ofirati = čestitke ob prazniku (petje, igranje pred hišo)
ogradje = ograjen prostor v senci, kjer počiva živina med pašo (Luče)
olcer = drvar
opravilo = maša
osek = ograjen prostor v senci, kjer počiva živina med pašo
oterovka = brisača (Zadretje)
ovčjak = ovčji hlev

paceki = odpadne veje od smrečja
 pajštva = sušilnica za lan (Gornji Grad)
 pare = mrtvaški oder
 parna = prostor za shranjevanje krme
 panati = krotiti, uročevati
 pareslo = vez snopa
 paver = kmet
 pelcmantelj = krznen plašč
 perkmandlc = palček
 pest ali šop = za objem pesti velik šop (lanu, žita, slame)
 petljati = beračiti
 peza = teža
 pezdir = odpad pri predelavi lanu
 pinovca = zajemalka
 platanica = del drevesa, hlod, pripravljen za žaganje na žagi
 platiček = jabolčni krhelj
 pod = prostor za mlatenje na skednju
 podnosnica = orglica
 poki = posebne, dvodelne gibljive sani za les
 pol = potem
 poljanec = dolinec
 polkna = naoknice
 potice = butare, snopi
 povesma = boljše predivo
 povstrk = blazina (Zadretje)
 požarji = požari pri krčenju gozdov za pridelovalno zemljo
 prednica = ročka na košu ali košari
 prednjak = veslač na sprednjem delu splava
 prelaznik = lesena stopnica pri plotu za prehod
 prepad = brezno (kraška jama)
 prešica = kruh, ki se ob vseh svetih deli siromakom
 pretegniti deblo = izvleči iz gozda
 previt = vez za plot iz smrekovih vej (Luče)
 prislonjen k hiši = v Zadretju vzdrževana oseba
 pronten = vročičen
 pruštah = suknjič
 punčki = zimski čevlji
 pustota = od kmetije odmaknjena senožet z manjšim hlevom, da je na voljo potreben gnoj

pušeljc = šopek
rajflati = žuliti perilo
rajža = splavarska pot proti jugu
rebrajter = žandar
rehta = grobo leseno sito
resniti = spraševati, poizvedovati
rigelj = česalnik za izločitev plevela v snopu
rinka = obroč (npr. pri verigi)
ritnica = spodnji del hloda
riža = drča
rokavci = spodnja ženska majica
rtina = prva platanica
ruča = vez za plot iz smrekovih vej
rutka = robec
sensveti = vsi sveti
skončnice = panjske končnice
skrivaven = plašen
skrov = začasno ognjišče v hiši na klopi ob peči (Ljubno)
sladko ime = IHS
slepice = zakrnjene rane na deblu
smoditi = coprnice so smodile izzivalce
spodjemalka = lesen vzvod za pomoč pri dvigu sena v štrikih
stavjek = velik kruh iz bele moke, na hlebu križ iz testa (Gornji Grad),
jejo ga pred odhodom k polnočnicam
stekljavka = težko okovana dolga palica
strupna = strupena
suha baba = ženska, ki suši lan na frnaži
svečarija = na vasi so zbirali za sveče v cerkvi
šarkelj = kolač
šikelj = škodla
škodna = škodljiva
škopati = priprava slame za kritje
škopnik = česalnik za slamo za kritino
šlogovati = prerokovati
špampet = postelja
špičast = koničast
špil = igra
špinta = gladek bukov les za pripravo tresk za razsvetljavo
štira = delo rokodelca na kmetiji (domu)

štrihati = tolči s snopom po leseni deski (ploh)
štrik = vrv
štriki: v štrikih = način prenosa sena v velikih strminah (Luče: v bremnih)
švercati = tihotapiti
švičkati = udarjati s šibo
taboljši = najboljši
tahtek = neke vrste napa nad skrovom
tavrhar = dninar
terec = moški, ki tare, seka slamo (lan)
terica = ženska, ki tare lan
tolkovec = jabolčnik
treska = trska
trlica = priprava za teritev lanu
trta = vez za plot iz smrekovih vej (Solčava)
tumf = tolmun
unterica = spodnja srajca
urk = bolečina v okončinah
ušikati se = pristajati
uštrajhati (lan) = očesati
uštrita kobilica = kobilica, ki noče vleči
utrucati = nemoč doseči neki namen ali cilj
vašci = nove kapice na čevljih
vavherija = delavnica za obdelavo sukna
velika gospodnica (gospojnica) = veliki šmaren
vevnek = vejalnik
veša = veščica
virant = (pozidna) rutica (rastlina)
vkeniti = v telege vpreči
vlačuga = priprava za spravilo sena v večjih strminah, le samotež
vogenca = oglarska kopa
vrhovje = zgornji del debla
všivati = krpiti
zabel = zabela
zizati = sesati
zrušiti = kreniti
žegen = blagoslovljena jedila ob veliki noči
žleb = izdolbljeno drevesno deblo za polaganje soli za živino
žleht = poreden, hudoben
žličnek = leseni žličnik

žoki = nogavice

žulerica = rebrasti perivnik

žvale = brzda pri uzdi

Seveda so izrazi na različnih območjih doline lahko zelo različni. To dokazuje tudi rek, ki je znan v nekaterih predelih Zgornje Savinjske doline:

Koliko je od »lušnega« (Ljubno) prek »čednega« (Luče) do »fletnega« (Solčava)? – 11 kilometrov.

VSEBINA

Uvod.....	5
O copnicah.....	10
Pripovedi.....	36
Žal žene.....	93
Naznanilo smrti.....	101
Divja jaga.....	113
Verovanja.....	117
Nekaj vremenskih prerokb.....	129
Kako je strašilo.....	130
Naši posebneži.....	138
Še drugi posebneži v naši dolini.....	154
Iz okolice Primoža.....	170
Uporabljena literatura.....	177
Pripovedovalci.....	177
Narečni izrazi.....	177

Aleksander Videčnik
Zgornjesavinjske vistorije

Založba:
Zavod za kulturo Mozirje,
zanj Peter Širko

Lektoriranje:
dr. Peter Weiss

Oblikovanje in prelom:
Savinjske novice, Nazarje

Tisk:
Dikplast Celje

Naklada:
500 izvodov

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-1059/97 mb/sp z dne 4.12.1997 šteje knjiga Zgornjesavinjske vistorije avtorja Aleksandra Videčnika, na osnovi 13. točke tarife št. 3 Tarife davka od prometa proizvodov in storitev in na osnovi Zakona o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92), med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

gozdnih delavcih iz Luč med obema vojnama, 1985; Kmečko delavstvo v Gornji Savinjski dolini med prvo in drugo svetovno vojno, 1986; Furmani ob Savinji in Dreti, 1988; Zadružno povezovanje kmetov v Gornji Savinjski dolini, 1988; Denarništvo v Celju, 1989; Denarništvo v Šaleški in Zgornji Savinjski dolini, 1989; Posojilništvo in hranilništvo v Savinjski dolini, 1991; Iz roda v rod: domači godci v Gornji Savinjski dolini, 1991; Rože in čarovnije: narodopisni prikaz domačega zdravilstva v Zgornji Savinjski dolini, 1995; Velika beseda: kronika ob 120-letnici kulturnega delovanja v Mozirju, 1996). Deset let (do leta 1987) je bil urednik časopisa Savinjske novice, ki so ga v njegovem času začeli z zanimanjem brati dobesedno v vsakem zgornjesavinjskem domu.

Vse to z novo Videčnikovo zbirko ljudskih pripovedi vred govori samo zase.

Peter Weiss

